ניר

ט"ו סיון השב"ת

NIR

MAY 31

1942

בית מדרש למורים

של ישיבת רבנו יצחק אלחנן

TEACHERS INSTITUTE

בית המדרש למורים

ניר

קבץ שנתי היוצא על ידי

הסתדרות התלמידים של בית המדרש למורים

שע"י ישיבת רבנו יצחק אלחנן

בע"ה, ט"ו סיון, השב"ת

ניו-יורק

„נירו לכם ניר
ואל תזרעו אל קוצים"
(ירמיה ד' ג')

•

THE NIR

Annual Publication

THE TEACHERS INSTITUTE

of the

Rabbi Isaac Elchanan Theological Seminary

New York, May 31, 1942.

בית המדרש למורים

לך מנהלנו

היוצר, הפעיל, והמחונן

לך מורנו

המאציל מרוח חכמתו על תלמידיו,

לך מדריכנו

המנהלנו בשביל החיים, האשר, וההצלחה,

ד״ר פנחס חורגין

אנו, מסיימי בהמ״ל בשנת השב״ת,

מקדישים את חוברת „ניר״ זו,

לאות הכרה, הערצה, ותודה רבה.

בית המדרש למורים

ד״ר פ. חורגין

פיזור

●

בזמן המצומצם והמעורטל, שניתן לקריצה, לטיפול ולטיפוח של הניצוץ הישראלי בלב הילד היהודי באמריקה, מה יעשה המחנך, כדי שתהא ברכת עמלו שלמה ושתהא תקות-קיום מיגיעו לצפויי העתיד של היהדות כאן? כיצד יחלק את השעה הדלה, כדי להוציא ממנה כל קורטוב של ערך ושל אש דת, שיעמד למשמרת, שלא יכהה ושלא יכרת במרחקי הימים?

איני דן כאן על מוסדות החנוך, שעדיין לא קופחה בהם התפיסה החנוכית; שתכנית הלמודים בהם רחבה, שבזים לקטנות — והמה מועטים. באלה קל לאחז בכל הדברים המועילים, שיש הנאה מהם לעיצוב דמותו הישראלית של הילד. לא נאמרו שאלות אלו, אלא על מוסדות החנוך, שחלקם החנוכי זעום, ששטח הלמודים בהם צר, שמקצרים בהם בשעות הלימודים ומזמן הלימודים, ושהילד אינו רואה בהם אלא צל כחוש של עולמו היהודי—וצל עובר. באלה —הרגעים ספורים, ועל המורה לחשב בהם חשבונות מיוגעים. לתפס בהם את הכל אי-אפשר, כי הפיזור הרב יכחיש כל רושם למעשה. איזו שארית, למשל, יכולה להיות לחמשה רגעים ספור, לחמשה רגעים שירה, לרגעים למאורעות השעה ולרגעי מספר לדינים ומנהגים, ולשעה קלה בשבוע לאסיפות ולאגודות, ויתר הפליטה — שעות קלילות לתפלה, לתנ״ך וללשון? אין בכל אלה בכדי להחזיק איזה משהו של כח, שיוכלו להמשך אחד לאחד ולהצטרף להשפעה ממשית, להתרחשות קטנה אחת בלב.

ובכן השאלה היא מה לקרב ומה לרחק מתכנית הלימודים, מהו עיקר ומהו טפל, אותו עיקר, שאין לוותר עליו כלל, כיון שלב הילד נענה אליו בעוז מיוחד, ואותו הטפל, שאין כחו, אלא בשעה שיש לו על מה להסמך, וכשלעצמו הוא חסר רושם. פעולות תלמידים במסגרת הלימודים למשל, לשם הצדקה, לשם ארץ ישראל, שיחות על ההוה, עריכת חגיגות ופרויקטים חנוכים שונים יפים הם לחזק את הרושם ולא ל י צ ו ר על הרושם. הללו כשהם לעצמם אין כחם יפה לנטע בלב הילד אהבה לעמו ולדתו או לארץ ישראל. אין אהבה שבלב נקנית על ידי לטיפות קלות, על ידי קלוטות חצוניות בנות רגע וחלוף.

אבל הרבה מהמחנכים החדשים מהדרים דוקא בפרפראות האלו. שיטת „הפעולות" נתחבבה ונתקדשה עליהם וממנה אינם זזים. וכך הולך הטפל ובולע את כל המעשה החנוכי והפיזור מתרבה בחלל חנוכו של הילד. אין בו נקודה מרכזית, שממנה יצאו ואליה ישובו קוי הפעולות השונות. נמצא כל החנוך עומד על המון שברי מעשים ופעולות שיש בהם אמנם בכדי להנות את הילד, אבל לא להדריכו ולא להעלות בנפשו אף קו הכרה. יוצא הוא מבית תלמודו נבוב מכל וחסר כל משען במחיצת החיים של עמו. בתנאי בתי הספר ההם חייב המחנך לוותר על כמה מהדברים הנאים, שיש בהם כדי לשעשע את לב הילד, ולהקדיש כל רגע קל לאותו הענין, שבו זעזועי חיים צפונים, שיש בו בכדי להרות בנפש. הרי הוא ספר הספרים, התורה והנביאים והכתובים, אם להכרה ישראלית — הרי מקורו הנאמן הוא הדת, אשר עיקרו וגופו בתנ״ך והתורה שבעל פה. אם לאהבת העם ואהבת ארץ ישראל—בתנ״ך הן, ואם לחיי ההוה הרי צינורו שקוע בתנ״ך. כמובן, שהזמן המצומצם, הקבוע באותם המוסדות לחנוך היהודי, אינו מספיק לפתח לפני הילד את כל מגילת האור של התנ״ך. אבל כל פרשה קטנה יש בה יותר בכדי להעניק את הילד כח ועוז לעמד במסורת של עמנו, ממאות שיחות ופעולות ומשחקים. על המחנך הצעיר להכיר את התכונה המיוחדת של המפעל החנוכי שלנו, את תפקידו המיוחד ואת תנאיו המיוחדים. עליו להזהר מהיקשים מהחנוך הכללי ועליו להזהר מדבורים נאים ומשאות-להטים שוב עלינו להעמיד במרכז החנוך את התנ״ך וכל מה שיש להוסיף עליו מן התורה שבעל פה. לא ארץ ישראל, לא חיי ההוה, לא חיי הקהלה, אלא את התנ״ך, את הדת. בו, בתנ״ך כלול הכל, גם ארץ ישראל, גם חיי ההוה. הם בו; מבלעדו לא תתכן תפיסה גם לאלה. לא פיזור אלא ריכוז. את העיקר עלינו להחזיר אל החנוך!

חברי המערכת

הרב ש. ק. מירסקי
יועץ למערכת

מר ל. א. אריאלי
יועץ למערכת

שאול י. קצין
העורך הראשי

צבי סורכין
מנהל המסחר

דוד פפר
סגן עורך

מרדכי גרפיל
מנהל ההפצה

אנו מודים ומכירים תודה רבה

למשכיל נבון וחכם

שאול י. קצין

בעד השקעת עבודתו הרבה והפוריה,

בעד מרצו וחריצותו הבלתי מוגבלים,

ובעד התענינותו הרבה לחוברת

„ניר השבת"

ברוך יהא לאל עליון, ויהי רצון שיזכה להגדיל תורה ולהאדירה

בהערצה

מאת

המנהל, חבר המורים, והתלמידים

של

בית המדרש למורים

שע"י

ישיבת רבנו יצחק אלחנן

חברי המערכת

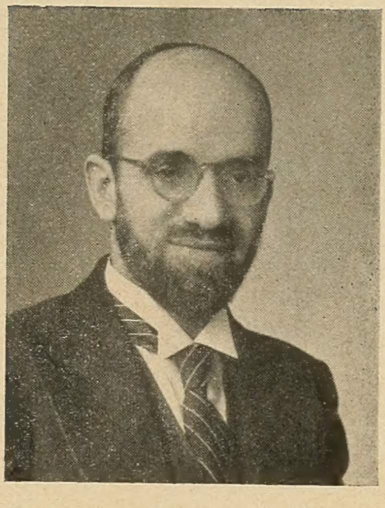
●

מימין לשמאל: — שורה א. — מ. בלוך, ד. וויסנטוופסקי, הרב ש. ק. מירסקי, מר ל. א. אריאלי, כ. טשרני, ח. פישמן.
שורה ב. — ד. פפר—סגן עורך; ש. י. קצין—עורך הראשי.
שורה ג. — נ. סטפנסקי, י. סוקולוב, מ. וויגגרט, י. ווינשטיין, א. מנדלבוים, דוד סלם.

תודה וברכה מאת המערכת

אנו עורכי ומנהלי ה„ניר" הזה מודים לתלמידי בית המדרש למורים על עוזרם לנו להוציא לאור „ניר" זה, הן בהשגת מודעות והן בהמציאם לנו מפרי עטם. מודים אנחנו לכם מקירות לבנו ומקוים אנו שמפעל ה„ניר" ישאר גם בעתיד לאחד המפעלים היותר חשובים במוסדנו. אנחנו מברכים את העורכים החדשים שיבואו אחרינו שיצליחו וירבו חיל בעבודתם.

מערכת „ניר" השב"ת

By Marboro Studio

הרב ד"ר. יעקב ש. קצין

בן חכם

●

תמן תנינן „האב זוכה לבן בנוי, בכח, בעושר, בחכמה, בשנים, ובמספר הדורות לפניו"
(עדיות ב׳ ט׳)

בחרו במלת „זוכה" ולא מזכה, לסמל פועל יוצא מהפועל לפעול, ומהפעול לפועל. כי גם האב ישיג הזכות בערכין הללו מהבן, הגם כי בסוג החכמה נאמר „בן אדם מוסר אב" (משלי י"ג).ולכן כתוב „בן חכם ישמח אב" (משלי י׳) וכן „בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני, שמע אתה בני וחכם ואשר בדרך לבך, גיל יגיל אבי צדיק ויולד חכם ישמח בו, ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך" (משלי כ"ג).

הנוי, היופי, הוא אחד המכשירים להשגה, זכר לדבר „ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה" וכן במשה כתוב „ותרא אותו כי טוב הוא" ופירש ספורנו „יפה כמו כי טובות הנה, ראתהו יפה יותר מהרגיל וחשבה שהיה לתכלית מכוון מאת יוצרו וכי יופי התכנית יורה על טוב מזג החמר ושלמות הכח המצייר". בשאול המלך „בחור וטוב משכמו ומעלה גבוה מכל העם" (שמואל א׳ ט׳). ותרגם יונתן בן עוזיאל „עולים ושפיר" וברד"ק „טב בתואר ובמראה" וכן בדוד המלך „נער אדמוני עם יפה מראה" (שמואל א׳ י"ז). ובתלמוד „אמר יוחנן אנא אשתיירי משפירי ירושלים, שופריה דרב כהנה מעין שופריה דרבי אבהו, שופריה דר"א מעין שופריה דיעקב אבינו, שופריה דיעקב מעין שופריה דאדם הראשון" (מציעא פ"ד). וכן בתהלים „יפיפית מבני אדם הוצק חן בשפתותיך על כן ברכך אלהים לעולם" (מ"ה ג׳). הגם כי אין הדברים כפשטן, אבל יש לפרש הפשט כי היופי הטבעי הוא סגולה ופרוזדור ליופי הרוחני.

אנו רואים ג"כ במצות התורה, על פסוק „זה אלי ואנוהו" התנאה לפניו

במצות, „עשה לפניו סוכה נאה, ולולב נאה, ושופר נאה, ציצית נאה, ספר תורה נאה, וכתוב בו לשמו בדיו נאה, בקולמוס נאה, בלבלר אומן, וכורכו בשיראין נאין" (שבת קל"ג).

ואולם לכאורה מדברי התלמוד (תענית ז') גבי ברתיה דקיסר שאמרה לר' יהושע בן חנניה חכמה מפוארה בכלי מכוער וכ"ו והא איכא שפירי דגמירי, אי הוו סנו טפי הוו גמירי". ורש"י פירש „התורה מתקיימת בי יותר מאלו הייתי נאה". נראה היפך כל האמור, אך לכן פירשו התוספות שם באופן אחר, וז"ל: „פירוש אם היו שונאים היופי הוו ת"ח ביותר". ומהרש"א (נדרים נ') כתב „כוונו ג"כ לזה דודאי אין זה תלוי בטבע הבריאה שיהיה המכוער גמיר וסביר טפי מן הנאה ויפה, אלא דה"ק אי הוו שונאים היופי ולא היו מניסים דעתם מחמת יפיין הוו גמירי טפי מדהשתא". וכן ראיתי בהגהות הב"ח ע"ד התוספות שכתב ולהאי פירושא ניחא משופריה דיעקב ודר' אבהו אבל לפירש"י קשה עכ"ל. ויש ג"כ לצדד כי התלמוד כאן משתדל לישב סברת ר' יהושע עפ"י תשובתו לבת הקיסר. ולא לתת לטענתה שום פתחון פה אבל לאמתו של דבר כמ"ש בתלמוד ברב המקומות ולכן ר' יוחנן אמר „כי סלקן בנות ישראל לפגעו בי כי היכי דלהוו להו בני שפירי כוותי גמירי אוריתא כוותי", כי בהיותם שפירי כוותי היא ג"כ סגולה לטובה דגמירי אוריתא כוותי. דאל"כ אם ילך שם אדם מכוע־ והוא חכם נקל יותר דאין חשש עיה"ר.

ולכן ראינו בשבח אה"ק אמרו „אין לך יופי כיופי של ירושלים" (אבות דר"נ כ"ח). וכן „עשרה קבין יופי ירדו לעולם תשעה נטלה ירושלים ואחד כל העולם כולו" (קדושין מ"ט). ולפי רב חבת היופי שביצורים נשתבח בו חי העולמים כמ"ש בפיוט האדרת והאמונה „הנוי והנצח לחי העולמים". וכן ספר שיר השירים שכולו קדש קדשים אהבה וחבה של היופי בין הרעיה כ"י ודודה סמל הרוחניות שבקדושה בלשון מושאל של יופי והחן הטבעי. עיין להגאון מלבי"ם ע"ז. ואלמלי היה חביב ויפה לפני הבורא, לא היו קובעים לו ברכה מיוחדת כמאמרם „הרואה בריות יפות משבח להיוצר ברוך שככה לו בעולמו" (ע"ז כ'). ופסקה בש"ע א"ח רכ"ה כידוע ויותר מזה עיין בע"ז שם גבי רשב"ג שראה אחת נאה ביותר ואמר מה רבו מעשך ה'. ובכן מסבת הערכין הללו אמרו האב זוכה לבן בנוי שהוא סגולה ופרוזדור ליופי הרוחני שבתורה היפה.

בכח, בעושר בחכמה, אלה נראים קנינים טבעים כדברי הנביא ירמיה „אל יתהלל חכם בחכמתו, ואל יתהלל הגבור בגבורתו, אל יתהלל עשיר בעשרו" (ירמיה ט'). אך הם פרוזדור לרוחניות כמו שאמרו „אין השכינה שורה אלא על חכם, גבור, ועשיר ובעל קומה" (שבת צ"ב). ומקור הדברים בשנוי קצת „אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על גבור ועשיר וחכם וענו וכולן ממשה"(נדרים ל"ח). כאן במקור צרפו לזה „ענו" כי אין סיפוק בקנינים הללו מבלי צרוף הענוה המביאה לידי רוה"ק כמ"ש „אמר רפב"י תורה מביאה לידי זהירות וכ"ו ענוה מביאה לידי רוח הקדש" (ע"ז כ') ובמסכת שבת כתוב „קומה" כי ענין הנדבר שייך לבעל קומה, וגם פה נכלל בעל קומה בגבור כמ"ש „אימא דאריך וקטין" והוחלט שהיה ארוך וגבור, ובזה מיושב הצ"ע שבגליון הש"ס.

הרמב"ם במשנה תורה (יסודי התורה פ"ז) כתב „אין הנבואה חלה אלא על חכם גדול בחכמה, גבור במדותיו, ולא יהא יצרו מתגבר עליו אלא הוא מתגבר על יצרו תמיד, והוא בעל דעה רחבה נכונה עד מאד". מזה נראה שהוא מצדד קניינים אלו של חכם, גבור, לסוג של צורה רוחנית וכזה נראה מדבריו

במורה נבוכים (ח"ג נ"ד) שכתב „השתכל איך לקחם כפי סדרם אצל ההמון, כי השלמות הגדול אצלם הוא עשיר בעשרו, ואחריו גבור בגבורתו, ואחריו חכם בחכמתו, ר"ל בעל מדות הטובות ומפני זה סדרם על הסדר הזה — שהחכמה הנאמרת סתם בכל מקום והיא התכלית, היא השגתו יתברך — אבל הם הצעות בגלל זה התכלית".

וכפירוש רבי חסדאי קרשקש „פירוש חכם הנאמר בראש הפסוק, חכם בכל מיני חכמה והחכמה האלקית בכללה". וכן בהקדמת ח' פרקים להרמב"ם על מסכת אבות להר"ש אבן תבון כתב „עם היותם דרך ומבוא אל התכלית". ועיין מהרש"א בנדרים שכתב ולפי שאלו המעלות גבור, חכם, עשיר, הם המעלות הגדולות בעיני הבריות כמ"ש החכם אבן תבון ראוי שלא יחסר מהם נביא שליח ה'. והוסיף לו במדות שלא יתגאה באלו ג' מעלות אבל שיהיה ג"כ עניו אצל אלו המעלות כמשה ע"כ מכל האמור תבין כי הם קנינים טבעיים אבל הם מצטרפים עם סגולות רוחניות, בענוה ויראה הבאים ע"י התורה והם כגוף ונשמה משולבים לעשות רצון ה' ולכן הנביא ירמיה מזהירנו שאל יתהלל האדם בחלקו הטבעי, אבל בזאת יתהלל השכל וידע אותי, אם משרש בהם חלק החיוני ואז הוא כלי קדוש ואהוב לשכינה כי תשרה בקרבו. וכהא דתנן „הנוי והכח, והעשר והכבוד, והחכמה והזקנה, והשיבה והבנים נאה לצדיקים ונאה לעולם"(אבות פ"ו)

בשנים ובמספר הדורות הם השגות בעלי ערך למען עשות בהם רצון השי"ת ואין כעת סיפוק לבארם, אמנם יסוד סבת סגולות אלו מהאב לבן ידוע לפי חכמת מבנה הגוף ANATOMY עפ"י דברי התלמוד „שלשה שותפים באדם הקב"ה, אביו ואמו. אביו מזריע הלובן שממנו עצמות וגידים וצפרנים ומח שבראשו ולובן שבעין, אמו מזרעת אודם שממנו עור ובשר ושערות ושחור שבעין, והקב"ה נותן בו רוח ונשמה וקלסתר פנים וראיית העין ושמיעת האזן ודבור פה והלוך רגלים ובינה והשכל" (נדה ל"א). וידוע שגוף האדם נעשה מחמר של ד' יסודות דומם, צומח, חי, ומדבר. והוא כולל בו ג"כ ד' טבעים של אש, רוח, מים, ועפר, בהתאם זל"ז. חלק המדבר שבאדם כנגד יסוד האש, חלק החי כנגד הרוח, וחלק הצומח כנגד המים, והדומם כנגד העפר. ולמרות כי האדם ספוג בארבע יסודות וטבעים, הוא מיוחד ומכוון בהיכר נגד בחינת המדבר וכל חלקים אלו הם מהמובחר וזך שביסודות ובטבעים. כי האדם הוא בחיר היצורים עלי תבל.ולכן נברא ביום הששי אחרון שבבריאה, כי כך היא המדה ביצירת חמר גולמי הפושט צורה ולובש צורה, מצטרף צרוף אחר צרוף, ומזדכך יותר. וברצות ה' שיציר כפיו יהיה בחיר הנבראים, בראו מהנבחר שביסודות. וכמו זה אמרו ע"פ ארחי ורבעי זרית „מלמד שהאדם נוצר מן הברור שבטפה, משל לאדם שזורה בבית הגרנות נוטל את האוכל ומניח הפסולת" (נדה ל"א). ולכן תראה כי הגוף מרכב מרמ"ח איברים ושס"ה גידים שהם לעמת תרי"ג מצות התורה, שהיתה צפונה אצל הקב"ה ארבעים יובלות לפני ביאת העולם, כדברי חז"ל עפ"י „ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום" (משלי ח'), ללמדנו כי כאשר בני ישראל יקבלו התורה וישתדל האדם בקיום המצות שבה, אז יגרום זכוך חלקי הגוף הטבעיים באור הרוחני והקדוש. ולכן אנו אומרים „אשר בחר בנו מכל עם וקדשנו במצותיו", כי התורה ומצוותיה מזככים ומצרפים את החמר הטבעי שבאדם כמ"ש ע"פ „וצרפתיך כצרוף את הכסף ובחנתים כבחון את הזהב" (זכריה י"ג). „לא נתנו המצות אלא כדי לצרף בהן את ישראל". ואף כי אין כל הבדל בין גוף הישראלי לאשר כל בני שת, אך יש הבדל והפרש בבחינת צורתם, היא הנפש החיונית, כמ"ש בספרי חכמת הקבלה. ולכן כתוב „כי עם

קדוש אתה לה' אלקיך ובך בחר ה' להיות לו לעם סגולה מכל העמים אשר ע' פני האדמה" (דברים ז'). וכן „כאשר ידבק האזור אל מתני איש כן הדבקתי אלי את כל בית ישראל להיות לי לעם ולשם ולתהלה ולתפארת" (ירמיה י"ג).

ועתה הדבר מובן מאליו כי לפי שעור זכוך גוף האדם בחלקיו הטבעיים כמו כן משריש ביצירת הבן חומר טבעי זך הדומה אליו, וזהו סוד הטעם של כבוד אב ואם, וגם זוהי סבת אהבת הורים לבניהם. ובאופן כזה במובן פסיכולוגי יש לבאר הטעם „וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו", מפני שעפ"י הרוב בימי הזקנה הטבעים שבאדם הם יותר זכים ע"י קיום התורה והמצות בשנות חייו כמ"ש בזהר ע"פ „ יעקב יעקב, קדמאה לא שלים, בתראה שלים". ואז ביצירת בן זקונים תגרום מעלה לשבח בטבעי גוף הילד, ומזה תשרש האהבה, ובדרך זו יובן יפה דברי התלמוד „ר' יהושע אומר נשא אדם אשה בילדותו ישא אשה בזקנותו, היו לו בנים בילדותו יהיו לו בנים בזקנותו שנאמר בבקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידך, כי אינך יודע איזה יכשר הזה או זה, אם שניהם כאחד טובים, ר' עקיבא אומר למד תורה בילדותו ילמד תורה בזקנותו, היו לו תלמידים בילדותו יהיו לו תלמידים בזקנותו" (יבמות ס"ב).

אלה הם המונחים לקניינים שהאב זוכה ומזכה לבן במובן פסיכולוגי, וגם ע"י השפעה וחנוך למען עשות הערכין הללו באור החיים ע"י למוד התורה ומצוות החמודות שבה, אשר הסגולה היחידית לשאיפותיה הקדושות היא „הישיבה". כדתנן „מרבה ישיבה מרבה חיים" (אבות ב' ז'). כי כאשר נביט בסקירת עין, הישיבה הראשונה בימי עולם היתה בית מדרש שם ועבר, וכן משכן שעשה משה בצאת ישראל ממצרים, משכן שילה בבואם לארץ בימי עלי ושמאול, בתקופות השופטים, הנביאים, המלכים, ובית עולמים מקדש ראשון ושני, הישיבות ביבנה בימי ריב"ז, בימי התנאים והאמוראים בסורא ופומבדיתא וכו', הישיבות בתקופת רבנן סבוראי, תקופת הגאונים, ותקופת הנגידים עד תקופת מרן הב"י בצפת. ועד הללו אשר בדורות האחרונים עד היום הזה, קיום סמל עם ישראל וצורתו הרוחנית היה תמיד אך ורק ע"י הישיבות שמשם אור התורה מרחף וחופף עליו, וכן גם יעוד הנביאים ישעיה ומיכה „והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים ונשא מגבעות ונהרו אליו כל הגוים, והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלקי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה בארחותיו כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים".

קנצי למלין אתן בשבח ערך החכמה והמדע מספר חכמת שלמה (שירי שלמה) „כי לא תסולה באבני יקר וזהב כחול וכסף כדמן ידמו לה", „בכל לבי דרשתיה ובכל לבי אלמדנה", „והולכי בה אהובי ה' המה ויקרו לו כי תישר ארחתם", „כי רוח השכל וקדוש בקרבה, יחיד במינו ומרובה פנים", „יקר אורה מאור השמש ומרום היא מעל כל כוכב, וכל המאורות לא ישוו לה", „מקצה הארץ ועד קצה תגיע, ומלכותה בכל משלה".

ובספר משלי יהושע בן סירה, „כארז בלבנון שם גדלתי, וכברוש רענן על הר חרמון", „רוממתי כתמר עלי נהר, וכשושנה בבקעת יריחו", „ריח לי כצרי וקנמון, כבשמים ראש ומר דרור", „כי מתוק מצוף לקחי, וערבה מנפת שיחתי", „כשפעת פרת תזיל בינה, וכנוזלי ירדן בימי קציר", „כי רחבו מני ים אמריה, ועמוקות מתהום מזימותיה", „הוא שפכה על כל מעשיו, נטעה בחסדו בכל בשר, וחלק אותה למאהביו".

ברכת יעקב לבניו תחול עליך בני חמודי המלך ש א ו ל י. ק צ י ן, אתה וחבריך הנצבים לפניך, הם כתה המסיימת, כשם שזכית ללמד ולסיים את בית המדרש למורים של ישיבת רבי יצחק אלחנן, באה"ב של אמריקא, הברוכה בחפש ודמוקרטיא, כן תזכה עוד ללמוד וללמד לשמר ולעשות, ועליך יחולו דברי המשורר הלאומי ח. נ. ביאליק: „לא תזרע אל קוצים, לא תיגע לריק, עוד תראה עת יגמל עמלך ורבה, עוד יבער יתלקח כלפיד הזיק, צפנת בלבבך בצאתך נדבה".

ברכתי ותודתי נתונה בזה לחבר המורים, המנהל, הפקידים והמיסדים של בית אולפנא הענקי הזה ישיבת רי"א, אשר ממנו זורח אור התורה וחכמת המדע לכל העולם, כי יזכו תמיד להעמיד תלמידים, מורים, ומחנכים המאירים ומזהירים לכל קהלות עם ישראל להגדיל תורה ולהאדיר ובא לציון גואל.

וברכה מיוחדת לק"ק „ מ ג ן ד ו ד " העברי החרדי, שהנני מתכבד לשרתם בקדש, לועד הפועל והחנוך, לחברי הרבנים, לחבר המורים החביב דת"ת, ועדי העזרה, הסתדרות הנשים, ארגון הנער מגן דוד הצעיר, וכל המברכים יתברכו מפי עליון בברכת יעקב לבניו שבטי יה „ ו א ב ר כ ה מ ב ר כ ך ". ואני תקוה כי אזכה לברכם איש אשר כברכתו ויחד כולנו נזכה לשוב לציון ולבנין ארץ ישראל, אור עתידנו בחמר ורוח א מ ן.

ח"י לירח זִיו, שנת השב"ת לב"ע.

May 5, 1942.

בית המדרש למורים

בית
מוסד
קדשנו

הצב"י שאול י. קצין

הישיבה ובית מדרש למורים בישיבת רבנו יצחק אלחנן

האזינו קרובים ואדברה ורחוקים ישמעו אמרי פי !

מה נוה אותו בנין העומד על מרומי וושינגטון ! מה נאה אותו בית אולפנא הנכון בראש ההרים ! מה נהדר אותו בית ה' הנשא מגבעות ! אותו בית מקדש מעט שאליו נהרו, נוהרים, וינהרו נערי ובחורי ישראל סבא ! אותו צור, שמכל פנה ועבר, באים אליו בחורים כארזים ושם מבלים את מיטב שנותיהם, כחתיהם ומרצם. בבנין ענקי זה נמצאים שני מוסדות לתורה ולתעודה בישראל, אשר נקבו בשמות הללו: א הישיבה, ב. בית המדרש למורים.

א. הישיבה: בישיבה נמצאים תלמידים מגיל המצוות, שהוא שלש עשרה, ועד גיל הכח, שהוא שלושים. חניכי הישיבה הוגים עשרות שנים בתלמוד, יורה דעה, ופוסקים. יומם ולילה לא ישבתו, ממש מקיימים מצות עשה של „והגית בו יומם ולילה". חניכים אלה מתכוננים למשרת כסא הרבנות. ובסיימם יקבלו משרות נעלות כגון רבני קהלות ומנהיגי הדור.

ב. בית המדרש למורים: בבית המדרש למורים מבקרים אברכים מגיל המצוות, שהוא שלוש עשרה, ועד גיל הרדיפה, שהוא עשרים וחמש. על כל חניך וחניך לבקר זמן קצוב, והוא שש שנים תמימות. במשך שנות בקור אלה התלמיד עובר על חלק ידוע מהתלמוד, כמעט על כל ספרי התנ"ך, על כל תולדות ימי ישראל, על לקוטי דינים משו"ע א"ח, ועל למודי חנוך והוראה. חניכי בית המדרש כמו ששם המוסד הזה מעיד עליהם, מתכוננים להיות מורים ומלמדי הוראות בתפוצות ישראל.

כן ! שני מוסדות אלה הם שונים מעט בתכנית למודיהם, אבל ליהוי ידוע לכל שמטרתם אחת היא, לחנך וללמד את בחורי ישראל סבא תורה ומצוה, להשכין ולנטע בהם רוח היהדות ויראת שמים, ולהבעיר בלבם את ניצוץ האש הקדושה ורשף אהבת ה'.

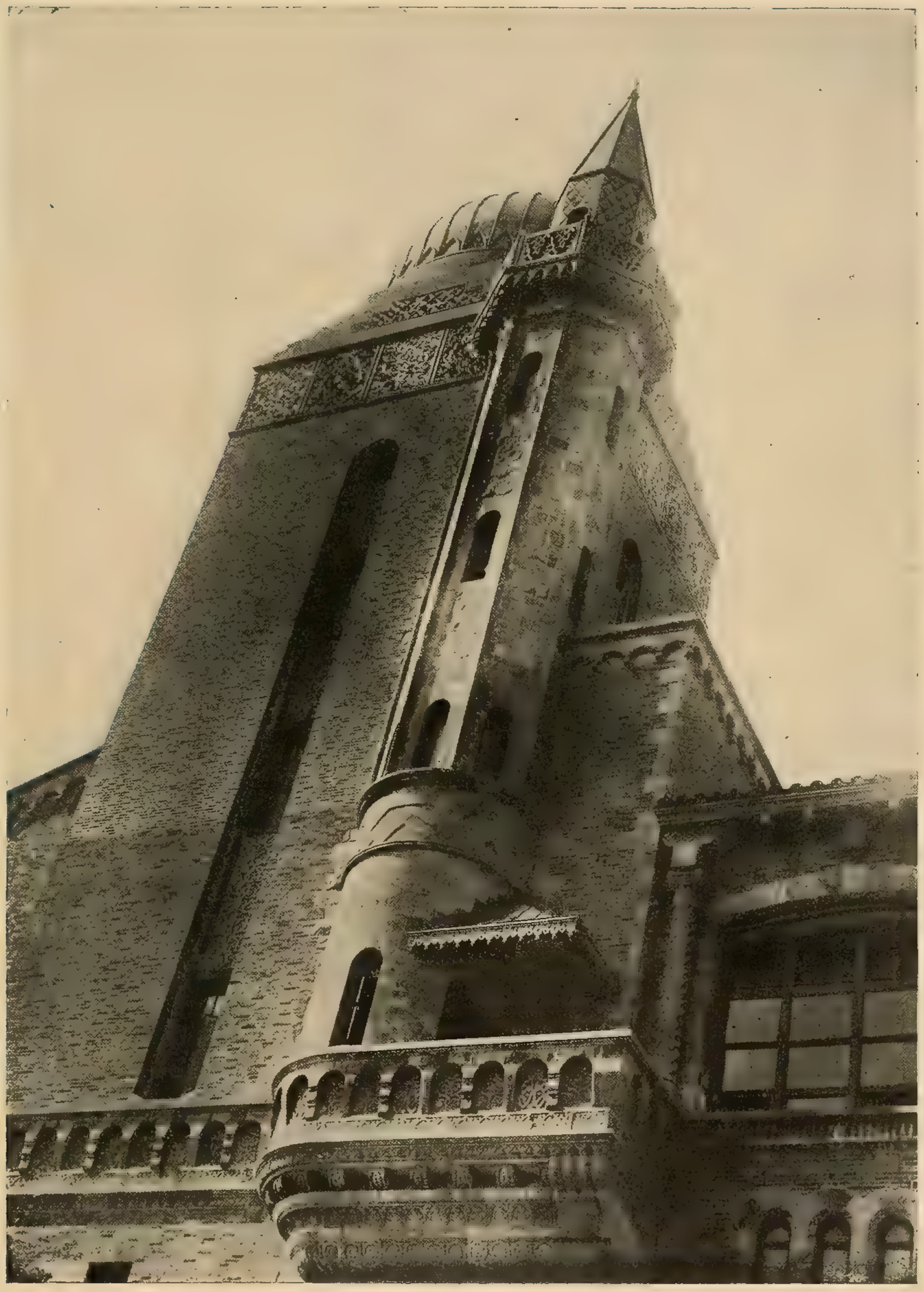
שני מוסדות תורה אלה מתאימים הם, ופניהם איש אל אחיו, איש את אחיו יעזרו ולאחיו יאמר חזק, אפשר להשוותם לשני הכרובים אשר פניהם איש אל אחיו, וכמו ששני הכרובים היו פורשי כנפים למעלה סוככים בכנפיהם על הכפרת, כן שני מוסדות תורה אלה סוככים בכנפיהם על נערי ישראל היקרים הבאים למאות ולאלפים לחסות בצל כנפי התורה והמצוה.

יהי רצון ששני מוסדות אלה ילכו הלוך וגדול בתורה ובחכמה. ומי יתן שיבא יום ויתקיים בהם מאמר נביאנו ישעיה „והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' ", הלא הוא הר ישיבת רבנו יצחק אלחנן, „ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו, כי מציון" — הלא שליחתה הישיבה, —„תצא תורה, ודבר ה' מירושלים" — הלא עושה דברו בית המדרש למורים, אמן !

בית מדרש למורים
של ישיבת רבנו יצחק אלחנן

ע״י דוד סברסקי

מראה כפת הבנין

מאת הרב ד״ר. שמואל בעלקין, ראש הישיבה *)

התורה יסוד ישראל

במשנה בגיטין נ״ט אנו שונים: „אלו דברים אמרו מפני דרכי שלום, כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל מפני דרכי שלום". חכמינו ז״ל רצו לקיים את השלום והשלוה בתוך כנסת ישראל ונתנו את הכבוד הראשון והיותר גדול בין בבית הכנסת ובין בחוץ לכהן, המכהן בקדש, ומביא קרבנות לה׳, ואחריו ללוי המשמש במלאכת הקדש, וישראל הוא אחרון בין בקדושתו ובין בכבוד הראוי לו.

וראיתי דברים בפירוש המשניות להרמב״ם על משנה זו שראוים למי שאמרם. והם: „ודע שזה הדבר המפורסם בכל מקומות, שהיה הכהן קורא בבית הכנסת ראשון בין שיהיה תלמיד חכם או עם הארץ, הנה הוא דבר שאין לו שורש בתורה כלל ולא נזכר זה בש״ס ולא היא זאת הכונה הנרמזת אליה בזאת ההלכה. ואני נפלא הפלא ופלא מערי הגלות, שנוהגים בזה המנהג, אחר היותם בריאים מחולי המנהגות ומדעות האחרונים ודרכיהם ואין אצלם אלא ענינים נאותים. ואיני יודע מאיזה מקום בא להם זה הפסד. ואמנם צורת הענין לפי מה שבא לנו בקבלה כמו שאגיד וזה: שכהן קודם ללוי וישראל, לפי שנאמר וקדשתו כי לחם אלקיך וכו׳, ובא הקבלה בכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון, וזה כולו שאין חכם גדול ממנו כגון שיש שם כהן ולויים וישראלים, והיו כולם במדרגה אחת בחכמה, ולא היו קצת יותר חכמים מקצתם, אלא תחזור הקדמת היחס וכהן קודם ואחריו לוי ואחריו ישראל, ויתבאר לך זה הלשון בפרק אחרון מהוריות באמרו בזמן שכולן שוים אבל אם היה ממזר תלמיד חכם וכהן גדול עם הארץ ממזר תלמיד חכם קודם. ובכל ענין מבואר בש״ס שאחד מן החכמים קרא ראשון בשבת בספר תורה עכ״ל.

לפי ידיעתי בלשון הרמב״ם בכלל ובפירוש המשניות בפרט לא ראיתי בשום מקום שהרמב״ם יתנגד כך למנהג שנתקבל בישראל. וכמעט שאין זה לשון הרמב״ם. ומדבריו נראה שהמנהג, שנתקבל בכל תפוצות ישראל, שכהן אפילו עם הארץ קורא ראשון עשה רושם רע עד מאד על הרמב״ם וכמו שכתב בעצמו: „ואני נפלא הפלא ופלא" וראה בזה שמתנגד להשקפת ישראל.

הכהן והלוי, יש להם יחוס קדושה מלידה ומבטן, אבל העיקר שבעיקרים ביהדות היא, קדושת התורה העולה מתוך לימודה והבנתה של התורה שהיא עין היינו. חכמינו ז״ל מנו כמה כתרים כתר מלכות, כתר כהונה, וכו׳, אבל כולם תלוים בכתר התורה ואין התורה תלויה בכתרים אחרים. התורה מדרכת את האדם ויוצקת את תכונתם של לומדיה. למוד התורה מקדשת אותנו לעם ישראל לאבי ישראל, ולזה כיון הרמב״ם שאף שהכמינו עשו תקנות הרבה מפני דרכי שלום מכל זה דקדקו בגודל כתר התורה, שאינו נכפף לשום כתר אחר; כל עליה תלויה בעלית התורה — תלמיד חכם גדול מכהן.

ידידי, גומרי בית המדרש למורים שעל ידי ישיבת רבנו יצחק אלחנן, כמה

*) המאמרים נסדרו כפי סדר מסירתם לי ואין מוקדם ומאוחר בתורה.—העורך

שנים מחייכם הקדשתם ללמוד התורה תחת כנפי הישיבה, ישיבה עולמית. נתחנכתם על ידי מורים, גדולי ישראל, קבלתם חנוך דתי וגם חנוך מדעי, ידיעות עבריות וחבה לתורה. מאמינים אנחנו, שלמוד התורה על טהרת הקודש אינו מתנגד ואינו צורר את לימודי החול. אבל התורה היא דרך החיים, עץ חיים היא למחזיקים בה. אשריכם ומה טוב חלקכם, שזכיתם להיות מחונכים על ידי הישיבה ועכשיו שאתם יוצאים ללמד לאחרים אל יהא מורא זרמים זרים עליכם, אל יהיה היחס לתלמודכם יחס חילוני. אל־פשרות במה שנוגע לתורה, אפילו אם יהיה מפני דרכי שלום. תזכרו שעיקר גדול ביהדות למוד התורה בדרך הקבלה המסורה לנו מאבותינו. התורה בעצמה, מקור שלום ואהבה, היא מקור חיי החיים.

השעה הזאת שעת מלחמה, שעת הרת עולם, לגיונות גרמניה ורומי לוחמים כנגד עמנו וכנגד המוסר האנושי של תורתנו. ולמען תורתנו צריכים אנו להלחם. מפני שאין עם ישראל בלי תורת ישראל, ואין תורת ישראל בלי עם ישראל.

השמרו והזהרו בכתר של תורה!

●

הרב שמואל ק. מירסקי

שיחת פרידה

●

זכורני ביום אחד בשלהי החורף שעבר, כשיצא דבר שלטון להזיז את השעון שעה אחת קודם. אתא בוקר ועדיין לילה. שעת החפזון של יוצאי עבודה התחילה עם דמדומי שחר. ובזכרוני עלה הפסוק הנאמר על איוב: „המימיך צוית בקר". צו קונגרס הוא, זמן מלחמה.

הרבה חוקים חקק הקונגרס לזמן המלחמה, וזה עולה בסמליותו על כולם. טוב לחשוך מעט אור מן העבר ולשפכו על העתיד הקרוב. ואו המהפך זמנים סוד מסודות האומה והלשון העברית הוא.

לדוגמא: מעט מן האור שבפרקי ישעיה יפזר הרבה מן החושך שבימינו. מה שהיה הוא שהווה. „עברו מעברה גבע מלון לנו —, עוד היום בנוב לעמוד וגו' "— האין זו מלחמת הבזק ההיטלרית? שבנא הסוכן וסיעתו — האם אינם בעלי הפיוסין ואנשי „הגיים החמישי"? והחייל הסואן ברעש, שאין עיף ואין כושל בו, הלא הוא צבא הסער המנואץ. אף אחרית אשור של ימינו תהי כאחרית אשור של אז. זה חלק לשוסינו וגורל לשבט אפו של אלקינו בכל הדורות.

ומה האור העולה מאותם פרקי ישעיה על דרככם הנעלמה בשעת אפלה זו? היום אתם יוצאים בשעת מלחמה, ותעודת מורה בישראל בידיכם — ומהי התעודה? מכם בוודאי ישארו בין כתלי הישיבה להמשיך למודיכם בה. „אמר

ר׳ אלעזר שלשה צבאים הם, צבא לשמים ולארץ, צבא לתלמידים, וצבא ליסורין״. (בראשית רבה פ״י). ועל הבוחרים ב„צבא לתלמידים״ אני קורא: „צור תעודה חתום תורה בלמודי״. אם רואה אדם הנשאר בעיר שמה ושאיה; כשכל בחור וטוב לבוש מדים ומטוען חרב ועומד בשדה המלחמה, צריכה הכרת חובתו להתחזק בלבו שיהא לפחות שומר נאמן על הכלים, כלי החמדה שניתנו לו לשמרם בעת משבר ומעבר, כדי להנחילם לדור יבוא.

על גדות הסיין והטהמז גדל צעיר אחד בימים שלפני המלחמה העולמית שעברה, ובעצם ימיה, כשלומדי התורה במרכזי היהדות האירופית נדדו הלכו ממקומם, ועתה הוא אחד המיוחדים שבדור. מלמד שלא המקום גורם להכשרת חיבת הקודש ולהתקנתו של האדם לתורה. גם על גדות נהר הארלעם והודסון יכולים לקום גדולי תורה ושומרי גחלתה לדור הבא.

מראה אחד ממראות המלחמה העולמית של עכשיו שראיתי על אותו נהר סיין, כשהייתי בפריז לפני שנתים ומחצה, עומד לנגד עיני. הימים היו ימי תחילת המלחמה, ואנשי פריז התהלכו אחוזי אימה. ראיתי מבעד חלון חדרי שורת ארונות עץ נשואות בידי אדם, כתהלוכת מלווי מתים רח״ל. ומה היו אלה? ארונות טעוני חפצי אמנות של בית הנכאת לוור שהעברו למקומות סתר שלא תשיגם יד האויב. כך מצילים בני אדם מעשי אמנות של דורות שעברו כדי להנחילם לדורות יבואו.

ומה עשו אבותינו? כיצד הצילו הם בימי חורבן את נחלתנו? הם נתנו תורה בקרבם ובקרב בניהם ועל לוח לבם כתבוה. אל הישיבה המליטו את שלפי השמד ובמסכת חייהם רקמו את רקמת התורה שבעל פה. חי נפשי, תפקיד גדול ומאד נעלה מוטל על הנמנים ב צ ב א ה ת ל מ י ד י ם ונותנים עליהם עול תורה בימים אלה.

מכם יהיו בוודאי גם שיצאו ללמד ונמצאו למדים על עניות התורה של מחנה ישראל בארץ זו. אלה צריכים לשים לבם, שעניות זו לא תעביר אותם על דעתם ולא תנמיך שיעור קומתם. „אחות לנו קטנה״ קראו חכמינו ז״ל על היהדות שבעילם שזכתה ללמוד ולא זכתה ללמד. לא כך היהדות הבבלית. גם בה היתה עניות של תורה אבל היא גדלה. ועד הוא המוסד שבו זכיתם ללמוד כי שואפת היהדות האמריקאית לגידול פנימי. עליכם להתמיד בשאיפתכם אל על ולהעלות עמכם כל בית תלמוד שיבוא לידכם, שעסקניו מסתפקים במועט ושמחים בצמצום. וכי תשאלו: מה נעשה באחותנו ביום שידובר בה, כי היא היא מרכז הגולה כולה? אין תשובה אלא בשאלה שבצדה; אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף שאין הרקב שולט בה. אם תהיו תקיפים בדעתכם וחזקים באמונתכם, כחומה, סוף דברכם להישמע. ואם כדלת תהיו הסובבת על צירה ונפתחת וננעלת לפי רצון בעליה, נצור עליה לוח ארז, שאין לו קיום. היש בזה משום השפעת „שיר השירים״ אם שומע אני את התשובה הברורה והמוחלטת: א נ י ח ו מ ה ? לא זוהי תשובתכם העולה באזני מתוך הכרתי אתכם, יקירי, בכל אותם הימים שעסקנו יחד בתורה.

יוסף ש. נוביל

בית המדרש למורים

סקירה מלשכת הדפתרן

מאחר שלא נתן דין וחשבון על בית המדרש למורים ב„ניר" של אשתקו תשמש סקירה זו כדין וחשבון דו-שנתי.

תש"א

בהתחלת שנת הלמודים של שנת תש"א נראו פנים חדשות בחבר המורים. הדר. אברהם וויס נתמנה למורה בתלמוד. דר. וויס ידוע בחקירותיו המקיפות והמכריעות בשדה ההלכה והנהו אחד מגדולי החוקרים במקצוע זה בימינו. הוא פרסם הרבה מחקרים מאלפים ומענינים בשדה התלמוד. בפולניה שמש בהוראה במכון למדעי היהדות אשר בורשה, בתור פרופיסור לתלמוד ולפוסקים וגם בתור רקטור.

החבר השני, שנספח אל חבר המורים הוא מר אליעזר צבי לבית רבל, בנו של אבי הישיבה ומיסדה הגאון דר. דב רבל זלל"ה. מר צבי רבל הנהו ממסיימי בית המדרש למורים וממכללת הישיבה. לפני זמן מה פרסם את הספר „אצר הסוטה". אף משתתף הוא בעריכתUNIVERSAL JEWISH ENCYCLOPEDIA

אסון גדול קרה למוסדות התורה של ישיבת ר' יצחק אלחנן בהלקח מאתנו עטרת ראשנו ראש הישיבה ומיסדה, שר התורה, וחסיד בכל נפשו ומאודו, הגאון ד"ר. דב רבל ז"ל. פטירתו היתה פתאומית והדהימה את תלמידיו, מעריציו, ומוקיריו. הדר. רבל הציב לעצמו יד ושם בחומת היהדות הצעירה שבאמריקה. הוא היה אחד מחלוצי הרוח הראשונים שהניח יסוד לקיום התורה בארצנו. ביום ב' כסלו, תש"א, יצאה נשמתו בקדושה ובטהרה.

תש"ב

בשנת תש"ב חל סדר חדש בתכנית הלמודים של בית המדרש. במקום תכנית של המש-שנות למוד נתקבלה עכשו תכנית של שש שנים. כמו כן נתוספה מחלקה למשתלמים המורכבה רק ממסיימים. השתא הוקדש כל הזמן במחלקת המשתלמים לתלמוד, ויש לקוות שבמשך הזמן יתוספו שעורים גבוהים ביתר המקצועות.

בשנה זו נוסף המלומד מר. שמואל ל. זר על חבר המורים של בית המדרש

למורים. מר זר מכהן במשרת DEAN OF MEN של הישיבה קוליג׳ ונמנה גם על חבר מוריו במחלקה העברית. הוא הנהו אחד מעמודי התוך של הישיבה. על משמרתו עמד כשומר נאמן וטפח ביד אמונים בישיבה מיום הוסדה ועד עתה.

עוד חבר חדש שנוסף על מורי בית המדרש הוא דר. שמחה ב. הוניג. הוא הנהו מוסמך מישיבת רי״א ומוכתר בתואר דוקטור לפילוסופיה מהמכון למדעי היהדות „דרופסי קוליג׳״. הוא פרסם מאמרים ב„חורב״ וגם ברבעון האנגלי למדעי היהדות והוא גם נמנה על מורי הישיבה משנת תרצ״ר. הדר. הוניג מלמד תולדות ישראל ותנ״ך.

עוד חבר נוסף לחבר המורים של בית המדרש. חבר זה הנהו כותב הטורים האלה, שאינו פנים חדשות במוסד. הוא הנהו ממסיימי בית המדרש למורים והקוליג׳, ומלמד במחלקה העברית של בית ספר הגבוה של הישיבה. הוא עוסק עכשו במחקר בתרגום הסורי לכתבי הקדש. הוא מלמד תנ״ך ודקדוק.

בית המדרש למורים מוציא דו-שנתי הידוע בשם „חורב״, בעריכת מנהל בימ״ל דר. פנחס חורגין. החורב הנהו מאסף מוקדש לתולדות ישראל וספרותו, יוצא לאור פעמים לשנה על ידי קרן בנימין הורביץ ז״ל מיסדה של הסתדרות חניכי בית המדרש למורים. החורב קדם לכן היה נדפס בארץ ישראל ועכשו הדפסתו היא באמריקה. (שנוי זה גרם לאחור החוברת האחרונה). בין המשתתפים בכרך ו׳, (חוברת יא—יב) מישיבת ר׳ יצחק אלחנן — דר. פ. חורגין, דר. שמחה בנימין הוניג, דר. אברהם וויס, הרב שמואל ק. מירסקי, דר. שניאור זלמן צייטלין, דר. חיים קפלן, ומר. אליעזר צבי רבל.

בשנה זו לא נתקיימו בחינות הגמר בפברואר כמנהג שנה בשנה עד כה. מכאן ולהבא תתקיימנה בחינות אלו בסוף כל שנת הלמוד, היינו בתחלת חודש מאי. חג הסיום גם כן יחול מדי שנה בשנה ביום א׳ האהרון של חודש מאי

בשנה זו ביום א׳, י״ד שבט תש״ב, הלך לעולמו אחד המורים הותיקים של בית המדרש למורים, מר שבתי טורבוף ז״ל. הוא שרת במוסד במסירות כשבע-עשרה שנה והעמיד תלמידים הרבה. פטירתו היתה פתאומית, הוא נקטף בדמי ימיו לשברון לב חבריו ותלמידיו. תנצב״ה.

בשנה הזאת הצטיינו בלמודיהם התלמידים דלקמן:

בית מדרש למורים
שער הכבוד

●

סיון תש״א

השם	המחלקה	הציון
וויסנטוזסקי, דוד	א	98.40
טשרני, כרמי	ג	93.06

השם	המחלקה	הציון
פוקס, יוסף	ה	91.90
קצין, שאול י.	ד	91.14
סטפנסקי, נחום	ד	90.66
פפר, דוד	ד	90.52
וולשטיין, בנימין	ב	90.42
ארגניק, אברהם	ב	89.54
זלצר, מרדכי	א	89.50
וויננגרט, משה	ד	88.88
בלוך, מנחם	ג	88.84
ליפשיץ, דוד	ב	87.70
שפייזר, יוסף	ד	87.68
שפילמן, זאב	א	87.68
המניק, יוסף	א	87.52
פלסקו, זאב	ב	87.26
מנדלבוים, אברהם	ג	86.62
שיפפנבויר, מיכאל	ג	86.45
קלר, משה	ה	84.42
המסקי, אברהם	א	84.30
ארגניק, יצחק	ג	83.50
סיגל, מרדכי	ג	82.64
פרלוב, יצחק	ב	82.26
גולדמן, שלמה	ה	80.50

בית מדרש למורים
שער הכבוד

שבט תש"ב

השם	המחלקה	הציון
וויסנטוווסקי, שלמה	בב	98.16
טשרני, כרמי	ג	94.64
קצין, שאול י.	ד	94.25
ארגניק, אברהם	ב	92.42
ליימן, ירחמיאל	א	92.24
חפץ, חיים	בא	92.00
לסקר, יצחק	בא	91.76
כהן, ברכיה	א	90.44
סיגל, מרדכי	ד	89.08
רוזן, מרדכי	בא	88.64
פפר, דוד	ד	88.56
שפייזר, יוסף	ד	88.18
מנדלבוים, אברהם	ג	88.04
בקרמן, יוסף	א	87.86
לילקר, משה	ד	87.84
ניים, מרדכי	בב	87.26
שיפנבויר, מיכאל	ד	87.06
פרלוב, יצחק	בב	87.02
בלוך, מנחם	ג	86.02
גודמן, ירוחם	בב	85.74
אקסנהנדלר, בנימין	א	84.88
סלם, דוד	ג	84.82
כהן, יהודי	א	84.46
סלוכובסקי, אברהם	א	84.38
ארגניק, יצחק	ג	84.16
המניק, יעקב	בב	84.12
אייברמס, יעקב	בב	83.74
סוסמן, נחמיה	בב	83.68
ברגר, צבי	בב	82.94
פרלשטיין, משה	ג	82.00
גרשוני, חיים	ד	80.54
לובינסקי, דב	ג	80.12

מר שבתי טורבוף

צ״י דוד טברסקי

נולד בשנת תרמ״ה נפטר ד׳ שבט תשב״ת

ת נ צ ב ״ ה

מרדכי גרפיל

תלמיד מבכה את רבו

●

עוד לא נתמלאה קבעת דמעותינו, על שני מורינו החביבים והיקרים מר קפלן ומר שוער, זכרונם לברכה, שהובלנום בצער למנוחתם האחרונה אשתקד, והנה קרבן חדש טהור ונקי. הפעם הובלנו את אחד מהמורים היקרים והחביבים שבחבורה, את מר שבתי טורבוף זצ"ל. מלאך המות עשה את שליחותו באמונה, כי לקח מאתנו על ידו אחד ממורינו הותיקים והמסורים ביותר לתלמידיו אשר חבבם וטפחם באהבה.

מר שבתי טורבוף נולד בקובנה, בליטה. אביו היה רב חשוב ושמש בכהונה במספר ערים. מר שבתי, הקטן שבאחיו עוד בצעירותו חשקה נפשו בתורה, והלך להתאבק בעפר רגליהם של גדולי הדור בישיבות לומזא וסלבודקה. בשעת הפרעות ברוסיה, נדד מר שבתי ממקום למקום וסבל עינויים אין מספר. בסוף המלחמה העולמית שעברה, בא סוף סוף ליבשת אמריקה. פה מצא לו לשעה מנוחה מהעינויים הגופניים, אבל אז התחילה שורה של עינויים רוחניים.

הוא קבל משרה בישיבה בשעה שהיתה עוד בבנין הישן במורד העיר, ואחרי כן עבר אתה לבנין החדש. הוא למד תנ"ך והיסטוריה, ובקי היה גם בשאר המקצועות, דקדוק, ספרות, ועברית. כל תלמיד היה יקר, וקרוב ללבו ובשעה שראה אי-התענינות מצד תלמיד או יחס של קלות ראש ושל מה בכך ללמודי קודש היה בשרו נעשה חדודים חדודים, והיה מתענה וסובל בגלל תלמיד כזה יותר מהתלמיד עצמו.

הוא נסה בכל פעם לפרש כל פסוק לפי פשוטו שאפילו תלמיד בינוני יתפוס אותו ויבין משמעות הענין. והיה מוכן לחזור ולשנות כל דבר מחדש לתלמיד שלא תפס את הבאור בפעם הראשונה. מוכן היה להשאר עם התלמידים החלשים אחרי השיעור ולבאר להם ביחידות את הפסוקים שהתקשו בהם, ואף פעם לא דחה מעליו שאלת תלמיד, ולכל שאלה התיחס ברצינות ונסה להשיב לכל אחד תשובה משביעת רצון.

אחת ממעלת אישיותו הגדולה היתה מדת הענוה. הוא לא התגאה ולא החזיק טובה לעצמו על כל עמלו שהשקיע, אלא היה אומר „אדם לעמל יולד". זאת היא עבודתי ולזאת נולדתי עלי אדמות וכן עלי לעשות את עבודתי במסירות ובאמונה כפועל רגיל. הוא בא לבית המדרש בין בימי החורף הקרים ובין בימי הקיץ הלוהטים להרביץ ולהפיץ תורה בין צעירי ישראל.

מעולם לא עלתה על דל שפתיו השאלה: מה יצא לי מזה? בשביל איזו תכלית אני מקריב את כל אוני ומרצי? האיש הזה היה כולו שקוע בתורה וכל תקותו היתה לראות רק בגדולו ובתנובו של דור צעיר נאמן לעמו, ארצו ותורתו. ובדרך זו גדל את בנו יחידו יאריך ימים.

מאדם גדול זה יכולים אנו לבוא לידי ההכרה ולידי ההחלטה שאנו בניו, שהלא ידוע שתלמידים נקראים בנים. חיבים אנו להמשיך בדרך שהוא סלל לפנינו, להכנים את צוארנו בעובי הקורה של התורה וההלכה, ונוכל לומר „אל תקרי בניך אלא בוניך". ובזכות זה תגן עלינו נשמתו בעולם האמת לפני כסאו של בורא עולם, ונזכה לראות בגדול דור צעיר בריא בגופו ושלם ברוחו על אדמת הקודש בירושלים.

הרבה למדתי מרבותי

●

מורי, אהובי, ויקירי !

במה אקדם פניכם הבשיר? הבמזמור? אם בתודה? ואם אמרתי אודה לכם, ואעלה את הודאתי על ספר בעט סופר, האם אוכל למנות אפילו אחת מני אלף ממה שראוי ומגיע לכם? האם בבלשנותי החלשה והפעוטה אוכל להביע את אמרי ותודתי לכם? ולו שלטתי במכמני שפת לשון הקדש, גם אז תודתי לא תמלא את תפקידה.

ואם באתי להזכיר דוקא קמעא, כמר מדלי וכשחק מאזנים, את מה ומי אזכיר? ואת מה ומי אזניח ולא אזכיר?

האזכיר את מורי החביב ד"ר פ. חורגין אשר ממנו ובעזרתו למדתי את תולדות ימי ישראל החל מיום היותו לעם ועד היום, מורי ואהובי, אשר הורני ולמדני את ספרות הישנה והחדשה, שעמו שוחחתי כמה וכמה שעות על ספרים שונים של גדולי חכמי ישראל וקברניטיו? האזכיר שהוא חנכני בדקדוק שפת לה"ק וחוקיה?

האקרא בשם מורי ורבי הנכבד הרב ש. מירסקי? אשר האיר את עיני בים התלמוד, הוא אשר למדני את דרך הפלפול, הוא אשר ישב והסביר לי כמה סוגיות קשות ומופרכות. הוא אשר ראוי לכנותו ולתארו בשם „סיני ועוקר הרים". גאון תלמודי זה, הוא אשר האציל מרוח תלמודו וחכמתו עלי, ויחונני בחכמת למוד הש"ס.

או אולי אציג לפניכם את מורי לתנ"ך, מורי זה הערין והבדחן, גאון התנ"ך, אשר אם תשאלהו פסוק למחצה, לשליש, ולרביע, תיכף ומיד יאמר לך בספר פלוני אלמוני ובפרק זה וזה תמצאהו. האזכיר את גאון התנ"כי, ד"ר נתן קלוץ? כי הוא נתן לי את מיטב הפרושים לרב ספרי התנ"ך.

או אם עלי להזכיר את מר אריאלי? מורה זה, אשר כשמו כן הוא, הנהו „ארי בשפת אלי", גאון ובקי במכמני שפת לשה"ק ובדקדוקיה. הוא, הוא אשר הכניסני אל תוך בקעת המשוררים, הפיטנים, הסופרים, ובעלי ההשכלה. והוא אשר העבירני מסביב אותה בקעה. ובפגשנו עצמות האישים הנעלים, עמד במתינות ובכבד ראש והסביר לי על כל אישיות ואישיות, והוא הוא אשר הפיח בהם נשמת רוח חיים, ונתן להם טעם הסברי. ואם תשאלוני את מי פגשנו? בגדול החלנו ובקטן כלינו. ונפגש את רבי שמואל הנגיד, רבי שלמה אבן גבירול, רבי יהודה הלוי, ראב"ע, ר' יהודה אלחריזי . . . וכו', רמח"ל, רנ"ה ויזל, מנדלסון, ריב"ל מיכ"ל, א. מאפו, יל"ג, אחד העם, ביאליק . . .

ואם אבא לחרות על ספר את שמות שאר מורי ורבותי, הזמן יכלה והמה לא יכלו, ומכ"ש אם אמרתי לספר בשבחן ולהודות להם על חסדם אשר גמלוני.

אמנם כן! אבל מלים אחדות אשמיע לפני סיימי את תהלתי למורי.

מורי וחביבי!

בעמדי היום על סף מוסד קדוש זה ומפתנו, עשתונות, מחשבות, זכרונות, וסעיפים שונים עולים ומתנוצצים במחשבתי ובלבי. וברגע קדוש וטהור זה אני מבין את סוד עולמכם ורזו. ובשעה זו אני זוכר את אותם ימי האשר והעשר ברוחניות, אשר בליתי עמכם אהובי! ורק ברגע זה אני רואה שנפשי קשורה בנפשכם ואתם אהבתם אותי, ומאוד מאוד קשה עלי להפרד מכם, חביבי ויקירי! ולו כחול ארבה ימים שמכם לא ישכח ולא יקשה מלבי.

מורי ואהובי!

היום שמעתי כעין בת קול מן השמים, ואמרתי אל לבי „קצין! חרוט וחקק את שמות מוריך על לבך, ותמיד יהיו ענקים לגרגרותיך, והם הם אשר יורוך וכביכול ישמשו נר לרגליך במהלך חייך, ורק הם יהיו לתורה ולתעודה לך". ואעשה כדבר הבת קול.

ועכשו הנני פורש את כפי אל שמי מרום ואמר „זכרה למורי אלוקי לטובה, על אשר חננוני והאצילו עלי מרוחם, מחכמתם, מבינתם, ודעתם". ולפני גמרי את תפלתי, אשא קולי אל אלוקי השמים, שידריכני וינהלני בדרך האמת, שתמיד אלך מחיל אל חיל ומיום ליום אביע אומר, ולילה ללילה אחוה ואוסיף דעת.

ואחרון אחרון חביב ! ועוד הפעם הנני פונה:

למורי! לאהובי! וחביבי!

ובכבד ראש, ברכינת ראש, ברגש הערצה עמוקה אומר:

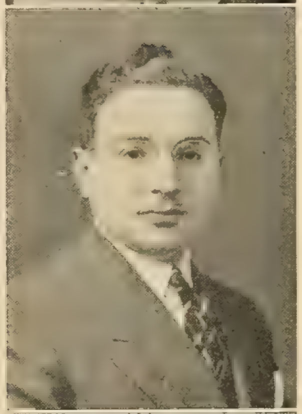
„לכם דומיה תהלה"!

מאת עבדכם המסור לכם,

הצב"י שאול י. קצין.

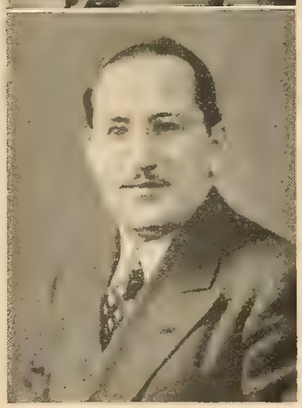
ד"ר פנחס חורגין
מנהל בית המדרש למורים
דברי ימי ישראל, ספרות

מר יוסף ש. נוביל
מזכיר בית המדרש למורים
תנ"ך, דקדוק

מר ל. א. אריאלי
עברית

חזן שלמה בשקוביץ
שירה

מר יוסף גרינשטיין
עבודת חנוך קבוצית

מר יעקב י. הארטשיין
חנוך

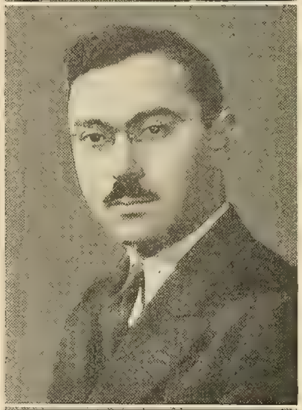
ד"ר שמחה ב. הוניג
תולדות ישראל, תנ"ך

ד"ר אברהם וויים
תלמוד

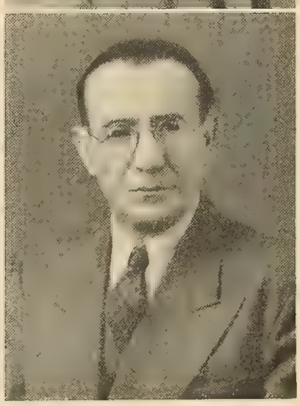
הרב שלמה ווינד
תלמוד

הרב אשר זיו
דינים, תנ"ך

מר שמואל ל. זר
תלמוד

ד"ר גרשון חורגין
עברית, פדגוגיה

הרב שמואל ק. מירסקי
תלמוד

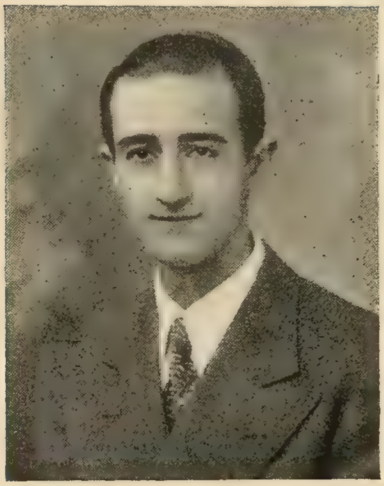
ד"ר נתן קלויץ
תנ"ך

מר אליעזר צבי רבל
תלמוד

הרב פסח ריימן
משנה

By Marboro Studio

הצב"י שאול י. קצין

בשעת פרידה

כיום, בעמדנו שוב על סף בית המדרש אנו, המסיימים, זוכרים את אותו יום בהיר, אותו יום מבורך, וקדוש שבו נכנסנו למוסד נהדר זה. זוכרים אנו אותם ימים, חדשים, ושנים שבלינו במוסד זה. הלא את מיטב שנותינו ואת מיטב ימי עלומינו בלינו בבית אולפנא קדוש זה ! כמה רעננות וחדשות בזכרוננו אותן השעות הרבות שהיינו במסיבת חכמים, מורים, ויוצרים, אותם ימים אשר מורינו חביבינו האצילו מרוח תורתם עלינו.

עכשו עת הסיום הגיע וקול התור, תורנו לצאת למרחבי העולם, נשמע בבית מדרשנו, אמנם כן שריקים נכנסנו ומלאים הוציאנו ה', ורגע זה קדוש הוא בעינינו, אבל למרות הכל קשה עלינו מאוד מאוד להפרד ממורינו היקרים, וגם ממוסדנו, מאותו בית מקדש מעט ומבית מדרשו.

לפני פרידתנו ממוסדנו, עלינו המסיימים לדעת שהאחריות המוטלת עלינו, גדולה היא. כבר קיימנו חלק ממה שאמרו חז"ל, „לשמע ללמוד", כבר שמענו ולמדנו, אבל עוד עלינו גם לקיים את השאר „ללמד לשמור ולעשות". עכשו עלינו לצאת לעולם היהודי הרחב ולמערכות החנוך ולהרביץ תורה ברבים, לא רק לתלמידי ישראל סבא, אלא גם לגדולים, לזקנים עם נערים.

בפרט בימינו אלה, בשעת חירום, עת הרת עולם, ועת אשר העולם כולו נלחם נגד היהודי ותורתו הנצחית והאמיתית, ונגד עקריה הדמוקרטיים. מצוה וחובה עלינו, לקום, לשנס מתנינו, ולאזר חלצינו ולהלחם נגד הדקטטורה המתפשטת במרחבי התבל.

חברים ! כולנו הבה נקום ונלחם שכם אחד, ורק אז יקוים בנו מקרא שכתוב: „והיה כאשר ירים ידו משה וגבר ישראל"!

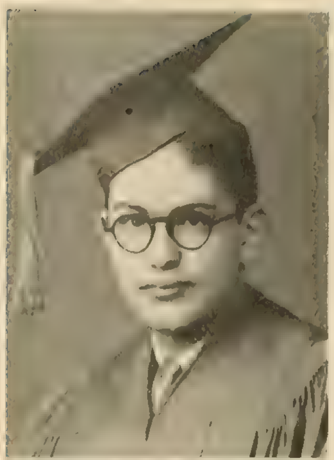
בית המדרש למורים

המסיימים
בשנת
השב"ת

המסיים הבינוני בשנת השב"ת

הגיל 20
הגבה "4 '5
המשקל 155

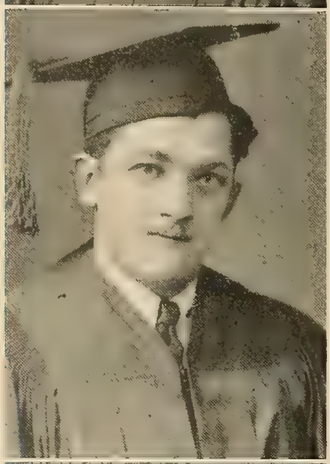
המורה הפופולרי ביותר — ד"ר חורגין
המורה המכובד ביותר — הרב מירסקי
המורה החריף ביותר — ד"ר וויס
המורה העדין והבדחן ביותר — ד"ר קלויז
המורה הדייקני ביותר — מר אריאלי
המורים היותר צעירים — הרב זיו, מר רבל, ומר נוביל
המורים המנהלים את מחלקותיהם בחכמה — הרב מירסקי, ד"ר וויס, וד"ר הוניג
המורים בעלי הפילוסופיה — ד"ר פ. חורגין וד"ר קלויז
המורה הבקי במשחקים — מר גרינשטיין
המורה המחנך ביותר — מר הארטשטיין
המורה הפעיל ביותר בלשכת בית המדרש למורים — מר נוביל
המורה הענותן ביותר — הרב ווינד
המורה המקיים „ושננתם לבניך" — ותלמידים קרואים בנים — הרב ריימן
„יין ישן בקנקן חדש" — הרב מירסקי
המורים בעלי הדקדוק — ד"ר פ. חורגין וד"ר קלויז
המורה עם תאור „ד"ר" הצעיר ביותר — ד"ר הוניג
המורה העוסק ביותר בעד הישיבה — מר זר
המורה בעל ה„חוק" — ד"ר פ. חורגין
המורה המשורר ביותר — חזן בצקוויץ
המורה הפדגוגי ביותר — ד"ר ג. חורגין
המורה המכבד את תלמידיו ביותר — הרב מירסקי
המסיים הארצי ישראלי — שאול י. קצין
הצעיר שבמחלקה — מרדכי גרפיל
הפוליטישן הגדול ביותר — יוסף סוקולוב
החרוץ והמתמיד ביותר — שאול י. קצין
ספרן המחלקה — נחום סטפנסקי
„מורא רבניו כמורא שמים" — שאול י. קצין
צלם המחלקה — חיים פישמן
רבני המחלקה — שאול י. קצין אליהו קנבסקי
רשמני המחלקה — נחום סטפנסקי חיים גרשוני
הספרותיים הגדולים ביותר — שאול י. קצין דוד פרנקל
השתקן שבמחלקה — צבי דרשן
חברים שבמחלקה — קברע, קלר, קפלן, ריס
נואמי המחלקה — שאול י. קצין, דוד פרנקל, דוד פפר
מסיימי המכללה — קנבסקי, פרנקל, סוקולוב, מילר
התלמיד היותר דברן עם המורים — שאול י. קצין
השנה המעניינת ביותר — ד'
השנה הקשה ביותר — ג'
המשורר העברי החביב ביותר — ח. נ. ביאליק
הסופר העברי החביב ביותר — מנדלי מוכר ספרים
האמריקאי שפעל יותר לעם היהודי — הנשיא פ. ד. רוזולט
העתון הדתי והחרדי — הצופה
שבועון העברי החביב באה"ב — הדאר

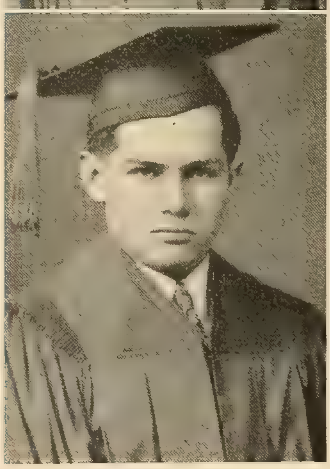
מרדכי גרפיל
סלרהורסט, ניו-יורק

חיים גרשוני
מאנהאטאן, ניו-יורק

צבי דרשן
ברונקס, ניו-יורק

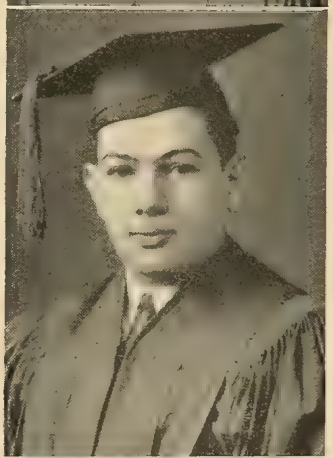
אברהם הארטשטיין
מאנהאטאן, ניו-יורק

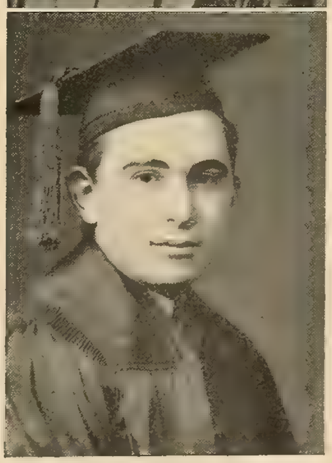
משה ווינגרט
מאנהאטאן, ניו-יורק

דוד מילר
בולטימור, מרילנד

יוסף סוקולוב
קולשסטר, קונ.

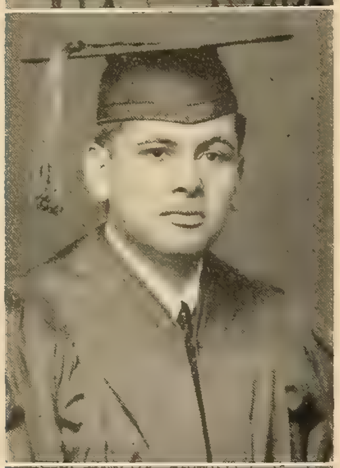
צבי סורכין
ברוקלין, ניו-יורק

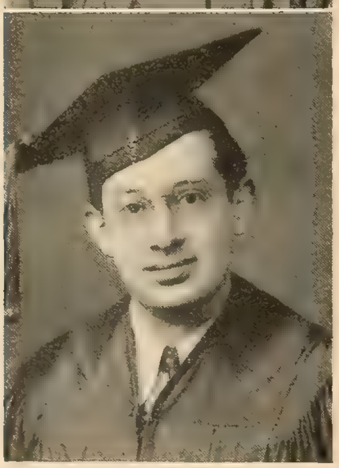
נחום סטפנסקי
ברוקלין, ניו-יורק

יהודה סיידן
ברוקלין, ניו-יורק

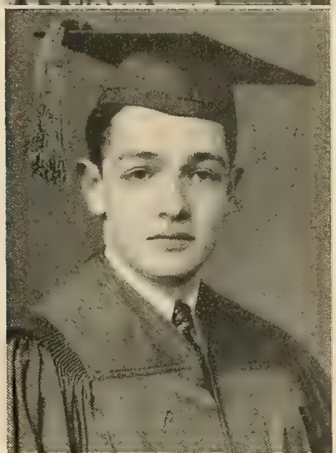
חיים פישמן
ברוקלין, ניו-יורק

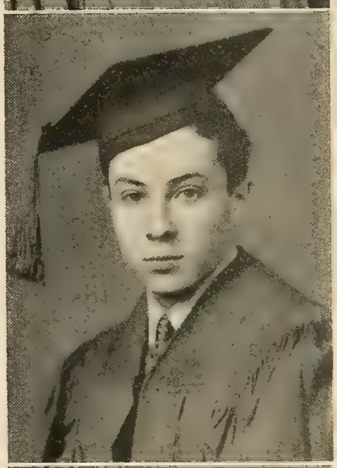
דוד פפר
ברונקס, ניו-יורק

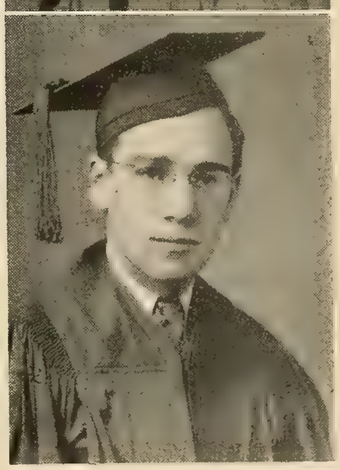
דוד פרנקל
מאנהאטאן, ניו-יורק

מרדכי קברע
מאנהאטאן, ניו-יורק

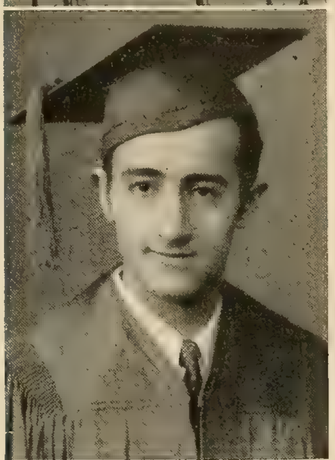
משה קלר
מאנהאטאן, ניו-יורק

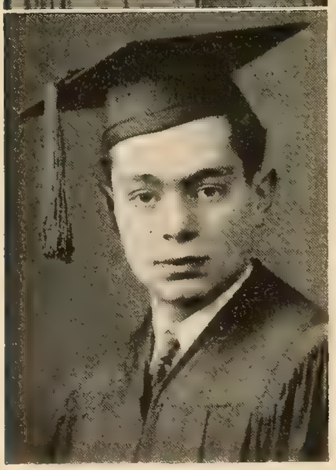
אליהו קנבסקי
וויניפג, קנאדה

שלמה קפלן
ברוקלין, ניו-יורק

שאול י. קצין
ברוקלין, ניו-יורק

דב רים
ברוקלין, ניו-יורק

מי ומי ההולכים

תלמידים הולכים ותלמידים באים ובית המדרש לעולם עומד. הרבה שנים בלינו בבית מדרש זה, וכיום קשה עלינו להפרד מהמוסד, אולם לפני פרידתנו מהמוסד ואיש מאת רעהו, הבה ונתן סקירה כללית מהמסיימים, וסקירה זו תשמש כעין קשר של עבותות אהבה בין איש לרעהו, והם מסיימי שנת השב"ת.

שאול י. קצין — איש האשכולות הכל בו, תלמיד חכם, מורה, שוחט, סופר חשוב, בעל סגנון וסדר יפה, ראיה לדבר? הלא הוא עורך „ניר" השב"ת, והתבונן במאמריו בפרט, ובחוברת ה„ניר" בכלל.

מרדכי גרפיל — תמיד יש לו תרעומות על המורים, ואינו שמח בחלקו, יען שרוצה ציונים גבוהים.

חיים גרשוני — תמיד תמצאהו במחלקה, ואחת ביובל יחסיר או יקצץ.

צבי דרשן — „לא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה", ואמרו חז"ל: שתיקה מזהב.

אברהם הארטשטיין — חושב להיות גאון בשדה החנוך, מפני שאחיו הוא מורה החנוך בבית המדרש.

משה וינגרט — נשיא בית המדרש, ומשתדל לפעול כפי יכולתו.

דוד מילר — קיים הפסוק ,ופני לא יראו", ואם בא למחלקה, בא כאורח.

יוסף סוקולוב — חושב את עצמו לפסיכולוג, ורוצה לכתב ספר בפסיכולוגיה.

צבי סורכין — מנהל המסחרי של הניר, עושה בזהב ובכסף.

נחום סטפנסקי — ספרן הראשי, ותמיד תמצאהו בספריה, עתיד מזהיר לפניו כי הלא יהיה הספרן הראשי בוושינגטון.

יהודה סיידן — כבר סיים בשנה שעברה, אלא שתמונתו מופיעה בניר זה.

חיים פישמן — צלם המחלקה, עובר על פסוק „לא תעשה לך פסל תמונת כל סמל".

דוד פפר ודוד פרנקל — שניהם באו לא מזמן מגרמניה, ותיכף ומיד נכנסו ללמד במוסד זה, וכיום הנם מהתלמידים המצויינים שבמחלקה.

מרדכי קברע — שלמה קפלן — ודב ריס — חוט המשולש, לא במהרה ינתק, תמיד תפגשם ביחד.

אליהו קנבסקי — נבון הוא, ובשנה זו סיים בית המדרש למורים וגם את מכללת הישיבה.

משה קלר — הוא קופץ בראש ומתערב על ריב לא לו.

תמונת ד"ר פ. חורגין עם המחלקה המסיימת

ד"ר פנחס חורגין ומימינו שאול י. קצין

„ולהקשיב לחכמה אזנך, תטה לבך לתבונה"! (משלי ב׳ ב)

תמונת הרב ש. ק. מירסקי עם המחלקה המסיימת

הרב ש. ק. מירסקי ומימין שאול י. קצין

„יוסי בן יועזר אומר הוי מתאבק בעפר רגליהם והוי שותה בצמא את דבריהם"!
(אבות א׳ ד׳)

תמונת ד״ר נ. קלוין עם המחלקה המסיימת

ד״ר נתן קלוין מרצת למחלקה

„צר תעודה חתום תורה בלמדי״! (ישעיה ח׳ ט״ז)

„ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם״! (דברים ל״א י״ט)

הצב"י שאול י. קצין

נשף דבית הרב

●

כל תלמידי מחלקה המסיימת קבלו הזמנת בקור מאת הרב ש. ק. מירסקי, ליום ב׳, כ"ו ניסן, שנת השב"ת (4/13/42).

לא ידענו איזה מין הזמנה תהיה זו, אם תהיה הזמנה כדי לתהות על קנקנינו? או אם תהיה סתם הזמנה לשבת להתענג במסיבת רבינו החביב? בכל זאת בכליון עינים חכינו לאותה הזמנה.

והנה אותו יום הלך והתקרב, אותה שעה משמשה ובאה, והנה הגיעה עת ההזמנה.

בו ביום, אנו המסיימים, נועדנו יחד, והחלטנו שכל אחד יבא בשעה שמונה וחצי לבית הרב.

בשמונה יצאתי מביתי, שקט ובטוח, ורכבתי ברכבת ללכת לבית הרב, אבל בצאתי מהרכבת נודע לי שאבדה ממני כתבת הרב, והנה אני עומד ומשתומם. כאיש אובד עצות, מה לעשות, הלשוב או ללכת?

אמרתי בלבי אלך, בפרט בזמן שאני יודע את רחוב הרב אבל לא את השדרה, אולי „יקרה" עלי בית הרב.

והנה אני הולך ומביט ימינה ושמאלה למצא הבית !

אני צועד צעדים אחדים ורוח גדולה וחזקה באה לקראתי, אמרתי לא ברוח בית הרב. אני עובר עוד בתים אחדים ופתאום אני שומע בבית אחד, קול רעש גדול, אמרתי לא ברעש בית מורי. ואחרי פסעי פסיעות אחדות, אני רואה בבית אחד שפע אור ועתר אורות חשמל, אמרתי לא באש בית הרב. ולבסוף אני מתאמץ ללכת עוד צעדים אחדים, והנה אני מרגיש קול דממה דקה, אמרתי בודאי שכאן הוא בית הרב. לאט לאט אני מתקרב לבית, ולאשרי מתנוצץ לפני שלט התלוי לפני הבית, ועליו חקוקות וחרוטות מלים אלו; „הרב שמואל ק. מירסקי". שמחתי היתה גדולה, כי הקרה ה׳ לפני את בית הרב.

בזריזות אני עולה במדרגות, ומניע את הזוג, והנה נפתחה הדלת והרבנית קבלה את פני באמירת שלום.

לפני הכנסי חשבתי שהבית יהיה מלא מפה לפה, יען שהשעה היתה מאוחרת, אבל כשנכנסתי ואראה את מורי יושב לו על כסא רם ונשא, שמח וטוב לב, ומחכה לתלמידיו.

נכנסתי בלב שמח, ואדרוש בשלום מורי וגם הוא דרש בשלומי.
באותה שעה, נהר, פחד, ורחב לבבי על שזכיתי להתיחד רגעים אחדים עם מורי.

תיכף ומיד אחרי שבתי, התחיל מורי לשוחח על אותם ימים שהיה בא"י. ספר לי על ישיבת „שער השמים", שאני זכיתי, בהיותי בא"י, ללמוד בת"ת של „שער השמים". ספר לי על רבנים גדולים שהכיר, מהם גם אני הכרתי בהיותי בארץ הקדש. וכך נמשכה אותה שיחה עד שבאו שאר תלמידיו ואמרו „רבנו, הגיע זמן פגישתנו יחד" !

כלנו ישבנו כחצי גרן, ורבנו ישב בראש, והוא היה יושב ראש באותו הלילה.

כלנו ישבנו בשקט, מחכים ביראת הכבוד למוצא פי מורנו.

הרב ספר לנו אודות שלשלת היוחסין של נות ביתו, וגם הראה לנו את תמונת חתנו.

תוך כדי דבור אמר לנו גם בדיחות אחדות, יפות ומעוררות צחוק. שוב השקט שרר מסביב.

לא עברו רגעים מועטים והנה אשת הרב ובנו נכנסו ודרשו לשלומנו. ובנעימות הזמינונו להכנס לחדר האכל.

תיכף ומיד נכנסנו בלי שום הפצרה, יען שידענו את מאמר חז"ל „אין מסרבין לגדול".

בהכנסנו, העפנו עינינו בכתלי החדר, והנה ראינו שארבע רוחותיו של החדר היו מלאים ספרים, סוגים מסוגים שונים.

רצינו להשתמש בהזדמנות זו, ולא לאבדה מידינו. והתחלנו להקיף את החדר, סקרנו סקירה כללית בספרים, ואחדים מהם גם דפדפנו. ואמרנו לעצמנו לו לא באנו אלא לראות ולהסתכל בספרית הרב „דיינו" !

אחר כך ישבנו מסביב הרב, הבכור כבכורתו והצעיר כצעירתו.

בחבה רבה הזמינונו הרב ומשפחתו לאכול ולטעם מהמטעמים שהיו מונחים לפנינו על השולחן, שבאמת היו טעימים. וכן עשינו, כמאמר החכם: „אל תמנע טוב מבעליו".

אותה מסיבה היתה מסיבה רוחנית, מסיבה של שמחת רעים.

בין שיחה לבדיחה, ובין אכילה לשתיה, שרנו כל מיני שירים, שירי ארץ ישראל, שירי תפלה, שירי אמריקה, ושירים יהודיים.

ובאותה לילה זכינו לשמע את קולו הערב של חברנו החזן המהולל, מר יוסף שפייזר, ששר שירים אחדים ביהודית וגם בלה"ק.

והנה אותן שעות אחדות חלפו עברו במהירות, ואחרי גמרנו את סעודת המצוה, התפללנו תפילת מעריב, וברכנו על ספירת העמר.

כחצות לילה, קַמנו כלנו והודינו לרב ולמשפחתו על כל החרדה אשר חרדו אלינו, והבענו את תודותינו החמות והלבביות לרב ולמשפחתו.

אחר כך קם רבנו והביע את שמחתו ואת שמחת הרבנית על בקרנו אותם, ויברך הרב את תלמידיו, ויבקשנו לבא אליו מדי פעם בפעם כדי שלא נשכח איש את אחיו.

כלנו הבטחנו לרב שלא נאכזבו, על כל תקוותיו שתלה בנו.

בתענוג רב נפרדנו מרבנו וממשפחתו באותו הלילה !

ע"י דוד טברסקי
מימין לשמאל: הרב ש. ק. מירסקי, דוד פרנקל, יוסף שפייזר, דוד פפר, שאול י. קצין, משה קלר, נחום סטפנסקי.

ע"י דוד טברסקי
משמאל לימין: הרב ש. ק. מירסקי, מרדכי גרפיל, אברהם הארטשטיין, אליהו קנבסקי, מרדכי קאברע, הרבנית ויוסף סוקולוב.

בית המדרש למורים

ספרות

תוכן הענינים

מחקרי היהדות

הצב״י שאול י. קצין

רבנו סעדיה גאון

למלאת שנת האלף לפטירתו

•

תקופת הגאונות התחילה בשנת ד״א ת׳ (640), ונמשכה עד שנת ד״א תשצ״ח (1038) עם מות רב האי גאון שהיה אחרון הגאונים.

במשך ארבע מאות שנים אלו קמו כמה וכמה גאונים שעמדו בראש הישיבות והמתיבתות, סורא ופומבדיתא. גאונים אלה מלאו את תפקידם על צד היותר טוב ובאופן מצוין. ומה היה תפקידם? לבאר ולהסביר את מסכתות התלמוד לתלמידי הישיבות, לנאם מדי פעם בפעם לפני קהל ועדה, ובפרט בירח׳ כלה, (אדר, אלול). ובכלל על פיהם ישק כל העם בנוגע להוראת שו״ת, ודיני הדת הישראלית.

יחס העם לגאוניו היה יחס של כבוד, יחס של הכנעה, ורכינת ראש, למרות שבתקופות שונות היו כאלה שהתנגדו לגאונים. ואל נשכח את הפתגם „שאין דבר ומנהיג בלי מתנגדים״, אבל באפן כללי, העם כבד את גאוניו והעריצם.

עכשו הבה ונפנה אל גאון הגאונים, אל אותו גאון אשר פעל, ויצר לא רק לדורו הוא, אלא גם לדורות שלאחריו, אל האלוף שעמד בראש ישיבת סורא, והרים את דגלה ואת מצבה הרוחני והגשמי אל מדרגה הכי גבוהה; אל אותו רב החובל אשר נהל את ספינתו ברגש הים כבנוחו, אל אותו אסיא אשר בחכמתו החליפה מתיבת סורא כח, ואל אותו רב פלאים אשר הפליא עצה הגדיל תושיה, הלא הוא מרנא ורבנא רב ס ע ד י ה ג א ו ן.

רב סעדיה גאון נולד בשנת ד״א תרנ״ב (892), בכפר דילץ אצל עיר פאיום, היא פיתום במצרים. בערבית כנוהו בשם סעיד אבן יוסף. מוריו הידועים הם אבן כתיר ויוחנן בן זכריה. כנראה שהיו לו עוד מורים אשר יצק מים על ידיהם, אבל אינם ידועים לנו.

מימי נערותו, עלה רס״ג בחכמת התלמוד ובכל החכמות הכלליות לכל סעיפיהן. בעודנו באבו ורך בשנים יצא שמו לתהלה בכל תפוצות ישראל, וכפרט בחברו את ספר „האגרון״, זהוא מלון שרשים המחלק לשני חלקים. החלק הראשון מסדר ע״פ האלפא ביתא של ראשי המלים, וחלק שני מסדר לפי האלפא ביתא של סופי המלים. ומטרת חבורו של ספר זה, היתה, להקל על הפיטנים, המשוררים, וחורזי החרוזים.

בעודו אברך, בתקופה שחוללה כמה שנוים, בזמן שכמה וכמה כתות שונות היו הולכות ומתהוות, אגודות שונות היו מתיסדות, עת אשר כמה כתות היו

למסיתות ומדיחות לעם ישראל, בעת שסכנה כזו היתה הולכת ומרחפת על עם ישראל, ובתקופה אשר הזרמים הקשים היו באים לא רק מחוץ, אלא גם מבפנים כמאמר הנביא „מהרסיך ומחריביך ממך יצאו", קם רס"ג כארי זה שנאמר עליו: „אריה שאג מי לא יירא"? וילמד עטו לקרב ואצבעותיו למלחמת מצוה ויכתב ספרים נגד הקראים ונגד ענן שעמד בראשם, וכל טענות הקראים שהיו כפרין בבנין, וכנגע בבית ישראל, והם אשר צדו נפשות ישראל התמימות וספחון אל דתם ואמונתם הוא שמם לאל ולאפס, וענה להם בחרב פיפיות פיו, ובלשונו השנונה.

ולא זו בלבד, שנלחם נגד הקראים וסתם את טענותיהם, אלא גם הראה את גבורתו וגדלו בתורה ובחכמת התכונה בוכוחו עם בן מאיר, שהיה נשיא א"י. כשנודע לרס"ג שבן מאיר רוצה לעשות שינוים בקביעת המועדים וכו', תיכף ומיד שלח לו מחאה. וכשראה שמחאה זו לא תספיק ולא תועיל, וימהר ויכתב ספר שלם נגד דעת בן מאיר, ויקרא לו בשם „ספר המועדים". ספר זה הטה את דעת רב ישראל אל סברת רס"ג, ועשה רושם גדול על גדולי ישראל וחכמיו. ומתוך ספר זה התחילו להכיר מיהו רב סעדיה ומהו ערכו. וע"י ספר זה נודע שמו לתהלה בא"י ובבבל, ואחרי זה תיכף נתמנה לגאון בישיבת סורא, המכנה בשם מתא מחסיא.

בשנת ד"א תפר"ח (928) ישב על כסא הגאונות בסורא, בהיותו צעיר לימים בן ל"ו שנים. ורס"ג היה הראשון שנתמנה בתור גאון הישיבה למרות שהיה יליד ארץ נכריה, ולא בבל, ואעפ"י שלא למד במוסדי הישיבות בבבל.

לפני בא רב סעדיה לישיבת סורא, היה מצב הישיבה ירוד לגמרי. אזכיר את דבריו הקצרים והתמציתיים של ר' שמעון משה חאנעס בספרו „תולדות הגאונים הפוסקים", וז"ל: „בימים ההם ירדה ישיבת מתא מחסיא (סורא) פלאים, כי אפסו חכמים ויודעי תורה, אשר כח להם לעמוד בהיכלי הישיבות. דוד בן זכאי, ראש הגולה, לא מצא בכל ארץ בבל אף איש אחד, אשר יסמך ידיו עליו להכתירו במעלת „גאון" וההכרח אכף עליו לשום את המשרה הגבוהה הזאת על שכם אורג אחד ושמו יום טוב כהנא בן יעקב ואף שתי שנים נהג את גאונותו ומת. בישיבת סורא אזלת יד עד שהגאון ראש ישיבת פומבדיתא, רב כהן צדק, הטה את לבב הנשיא רדב"ז להסיר את ישיבת מתא מחסיא לגמרי מגבירה ולספחה אל ישיבת פומבדיתא, אשר פרחה אז תחת הנהגתו, ולהסמיך גאון אחד לשם מסורא, וישיבתו תהיה בפומבדיתא. הנשיא הסכים לעצת רב כהן צדק, וכבר יעד את איש אחד שנכתר בשם גאון שילך לפומבדיתא, הגאון הזה מת לפתע פתאום. והמקרה הזה החריד את ריש הגלותא וכל בני הישיבה. ויראו כי אצבע אלוקים היא אשר ישיבת סורא הנכבדה לא תמוש ממקומה. ואחרי אשר שמע את שמע רב סעדיה, גדולתו, וצדקתו, כי כבר יצא שמו בעולם לכבוד עד קצוי ארץ, ונודע לחכם גדול בתלמוד גם ביתר המדעים, גם לאיש חיל אשר לבו כלב הארי, לא יחת מפני כל ולא יהדר פני איש נודע. ויועץ הנשיא עם החכם נסי נהורנאי. ויבחר בו הנשיא ויקראהו ממצרים לסורא". עכ"ל.

אמנם כן, אבל אחרי שישב רס"ג על כסא כהונתו, התחילה ישיבת סורא להחליף כח, מתיבת מתא מחסיא חדשה שוב את נעוריה, הספסלים בישיבה נתוספו מיום ליום, והישיבה עלתה כפורחת. ורס"ג החל ללמד לכל באי שער הישיבה תלמוד ושאר המדעים. הוא התחיל להאיר עיניהם בהלכות שונות לפי השכל וההגיון.

אבל הזמן הוא גלגל החוזר. לא ארכו הימים ופרצה מחלקת בינו ובין ריש גלותא דוד בן זכאי. מיום ליום התלקחה שלהבת המחלקת וההתנגדות, עד לשמים. רס"ג החרים את בן זכאי, ובן זכאי, גם הוא החרים את רב סעדיה, ויקם גאון אחר תחתיו, אשר לא הגיע לקרסוליו בתורה ובמדות.

ואנוס על פי המחלקת, הכרח רס"ג לנדד לבגדד, וכשבע שנים ישב שם במסתרים, כי ירא מפני חמת המציק.

בשבע שנות ענותו אלו שקד רס"ג על דלתות התורה, החכמה, המדע והפילוסופיה. ואפשר לציין שבשבע שנים אלו פעל רס"ג ועשה יותר מכל שאר שנות חייו, ודוקא בשנים אלו כתב רס"ג את רב ספריו ורב חבוריו.

אזכיר אחדים מספריו היותר חשובים:

א. „ספר הגלוי". בספרו זה מתנצל רס"ג נגד הנשיא רדב"ז וסייעתו, ובו מדבר על החכמה ועל שונאי החכמה שהם רדב"ז וחבריו. ראשית „ספר הגלוי" בעברית וערבית נדפסו ע"י הרכבי ב„זכרון לראשונים".

ב. „ספר האגרון" עיין מה שכתבתי לעיל.

ג. „כתוב אללגה". י"ב חלקים על הלשון ודקדוק לשה"ק. ספר דקדוק זה, הוא הראשון בספרותנו.

ד. „תרגום רס"ג ע"הת". כנארה שרס"ג ראה לנחוץ לתרגם את התורה ולבארה על פי תורה שבע"פ כדי שלא יטעו האנשים וילכו שולל אחרי באורי הקראים.

ה. „אמונות והדעות" כתבו בערבית ונתרגם לעברית ע"י רבי יהודה אבן תבון. ספר פילוסופי זה חשוב למאד, יען שהוא מדבר על עיקרי דת ישראל ואמונותיה. ספרו זה יחלק לעשרה מאמרות ובו מדבר על חדוש העולם, יש מאין, אחדות הבורא, מציאות הנפש, תורה מן השמים, בחירה חפשית וגמול ועגש. ודעת הרס"ג על האדם, היא, שהוא מרכז ותכלית הבריאה כמו שאומר „המכוון בכל הברואים". „שם הבחירה ברשותו וצוהו לבחור בטוב". והדעה הזאת מוכיח רס"ג מצד המושכל כי „אם היה מכריחו (לאדם על מעשיו) לא היה ענין לענשו עליו". ועוד מדבר על המצוות, התורה, הנבואה, תחיית המתים, הגאולה, הפדות, ועוד על הרבה שאלות וחקירות הנוגעות לעצם אלקות ישראל ודתו. מספרו זה שאבו דורות רבים שבאו אחריו ועד היום ספרו „אמונות והדעות" הוא ספר חשוב בפילוסופית היהדות.

ו. „ספר המועדים" שכתבו נגד בן מאיר כפי מה שהזכרתי לעיל.

ז. „סדר התפלות" הכולל כל דיני ברכות ק"ש ותפלה לימי חול, שבת, ומועדים, עם הערות בערבית.

ח. „כתב אלרוד" תשובות נגד ענן מיסד הקראים וראשם, כמו שכתבתי לעיל.

ט. „טענותיו נגד הקראי בן זוטא" שנזכרו בפירוש לראב"ע ע"הת.

אחרי עבור שבע שנים לישיבת רס"ג בבגדד, קמה פתאום כעין רוח של אחדות ורוח של שלום בקרב העם, ויעשו שלום בין רס"ג ובין רדב"ז. וישיבו את רס"ג על כנו ועל כסא גאונתו, הכל בא על מקומו בשלום כאלו לא נעשה דבר. ורס"ג הגדיל חסדו האחרון מן הראשון, בשובו לסורא, עוד הפעם הרים את קרן הישיבה, הרביץ תורה וחכמה לתלמידים הרבים שבאו לשמע את לקחו, והדריך את העם בדרך התורה והיראה.

אך עברו שלוש שנים אחרי עשית שלום ונפטר רדב"ז, בשנת (940). ולא ארכו הימים וגם רס"ג נפטר בשנת (942). רק בן חמשים שנה היה, לדאבון נפש כל גדולי ישראל וחכמיהם.

ועכשו, בשנה זו אנו חוגגים את שנת האלף לפטירת אישיות כזו אשר היא פאר היהדות הגאונית, עמוד התוך של עמנו במשך של שנים ודורות, אנו חוגגים בהערצה לזכר גאון הגאונים, הפילוסוף הגדול, התוכן העצום, האנציקלו-פדיסט שאצר במוחו ידיעת כל היקף חיינו עד תקופתו הוא, הפוסק הגדול, מנהיגה וגאונה של ישיבת סורא, בעל הסגנון העברי והערבי המופתי, אוהב עמו ומיצר בצערו, הלא הוא רבנו סעדיה גאון (רס"ג).

אלף שנה מפרידים אותנו מעליו ודמותו ועצמאותו אינן מטשטשות, עומדות בעינן הולכות ומתבהרות בחברתנו, ומן הדין הוא שעתה עם מלאת אלף שנה לפטירתו, נשתדל להציל כל מה שביכלתנו להציל, לקבץ, ולאסוף מכל מקור שהוא, כל מה שיוכל להחיות שוב לפנינו את האשיות הגדולה הזאת, התקיפה בגאונה והמאירה בצדקתה. יהי זכרו ברוך לעד אמן !

נחום סטפנסקי

לאומיות

●

„אין אומתנו אומה אלא בתורתה" (ר׳ סעדיה גאון)

תקומה היתה לבני ישראל במשך מאה השנה שעברה. בימי טשטוש גבולין ושנויי ערכין בעולם התרומם אף מתוך ישראל נס הלאומיות. אבל צורתה לא נתקבלה בהסכם גמור ולכן היא עודנה עד היום נשארה רבגונית. בכח טפוח וגדול על ידי יחידים, ולבסוף על ידי מפלגות שלמות. מתהוה כעת ביחוד בין הצעירים רגש חזק שמגדירים בשם לאומיות. וכנראה נחוץ עד מאוד לסמן את הזרמים העקריים ועל מה הם מבוססים.

עלינו איפוא לחלק את צורות הלאומיות שלנו לסוגים. וביחוד על הקורא להזהר ואל לו לחשוב שכל אחת עומדת בקתדרא שלה, אלא שבהרבה יחסים וענינים יש שתופי דעות והתחברות.

ארבעה סוגים הם:

א. לאומיות גלותית.

ב. לאומיות מדינית-טריטוריאליסטית.

ג. לאומיות רוחנית.

ד. לאומיות דתית.

לכאורה כל סוג וסוג מעלה בדמיוננו דמותו של כל זרם וזרם לפי שמו – אבל נצטרך להגדיר כל שם, ואף לרדת לתוך עומקה של האידיאולוגיה הכללית של כל אחד.

תנועת ההשכלה יצאה (כך טענו חסידיה) לפדות ולהציל את אחינו מתחת לחצם של אומות התבל. אבל הסירו את הגדר, פרצו לחפש ויצרו מחדש. יצאו לדרכים שהיו בחזקת סכנה ופרי כל עמלם היה חיים חסר תכן ופרחים בלי פירות. הדור הראשון כבר פג ממנו רוח היהדות, הדור השני עוד החזיק בשמץ מהיהדות—בתור „גרמנים בני דת משה"—ובנוגע לדור השלישי רובם התכחשו לנו ויעזבו את מחננו. בימים ההם עלה שמשה של הלאומיות בתור ממלא מקום לתנועת ההשכלה.

לאומיות גלותית—בתחום הסוג הזה עומד פרץ בן משה סמולנסקין, שנקרא ע"י רבים אבי התנועה הלאומית החדשה בישראל. סמולנסקין בהיותו צעיר כבר הכיר את מצב העם ובבואו למערב ראה את המראה המשונה של כנסיה דתית חדשה — פרי ההתבוללות. מצדם ראה סכנה נשקפת שתפסק השלשלת ההסטורית של עם ישראל. ואז נצנץ הרעיון במוחו — וכי אפשר לעם בריא לחיות בלי תוחלת לעתיד, ורק על העבר?! עם חי יכול רק להתקדם על ידי עתיד מזהיר המרחף לנגד עיניו. הוא היה הראשון שיחס לבני ישראל תכונות לאומיות. הוא יצא להביא התחדשות ליהדות ולכן הוצרך לקשר מלחמה לחיים ולמות עם באי־כח ההתבוללות. סמולנסקין ראה ג"כ את החובה המוטלת עליו לסלול את הדרך לצעירי מזרח־אירופה שכבר התחילו לראות את עתיד העם תלוי בתקנות דתיים בלבד. לא רק נאה דורש היה אלא ג"כ נאה מקיים. ובעצם תקופת ההתבוללות בשנת תרכ"ח השמיע קול קורא בירחון „השחר". ברבות הימים המשיך את מלחמתו הקשה ואף חלם את חזון הלאומיות שהתפתחה אחריו. בעיניו אין דת ישראל סבת קיומו של עם ישראל אלא תוצאת־קיומו של זה. ובהלחמו כלפי שטף ההתבוללות ואף כנגד האדוקים הציע תכנית בלתי מסוימת בנוגע ללאומיות — הפצת הלשון העברית ושמירת התקוה ההסטורית — תקות הגאולה. נחוץ לציין שני מומנטים שהדגיש מדוע אנו חיים עוד בתור עם? א. יש בנו החפץ לחיות בתור עם. ב. יש בנו הכרה פנימית לאומית שמעודדת את רוחנו.

מי שהלך בעקבותיו של סמולנסקין והרחיב ובאמת פתח את הלאומיות הגלותית, היה שמעון דובנוב ההסטוריון והסוציולוג. בו בזמן שקמה הציוניות המדינית ועשתה תעמולה גדולה נתעוררה תנועה שהתנגדה לעצם הרעיון של שלילת הגלות, וקבעה את מרכז הכובד שלה בתוך הגולה. תנועת האבטונומיות-- או יותר טוב „הלאומיות" של ישראל בתוך הגלות באופן נורמלי.

במדה מרובה היא קרובה לציונות רוחנית וידוע שאחד־העם לא הביט בעין רעה על דעותיו של דובנוב אע"פ שלא התענין בגלות. לפי הנתוח של דובנוב יש מדרגות קבועות להתפתחותו של עם. א. מדרגת הגזע — שאז טעם האחד הלאומי מותנה בתנאים המשותפים לכל המשפחה והשבט. — ב. מדרגת הטריטוריה — שיש מרכז קבוע ששם שלח העם שרשים עמוקים. — ג. מדרגה רוחנית — זו המדרגה הגבוהה שהושגה ע"י ישראל, בהתחילו ליצור ערכים רוחניים ולחיות עליהם. ואין אז חשיבות לתנאים כמו גזע, ארץ קבועה, וכו'. הכל תלוי בשתוף הכחות בפעולות רוחניות. לכן תוצאה ישרה זו הוספה למומנטים שקבע סמולנסקין. א. קבוצים גדולים של יהודים במקום אחד.— ב. קהלה לאומית הנהנית מזכויות לאומיות בתור ישוב אבטונומי. וכל רעיונו היפה בנוי על נסיון של דברי ישראל בכל הדורות. ובתור ראיה לדבריו הוא מביא את העמים הקטנים השואפים רק לאבטונומיה. ובנוגע לשאלות אי־הסבלנות וכו', שעמדו על הפרק בימיו הוא רק אומר, אפשר להקל על הגורם הישן על ידי שנוי מרכזים בכח נדודה המונית מארץ אחת לארץ אחרת, שבה תנאי הקיום יותר נוחים (כגון מרוסיה לאמריקה). ובימי הרת עולם אלה מה יגיד בנוגע לזכויות המיעוטים, שהרים דובנוב ותומכיו ב„בונד" על נס?

דובנוב פרסם את העובדא שיש זכות הסטורית ליהודים מטעם שהתישבותם בארצות אירופא קדמה בזמן להאוכלוסיא הנוצרית. האם יוכל להגיד שכעת יתחשבו עם זכויות כאלה? סכנה נשקפת אף באמריקה כעת, כי תומכיו ותלמידיו ושכן מנהיגי ה„בונד" מעמידים פנים בתורתו שלא כהלכה בהתנגדותם לעבודה מעשית בא"י.

ציוניות מדינית—בין הראשונים שהציצו אל העתיד וראה בחזון לילה את המדינה הלאומית היה משה הס. אלה שצעדו אחריו כמו פינסקר והרצל באו לידי ההכרה שהציוניות, היא הפתרון ההגיוני לשאלת היהדות. לא כך הס, שראה את הכל מצד הגישה הבין־לאומית הס מנעוריו התרחק מיעודי היהדות ורדף חליפות אחרי הזרמים הרדיקליים בימיו. לפי דעתו המעביר מהרע המצוי בעולם לטוב יבא באפן טבעי ע"י האדם הפרטי שירגיש בצרך שנוי המעמדות. מחשבותיו ודעותיו דמו להרהורי חולם בהקיץ — שרואה עתיד זך כבדולה שיתגשם באפן־משיחי. ומהשקפותיו האינטרנאציונאליות לעם ישראל — שהכל מודים שהנהו—מדוכא ולחוץ חנם. ודרך הישועה נשקפה לו ממלחמת השחרור של איטליה ולכן כתב ספרו „רומי וירושלים". הוא היה הראשון שכתב שהיהדות איננה כנסיה דתית — כי אם לאום. ואף שהוא בעצמו היה נמנה בין אלה שהתנכרו ליהדות — הוא קורא במחאה כלפי המתבוללים שרצים בתאוה אחר שווי זכויות שלא יועילו להם. הוא רצה למצוא ביעוד הנביא (שהוטבע עליו ע"י סבו) את היסוד לאידיאולוגיה הסוציאליסטית. לפי דעתו כדי להוציא את הסוציאליות לפעולה, מוכרחים למצוא ארץ לעבודה מעשית והגשמה חמרית. היה מדגיש שגאולת עם היהודי זה חלק מגאולת אומות התבל. בנוגע לאפן ההתישבות ואיך לערך את הפוליטיקה הדרושה הוא לא הגיד דבר.

בנימין זאב הרצל היה מי שנתן את הגוף לנשמתה המדולדלת של הציוניות המדינית. הוא בעצמו היה פרי כל הזרמים של ימינו. אז בא למסקנה שאין פשר לשאלת היהודים כי אם במדינה יהודית. ואח"כ הדגיש אף את הזכות לארץ ישראל. לא חשב כלל על הצד הכלכלי כי אם „יש צורך במדינה — וזוהי הלכה למעשה ולא לחשבונות והרהורים"! ואז התעמולה התחילה. ספרו „מדינת היהודים" מופיע — והקוראים משתוממים — הלא הכל מובא כאילו איזה

אדריכל עבר עליהם ומיד הוצאו לפעולה. הרצל היה המנהיג שמצא תעצומת נפש ללכת עם פרוגרמה בידו להתראות עם גדולי הממשלות בתור בא כח העם היהודי מטרתו לא הושגה במלואה. ובימות השפל היתה הציונות מצטמצמת ויורדת שלב לפרוגרמה של התישבות אינפילטרציה שתמכה בו תנועת „חובבי ציון". והיו אז רבים שהיו מכנים את הרצל בשם „בעל החלומות" ובכל זאת יש לתמה ולשאול „לולי היה הרצל מצליח בדרישותיו כי אז . . . ? ! "

ציונות רוחנית — אחד העם (אשר גינזברג) יצא וסלל מסילה מיוחדה — סוג אחר של הלאומיות. הוא התחשב ביחוד עם נפש האומה ודאג לעתידה. בגולה ראה עתיד בלתי מזהיר. ובלשונו הנבואית נבא תוצאה מרה ליושבי הגלות הרואים מקום דירתם הערעית כמרכז העתיד לעמם. ובמבטאו החד והחודר ראה אחד העם את א"י מקושטת ככלה בעדיה ונזרה — רוח הלאומיות. א"י היתה בעיניו המרכז להתפתחות העם. הוא נתח את טעם נצחיותו של העם היהודי והדגיש שהכל היה תלוי באפן החיים הדתיים־תרבותיים שהבדילו את בני ישראל מעמי הארץ, אבל מטעם האמנסיפציה נשארת היהדות כעיר פרוצה אין חומה. הזמן דורש, לפי אחד העם, למלא את החסרון וזה הכותל החדש הוא מרכז רוחני. שם האשיים הגדולים יוכלו בכחותיהם המשותפים ליצור יצירות רוח לעולם כלו ולישראל בפרט. אחד העם „בחר" בעיקר בארץ ישראל מפני שהיא נשמת רוח האומה משחר ילדותה וגם מטעם ששם יוכלו ליסד מרכז רוחני בלי הפרעה מה שאין כך בשאר הארצות. שהרי זהו דבר שכיח עד למאוד שהרב גוזר על המיעוט ומונע ממנו את האפשרות להתפתח. וקשה למיעוט להחזיק בתרבותו ולא להיות מושפע בזמן שבאים במגע עם „הלאומיות" של העמים אחרים. לפי אחד העם ארץ ישראל צריכה לעמוד במרכזו של עולם וינהרו אליה הגדולים, ופני העם יפנו מזרחה. עם ישראל אם יקבלו את עצתו, כך היה מוכיח, יהיה אזור וחלוץ ויוכל להתקים אם ימלא את התנאים בתור עם בעל תחיה קולטורית וקיום רוחני. בנוגע לעובדות מההסטוריה קשה להסכים שרק בתור מרכז רוחני לפי תיאורו תביא אותה ההגשמה — כי הצלחת הישוב בא"י והמקום שתופס בעולם היהודי תלויים רק במזיגה של פוליטיקה ורוחניות. אחד העם מדגיש יצירת קולטורה בין־לאומית כאשר סקר סקירה כללית על קיום עמנו. אחד העם הטעים שהדת היתה מגיננו בעבר, אבל כעת בזמן שיש שנוי ערכין, עלינו „להעביר את נקודת הכובד אל החלוניות שבתרבותנו". אין היהדות אמצעי להגיע למטרה של קיום. הדת היא, היא הדורשת יסוד של מרכז דתי. אין ממלא מקום לדת — כמו שדובנוב מציע האבטונומיות בגלות, ואחד העם „המרכז הרוחני" כולם הם רק „במקום" דת, ולא יפה כחם כדת עצמה. ואלה שהציעו את „הציוניות הרוחנית, והציוניות המדינית — שכחו שהיהדות דורשת את ארץ ישראל אף בתור מולדת, ואף בתור מרכז רוחני. א"י אינה אמצעי הקיום אלא חלק עיקרי מהקיום גופו. ובאמריקא יש כעת תנועה השואפת ליצור סדר חדש — והולכים בעקבותיו של אחד העם והם שוכחים כי אין להם קהילה שתעמיד כתרים כלפי החוץ. ומטעם שרואים את עתידם רק בקשר לרוח המרכז המביע מארץ ישראל — הם סוללים נתיבה חדשה באפני ההתבוללות. והעם היהודי אינו כשאר העמים שיש להם „קולטורה" מצביון מיוחד. אצלנו קולטורה זו רק שם נרדף לדת והמחלק את שניהם לסוגים מיוחדים ורודף אחר „קולטורה" בעליו אינו מבין את היהדות ותכנה.

היו ג"כ גדולי התורה ומנהיגים דתיים שג"כ קמו והטעימו את שיבת ציון, אבל הם לא החריבו ובנו עולמות חדשים אלא המשיכו את המסורת ושאיפת הדורות, רק הדגישו ביתר שאת את הצרך בתחית היהדות בא"י על פי תורת

ישראל. רבנים קאלישר, גוטמאר, אלקלאי, עליאשברג, מוהליבר, ועוד קמו והטעימו את קיום התורה כולה — שלא ישארו דברים שבלב — כי דברים שבלב אינם דברים.

הציונות החילונית באה אחרי תנועת ההשכלה ובכל זאת שתיהן יונקות את יניקתן מההתבוללות. וזהו הצד השוה שבהם — וצורתם שונה מטעם שהראשונים הדגישו התדמות לגוי הפרטי והאחרונים התדמות לגוי הכללי. ועל כל פנים אפשר להגיד שהציונות החילונית עוד נשארת היום סעיף מחקוי ללאומיות של הגוים עם מזיגה קטנה של „מוסר" ומאידך גיסא במובנה הרגיל אצל כל העמים מקורה ברגש האנכיות הגסה אצל כל בעלי החיים, ואותו השרש מוציא את תנאי „הקבוצי", ותומך בהשקפה עולמית חמרנית ש„מאן דאלים גבר". ומזה נובעת בדרך ישר שנאה למי שאינו מאותו הגזע או איננו אזרח הארץ. ולכן הדגיש „אחד העם" את המרכז קודם לרוח, ואחרים שמו את ארץ ישראל למרכז כל המחשבות של היהדות ועשו את התורה והאלקים לסיגים נגררים מאחרי חיי הגלות. חרושה של הציונות הדתית הוא בזה שהיא עומדת נגד כל החדושים ורק חפצה להחזיר את העטרת ליושנה. אין פשרות ואינם מדגישים את חיי הגלות. לאומיות צריכה לינוק מהאהבה והיא באה רק להביא ליד בין־לאומיות לעולם לבסוף. אינם סוגרים את עיניהם לעובדא שבגלות אין לנו מרכזי תורה או מרכזי חיים יהודיים. מכירים בירידה ולכן מדגישים — בנין ארץ ישראל בתור הבית הלאומי וקיום החיים הלאומיים של עם ישראל והתפתחותו בכל מקום ברוח התורה הכתובה והמסורה.

ואל תחשבו שמעבירים לארץ את ה„עירה הפולנית" עם חסרונותיה והיצירות שנוצרו על ידי החיים בגלות. בארץ ישראל נוכל לחיות חיים דתיים נורמליים, ואפילו כשנשתמש באמצעים כמו קבוצות, קולקטיבים וכו', הפרט עומד בתור העיקר והמושבות והקבוצים הדתיים הם רק מכשירים ואמצעים ליצירת יהודים מוסריים המשתתפים בתחית היהדות בא"י. לכן ההדגשה אחרת בציוניות הדתית על זה שאינם רצים כנבוכים למצוא „וועלטאנשויאונג" חדש אלא מחזיקים בתורה ומגשימים אותה בחיים — כי בה ימצא סוציאלי־נבואי שאין לו הקבלה.

דוד סלם

התורה — בתור יסוד קיום העולם וסוד נצח עם ישראל

●

שהתורה היא יסוד קיום העולם, סוד נצח עם ישראל, ופלא קיום הכבשה אחת בין שבעים הזאבים, היא ודאות שאין להכחיש. כבר ידועים לנו דברי חז"ל באמרם „על שלשה דברים העולם עומד, על התורה וכו'." וכן מאמרם „שאלמלא תורה, לא נתקימו שמים וארץ, שנאמר אם לא בריתי (דהיינו התורה) יומם ולילה, חוקות שמים וארץ לא שמתי". וכן מאמרם „שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר אם בני ישראל מקבלים את התורה מוטב, ואם לאו, אחזיר אתכם לתוהו ובוהו". ועלינו לקבל כוונת מאמרים אלה ככתבם וכמשמעם. כי הנה עינינו הרואות את הפורענויות המתהוות ומתגלות לעינינו בעולמנו זה, אשר כל יום ויום קללתו מרבה משל חברו, אשר כמעט עמודי עולם יזדעזעו ויעקרו ממקומם, מקול נאקת ואנחת העשוקים ומקול צעקת הדם הנקי השפוך, העולה ובוקע עד לב השמים.

עולמנו נמצא במצב נורא זה, מחמת נטישת והזנחת התורה אשר היא אחד העמודים שהעולם נשען עליהם, ואשר כל יסודות עקרי המוסר והמדות מצוינים בה. היא התורה המקפת את כל החיים המוסריים, הפוך בה והפוך פה והכל תמצא בה. חיי הצניעות, הקדושה, חיי משפחה טהורים, חובת הצדקה והרחמנות, צער בעלי חיים, חוקים נוחים וצודקים לפועלים, חוקה אחת ומשפט אחד לכל בני האדם, לגר ולאזרח כאחד, ותובעת שזכויות השדרות הנמוכות של החברה תהיינה שוות לאותן של השדרות העליונות, שהמלך לא יתנשא על עמו, שהשופטים ישפטו צדק, שהשרים לא יעשו שום עולה לשום אדם, ועוד כאלה צדק גמור ומוחלט כזה הוא יסוד מוסר תורתנו, אשר מגמתה היא תקון הגוף, הנפש, דרכי החיים, וגאולת האנושיות מן הרע שבין אדם לחברו.

אם נחקר ונדרש ונשוה דעות אלו לדעות המתהלכות בנוגע לגוי ואדם נמצא על ידי השואה זו את רוממות התורה ואצילותה. ואם נחדר לתוכה נמצא את היושר והצדק, את הדמוקרטיה ושווי הזכויות הנכספים, את מקור השמחה בחיים, ואת קדושת האדם באשר הוא אדם. ולו קבלו עליהם העמים המאוררים את דברי תורתנו, כמו שעשו עמי התרבות אשר התאמצו בכל עז לכונן את דתותיהם ואת מצוותיהם על פי תבנית דת משה וישראל ומצוותיה, כי עתה לא מצאו תלאות וצרות אלו את עולמנו זה. כי רק אז, עת אשר יזניחו וישכחו יסודי המוסר של תורתנו, המיוסדים על הצדק שהוא יסוד העולם וחברת המין האנושי, דוקא אז נהפך העולם לתוהו ובוהו. ולהפך, כמה יאושרו החיים אם הם על פי דרכה ורוחה של תורה אשר היושר הוא לה לקו ולמדה. כי רק אז החיים הם שלמים, מלאים ומקיפים, חיים עם תכן יפה ומלאי ענין. ודוקא אז, מורחקים מן חיים חולניים, גסים, וגשמיים.

כבר למדונו רבותינו ז"ל בדרשתם שאין כל הגלויות מתכנסות אלא אם כן עוסקים ושונים בתורה שנאמר „גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם" (הושע ח') וכבר הוכיחו לנו גם כן על ידי אמצעי בדוק ומנוסה מאז מעולם, שבזמן שקולו של יעקב מצוי בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, אין הידים ידי עשיו. אם כן

כמה מוטלת עלינו החובה בתור עם סגולה וממלכת כהנים, המאושרים וחיים באמריקה ארץ הדרור והחופש, לחזק את התורה אשר היא מרפא למחלת העולם ותחבושת לנגעיה, ואשר היא מחיה ופלטה למעונים ולנדכאים, ולהיות במערכת הראשונה של מגיניה, למען תהיה למופת לדתות הצוררות אותנו. ובפרט עתה בעת אפלה זו, עת חושך יכסה ארץ וערפל לאומים, עת אשר יאוש נורא ומעציב ימלא חדרי לבב היהודי מפגעי הזמן והרדיפות, ועת אשר החיים החמריים והרוחניים נהרסים, עלינו לשאוף להרמת קרן התורה וחזוקה, דהיינו לשים לילה כיום מרב הגותנו בה. ולאלה אשר אין דעתם ושעתם פנויות לעסוק בתורה, יחזקו את תומכיה, כמו שדרשו רבותינו ז"ל על הפסוק „עץ חיים היא למחזיקים בה", אלו נאמר עץ חיים היא לעמלים בה לא היתה לישראל תקומה (כי אי־אפשר לכל אדם לעסוק בתורה כל היום) אלא עץ חיים היא למחזיקים בה. ובכן אלה האבות אשר הרחיקו את בניהם מעל לגבול ישראל, בחנוכם הפרוע לשמצה, ואשר עזרו על ידם למלאות כרסם בכל החכמות שבעולם, והעלימו מבניהם את חכמת ישראל והיהדות הטהורה, אשר בעבורה עם ישראל נקרא עם חכם ונבון, עליהם להבין ולהכיר שאסור וחלילה להם מעשות כדבר הזה, דהיינו לחסום הדרך בפני בניהם, ולשלול מאתם רגעי האשר והענג המגיעים לו לאדם בכל עת אשר יקרא ויעסוק בתורה אשר ברוחה תנשא את לומדיה לעולמות עליונים ותנחם מישרים. ובפרט כשיש לנו בית מקדש מעט ב„ישיבת רבנו יצחק אלחנן" אשר יוכלו לשלוח שם את בניהם ללמוד תורה בצרוף ידיעות העולם, ברוח ישראל ותורתו. ובעד זה שיחנכו האבות את בניהם בדרכי התורה וביסודי הדת והאמונה, יזכו לעקר האהבה שאהב ה' את אברהם כמו שכתוב „למען יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה'".

הצב"י שאול י. קצין

קדוש השם — הוא מושג דתי

●

לפע"ד קדוש השם — הוא מושג דתי, ודוקא מושג דתי. „קדוש השם" יאמר דוקא על אדם הבוחר בענוי ודכוי נפשו וגופו בכדי שלא ימיר את דתו ואלוקיו.

דוגמה למושג זה, ישמשו לנו „עשרה הרוגי מלכות" שהם עשרה יחידי סגולה מעם ישראל שמסרו את דמם, נפשם, וגופם בעד קדוש השם, ולא במובן של לאומיות ומסירות נפש בעד עמם וארצם, אלא בעד תורתם ואלוקם. והם הם ששמשו בעבר ועתידים לשמש בעתיד לאומה הישראלית אות לגדל רוח וחזק לב היהודי האמתי והדתי. הם סמל לאותו יהודי הדבק בתורת אבותיו ושומר את מסרת אבותיו הקדושים. ליהודי זה שאפילו בעת שהגיעו מים עד נפש, עודנו אוחז בתומתו, ונוח לו למסר את נפשו ולמות בעד תורתו ודתו מלהמירם בדת אחרת.

טיפוס יהודי שכזה, אפשר לומר עליו שקדש את השם ברבים, אבל לא על יהודים אלה, שעזבו ונטשו את דתם ותורתם, אלא מה? שמעריצים ומוקירים את ארץ הקדש ואת עפרה יחוננו. אני אינני ח"ו נגד חבוב הארץ, אלא אדרבה, אני מוקיר ומחבב את ארץ הקדש יותר מהם, אלא שהעיקר וראש הכל הוא לשמר את התורה והמצוה ובכללם לחבב את הארץ. אבל לא לנטש לגמרי את דתנו ודוקא למסר את נפשנו ואת כספנו בעד ארץ הקדש, שאם נעשה ככה אז מה הוא ההבדל בין יהודי המחבב את ארצו לגרמני המחבב את ארץ גרמניה? או לאמריקאי המחבב ומוקיר את ארצות הברית?

מעולם לא נשמע כדבר הזה שיאמר על יהודים כאלה המוסרים את נפשם בעד הארץ, שהם מקדשים את השם, להפך יהודים שכאלה מחללים את השם ברבים, והם הם היהודים שמאריכים את גלותנו המרה והנמהרה. מה הם חושבים? לגאל את הארץ ולפדותה, זהו רצון ה', ה' הגלנו מארצנו, והוא שעתיד לקבצנו מארבע כנפות הארץ לארצנו, כמאמר נביאנו „כי באש אתה הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה", והוא שעתיד לחדש ימינו כקדם, ולא החלוצים והציוניים האלה, שחושבים בחיל, באון, ובעשר אפשר להם לחזר לארצם ולבנותה. אדרבה, אם הם רוצים להחיש את הגאלה יסגלו להם מצוות ומעשים טובים ועל ידי זה יחישו את גאלת עם ישראל, כמאמר הנביא ישעיה „אני ה' בעתה אחישנה", אם זכו ודבקו בתורתי אחישנה ואם לאו — „בעתה". מי בקש זאת מידם לחבב את הארץ ולבא לארץ הקדש ולעשות כתועבות הגויים וכמעשיהם. הלא השם כבר אמר על ידי נביאו ישעיה „מי בקש זאת מידכם"? אתם חושבים שבזה אתם עושים לי נחת רוח, על ידי זה שאתם מקריבים לי קרבן נפשות, קרבן אנשים, כדי לפדות ולגאול את הארץ, לא! דוקא „רמוס חצרי", „והיו עלי לטרח".

ואותם החושבים שהחלוצים מקדשים את השם ברבים,הם טועים, ודעה זו חדשה היא, ואנשים אלה חדשים מקרוב באו. למה לא נפנה ונדפדף בספרינו הרבים ובהיסטוריה של עם ישראל ונראה למה קראו „קדוש השם"? מזמן היות עם ישראל לעם ועד כמלפני חמשים שנה, ונוכח שדוקא מי שמוסר את נפשו בעד תורתו ודתו, עליו יאמר מקדש השם ברבים. ולא על יהודים אלה שהופיעו מקרוב ומזמן מועט.

בכל זאת הבה ונקוה שיהודים אלה יחזרו למוטב לקיים ולשמר את תורת אבותם כימי קדם, לאחז במסרת אבות ובשלשלת הזהב, ולחבב את ארץ הקדש, וללכת אחרי עקבות המזרחי, שעל דגלם חרותים בצפורן שמיר ובאותיות של זהב העקרים האלה: „ארץ ישראל, לעם ישראל, על פי תורת ישראל". ורק אז אפשר לומר עליהם שהם מקדשים את השם ברבים, ודוקא אז תבא עליהם ברכה, ויהיו מצליחים בכל אשר יפנו אמן !

מיכאל שיפענבויאר

„תקון מדות הנפש" — מאת ר׳ שלמה אבן גבירול

הספר „תקון מדות הנפש" — מאמר מוסרי מאת רב שלמה אבן גבירול, נכתב בשנת תת"ה (1045) לטובת אלה אשר בקשו ספר שדן בענין מדות האדם ואופן תקונן וטהרתן. בזה שיצא גבירול לחזק ולאמץ את רעיון המוסר, הצדק והיושר לא מצד הדת כי אם בהוכחת הפסיכולוגיה שונה הוא במדה מרובה מאחרים, כמו רבנו בחיי אבן פקודה ורב משה בן מימון שהשתמשו ביותר ברעיונות דתיים בפרי מחשבותם ובעבודתם. בקי עד מאוד היה רב שלמה בבחינת לבבות, בחקירת כליות, ובתורת האדם בכלל ולכן ראויים דבריו לעיון רב ותשומת לב מאת כל אחד הקורא בהם. על כן אשתדל אני, לפי עניות כחותי, להסביר את דברי המאמר הזה ולמסר בקצור את התוכן והדברים המעולים שנמצאים בו.

„האדם הוא מבחר הבריות" באלה הדברים פותח אבן גבירול את חדר משכיתו להכניסנו בו. האדם, הוא אומר, הוא ענין הכונה בבריאת כל הגופות וההויות, וענין כונת בריאת העולם. ולא עוד — אלא בזה שאדם מחונן בשני דברים „הדבור והשכל" כמו המלאכים ובזה שהמלאכים משגיחים על הצדיק כמו שידענו מאברהם אבינו, ומיעקב שאמר בתפילתו „המלאך הגואל אותי מכל רע", וכן כתוב (במלכים ב׳ פרק י"ט פסוק ל"ה) „ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה׳ ויך במחנה אשור", נמצא יתרון גדול לאנושיות על יתר העולם, וחשיבות רבה באדם משאר יושבי תבל. ומטעם זה צריך אדם מדי פעם בפעם לטהר את עצמו ולהשתדל להגיע למעלות היותר נשגבות בעולם. יטרח האדם להיות מעדת החרדים, לחיות ולהתנהג כהם, ויתחבר ויצטרף עמהם, ויהרהר במרותיו בכל יום ויום לתקן אותם עד הגיעו למרום שיאו. ואולם הדירה והלינה ביניהם אינה מספיקה כי אז מסתכלים ומחקים את הכל בין טוב ורע. אלא צריך האדם למשל ולדכאות את רגשותיו הטבעיים על ידי שכלו והגיונו, ורק אז יגיע לטובה התמידית. צריך האדם לפשפש בחמשת החושים שלו למנעם ולעכבם ממה שאינו ראוי להם.

הספר גופו נחלק לחמשה חלקים על פי חמשת החושים: „הראיה, השמע, הטעם, הריח, והמשוש". וכל חלק ממנו כולל ארבעה שערים, על פי ארבע המדות אשר מהן מרכב כל חוש וחוש עד השלמת עשרים שערים. הדיאגרמה שלהלן משוה את הענין באופן ממשי:

חוש:	העין	השמע	הריח	הטעם	המשוש
מדה:	הגאוה	האהבה	הכעס	השמחה	הנדיבות
מדה:	הענוה	הרחמים	הרצון	הדאגה	הצדקנות
מדה:	הבושת	השנאה	הקנאה	השלוה	הגבורה
מדה:	העזות	האכזריות	החריצות	החרטה	המורך

בכל שער ושער מוסר החכם המובהק הזה את חות דעתו על דבר אותה המדה המדגשת בשער ההוא. וכדי לאמת את דבריו הוא מביא כמה פסוקים מהתנ"ך, וסוקרטס, אפלטון, אריסטו, וגו׳ השיכים לענין. הכל מסדר, הכל מארגן,

ונכר ממנו שלמדן גדול בלי שום ספק, היה היהודי הספרדי הזה. אמנם, נדהמתי והתפלאתי על כמה דברים הכתובים בעצם הספר שמנקודת השקפתי בלתי נכונים הם, אבל מי אני ומה אני לחלק על חכם ומלומד זה. למשל: רב שלמה מהלל ומשבח את „הבושת", מפני שהוא אומר „לא ראיתי בישן חסר דעת ולא דעתן מבלי בושת", ועוד „כי בה מגיע האדם אל רב המעלות וימנע בעבורה מכל המדות המגונות" והוא ממשיך, „כי הבושת והאמונה דומות ושוות זו לזו ולא תגמר האחת מבלי חברתה". אמרו פילוסופים „שנאת הבישן טובה מאהבת הכסיל". „הענותנות", שהוא מתאר אותה בשם „מדה נחמדת גורמת מנוחה", מוצאת חן רב בעיני, אבל לא כך הדבר על דבר בושת. נוסף על זה, למשל: הוא מכנים את מדת „השפלות" לסוג הראיה על יסוד הסברה שאדם רואה כמה קטנטן הוא כנגד כל העולם. מדת „האהבה", במאמרו, הושמה לתוך סוגית „השמיעה" על יסוד זה יכתוב „שמע ישראל ה' אלקנו ה' אחד", ותיכף אחרי כן „ואהבת את ה' אלקך בכל לבבך וכו'." ככה היא צורת הספר במלואו. כמובן אי־אפשר לי להעתיק כאן את המאמר כלו ולכן תפסתי רק דוגמאות הוכחיות לעורר את מחשבותיכם.

המאמר בעצמו לא נכתב בעברית, כי אם בערבית. רק בשנת תתקכ"ז (1167) יותר ממאה שנה אחרי יצירתו נתרגם לשפתנו הקדושה על ידי רבי יהודה אבן תבון. מכל מקום הלשון היא קלה, צלולה, ובהירה.

אמנם, חשיבות גדולה לא היתה לספרו זה, אבל גם שכחה גמורה לא היתה מנת גורלו. השויון הגדול בינו ובין הספר „חובת הלבבות" של רבנו בחיי מעיד שבר אוריין זה שאב הרבה ממנו, הספר באמת מענין עד מאוד בתכנו, שפתו, ומטרתו.

תלמוד

הצב״י שאול י. קצין

חקירה ודרישה בנדון "מצות עשה שהזמן גרמא"

•

שאלות אחדות קשורות לחקירה זו, והן:

א. לפי הכלל „כל מצות עשה שהז"ג נשים פטורות", האם רשאות לקיימן אם רוצות?

ב. את"ל רשאות לקיימן, האם צריכות לברך על כל מ"ע שהז"ג או לא?

ג. אי נימא דבעשותן אותן הוו כמי שאינו מצווה ועושה, היאך נפרנס עם זה מאי דאמור רבנן כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט?

ד. מהו הנימוק לדברי התלמוד „גדול המצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה"?

א. אמנם נשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא, כדאיתא בקידושין דף כ"ט „כל מצות עשה שהזמן גרמא אנשים חייבים ונשים פטורות". ואע"ג דפטורות לגמרי, דאפילו מדרבנן לא מיחייבי, כדמוכח פרק מי שמתו דף כ', בכל זאת רשאות לקיימן כדאשכחן בעירובין דף צ"ו, „דתניא מיכל בת כושי (שאול בן קיש) היתה מנחת תפילין ולא מיחו בה חכמים ואשתו של יונה היתה עולה לרגל ולא מיחו בה חכמים". ומדלא מיחו בה משמע דמותרות לקיימן אם רוצות. ומדאמר ר' חנינא בבבא קמא דף ל"ח „גדול המצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה", משמע דמי שאינו מצווה רשאי לקיים ומקבל שכר.

ב. ולאו דוקא שמותרות אם רוצות, אלא גם מברכות כדמוכח בעירובין דף צ"ו. בענין „מיכל בת שאול היתה מנחת תפילין ולא מיחו בה חכמים", שם אמרו התוס' בד"ה „דילמא סבר לה וכו' מכאן אמר ר"ת דמותר לברך על כל מצות עשה שהזמן גרמא אע"ג דפטורות כמו מיכל בת שאול שהיתה מסתמא גם מברכת". ובמסכת ראש השנה דף ל"ג אמרו התוס' בד"ה „הא רבי יהודא הא רבי יוסי אע"ג דאתיא מתניתין כרבי יהודה הלכה כרבי יוסי דנימוקו עמו, ותדע דאמרינן בפרק החובל דף פ"ז. „אמר רב יוסף מעיקרא אמרי מאן דאמר הלכה כרבי יהודה עבידנא יומא טבא לרבנן דלא מפקידנא ועבידנא, ואם במקום דפטור מן הדבר ועושהו אסור לברך אם כן אמאי עבידנא יומא טבא? והלא היה מפסיד ברכת ציצית, לולב, תפילין, וכו', אלא מותר לברך" עכ"ל התוס'. במס' קידושין דף ל"א. בד"ה „דלא מפקידנא ועבידנא" אמרו התוס' „מכאן מדקדק ר"ת דנשים מברכות על מצות עשה שהז"ג, אע"ג דפטורות לגמרי". ונראה דמכאן מוצא הדין שפסק רמ"א בש"ע א"ח סימן תקפ"ט וז"ל „והמנהג שהנשים מברכות על מצות עשה שהזמן גרמא" עכ"ל.

אבל מר אבי הגאון, העיר את אזני והראה לי שרמ"א לכאורה סותר את דבריו בזה שכתב בש"ע א"ח סימן ל"ח וז"ל „ואם הנשים רוצין להחמיר על עצמן מוחין בידן" עכ"ל, וצל"ע כעת.

ג. אם כן איפוא? כללו של דבר שמותרות לקיימן אם רוצות וגם מברכות, אבל איך ניישב את המאמר שנשנה בירושלמי בתחלת פרק קמא דשבת ובשלהי פרק ב' דברכות וז"ל „תני חזקיה כל שהוא פטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט". אם נאמר שגם הנשים נקראות הדיוטות איך ולמה התרנו להן לקיימן? ולא זו בלבד אלא גם לברך ברכה מעלייא !

אחרי עיון רב מצאתי חלוק הגאון שהזכירו הרב חיד"א בקונטרים „עין זוכר", והובאו דבריו בספר כף החיים, א"ח סימן תרל"ט סעיף ז' אות צ"ב, על דבור הרמ"א „וכל הפטור מן הסוכה ואינו יוצא משם אינו מקבל עליו שכר ואינו אלא הדיוט" (בשם הג"מ פרק ו'). וז"ל „והרמב"ן והריטב"א בחדושיהם לקידושין דף ל"א כתבו דהא דנקרא הדיוט הוא בעושה מצוה שאין אדם חייב בה, אבל אם מצוה זו כבר נצטוו אחרים, כגון נשים במ"ע שהז"ג שהם פטורות אבל האנשים מצווים, בכה"ג לא נאמר „פטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט" ולכן נשים יכולות לקיים מ"ע שהז"ג הואיל והן מצוות שנצטוו בהן האנשים", עכ"ל. ואם כן מכללא דמלתא יצא שמצוות עשה שהז"ג לנשים אינן בסוג אותן מצוות „שכל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט", דהרי האנשים חייבים במצוות עשה שהז"ג.

ד. ז"ל קידושין דף ל"א „אמר רב חנינא גדול מצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה". אחר האמת לפי ההגיון השכלי אפשר לומר שמי שאינו מצווה ועושה שכרו יותר גדול. ואם תאמר מדוע? פשוט הדבר, מפני שזה שאינו מצווה, עושה מאהבה ואותו שמצווה עושה מתוך הכרח ויראה. וידוע הדבר שהעושה מאהבה שכרו גדול הרבה יותר מאותו שעושה מיראה ומשום חובה כמו שאמר אדוננו דוד ע"ה „עבדו את ה' בשמחה, באו לפניו ברננה".

התוס' במסכת עבודה זרה דף ג' בד"ה „גדול המצווה" וכו', ישבו שאלה זו. אמרו התוס', כן! „גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה" ומדוע? מפני שזה שהוא מצווה יצרו תמיד תקפו ומשיאו לא לקיים את המצוה, אבל אותו שאינו מצווה אין יצרו משיאו שלא לעשות, מפני שאין עליו שום חובה ומצוה, ואם כן אמת הוא מה שאמר ר' חנינא „גדול המצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה".

הצב"י שאול י. קצין

שאלה בתלמוד לחידוד

בגמרא בסנהדרין פרק ד' כתב רש"י ז"ל „משל על שועל וזאב, השועל אמר לזאב בא ואראך מקום לאכול, והביאו על באר אחד, והיה מוטל למעלה מעל שפת הבאר, מעבר לעבר, קנה שתלויים בו שתי מאזניים ריקנים ועשויים כמו דליות מכוונים כנגד חלל הבאר. בא השועל וישב בעין אחת של המאזניים וירדה בו לאותו באר, ועין השניה גבהה למעלה. ויאמר לזאב גם אתה תשב בעין זו אשר למעלה ותאכל כמוני שיש כאן בשר וגבינה. וכן עשה הזאב וישב בדלי הריק, ומפני שהזאב כבד מן השועל, ירדה עין המאזניים שהוא הדלי שבו הזאב למטה ואותו שבעין השנית עלה מאליו למעלה. ויצעק הזאב להשועל וא"ל איך אעלה מכאן? השיב לו השועל „צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו".

הקשה מהרש"א ז"ל, איך השועל הכנים עצמו בספק נפשות וירד תחלה? דשמא הזאב היה מרגיש בערמתו ולא היה רוצה לרדת בעין השנית בשום אופן כלל, ואם לא ירד הזאב איך הוא יעלה?

הפתרון יבא בדף 77.

בית-מדרשנו

●

א.

בית-המדרש בו נלמדה —
עליו תפארתנו,
אין זה כי אם בית היוצר
הוא לנשמתנו.

ב.

בית היוצר — בו נצבים
חיים כל קדושינו
רוחם-עז הוא הפטיש
והסדן לבננו.

ג.

רוחם קורא ומצוה:
חיו בדמינו!
הד לבנו עונה גבורות:
רוחכם — רוחנו!

ספרות יפה

כרמי משרני

מפני קדושת השבת

●

דומיה שררה בבית, שמואל האב ורחל האם עמדו שחוחים ליד מטת יעקב בנם החולה. יעקב שכב אין אונים. נושם בכבדות, וגוסס. דומם עמדו ההורים ועיניהם מקור דמעה. אנחות ואנקות שוברות לב ומדכאות נפש התפרצו מתוך חזה האם. בכל רגע הפנו את פניהם כלפי הדלת וחכו בכליון עינים ובלב חרד לבואו של הרופא, אולי יושיע? אולי יציל?

הדלת נפתחה והרופא נכנס. סקר סקירה אחת על החולה ונד בראשו לסימן שאבדה התקוה. אזלת ידו מהושיע. רואה הוא את עיני ההורים התלויות אליו בבקשה אלמת כאלו תובעות הן ומתחננות ממנו שיציל את בנם מצפרני המות, וכמבויש יצא מן החדר. עם יציאתו צנח שמואל על הכסא תמך את ראשו בידיו, והתנועע הנה והנה. האם נאלמה דם. אף הגה לא נפלט מפיה, כאילו שמו מחנק לגרונה. אבן מעמסה העיקה על לבה כלחץ צבתות ברזל. הם הרגישו שעם מיתת יעקב בנם היחיד ישארו בודדים וגלמודים בעולם. נפשם טבעה במצולות היאוש בהביטם על פני יעקב החורים כסיד.

למרות רצונם באופן מכני עלו תמונות מתמונות שונות בזכרונם. הם זכרו את כל התקוות שתלו בבנם. בן יחיד היה להם, נטע שעשועים. אותו נצרו מכל סגולות מלכים ויאהבוהו כאישון בת עינים. כל מאווייהם התרכזו מסביב לילד נחמד זה.

הוא היה נער אדום לחיים ובעל גומות חן. כל רואיו הללוהו וגם הרבו בשבחו על פקחותו והרכיו המנומסים. בטבעו היה ילד עליז וחי. אהב את הטבע אהבה נמרצה. אהב לדלג על הגבעות, להתגלגל בשדות, ולטפס על העצים, אבל ביחד עם זה הצטיין בלמודיו ובמסירותו לקדשי העם.

הנה תמונה עולה לנגד עיניהם. יום השבת. האב בוחן את בנו במה שלמד במשך השבוע. יעקב יושב על ברכי אביו. קרני פז חודרות בעד החלון, ורוקמות רקמת חן על פניו. בצד יושבת אמו ופניה מאירות כאור החמה. שפע של נחת זורם בכל ישותה. שומעת היא לקול צלצול קולו הנעים ושובעת ענג והנאה מ„התלמיד חכם" הקטן שלה. גם האב משתדל בקושי להבליג על רגשי „האשר והשמחה הממלאים את חדרי לבו". „ובכן יעקב", הוא אומר, „כנראה שתלמודך שנון על פיך השבוע. אבל ראה שלא תכשל בשבוע הבא. כי יש לך הרבה הרבה ללמד. לתורה אין קץ ואין גבול". ויעקב קופץ מעל ברכי אביו ושוב נהפך לילד שובב, עליז, וצחוקו ממלא את חלל החדר.

והנה מחזה אחר עובר לנגד עיני רוחם. יושבים הם בשבת מסביב לשלחן בחדר האכל. השלחן ערוך ומכסה מפה לבנה. בכל שמחה ואורה. כמה עליזות

ורוממות הנפש היה מרגש בחדר כשיעקב התלהב ביחד עם אביו בזמירות השבת. קולם השתפך כמוסיקה נעימה. וכאלו הרגישו במלאכי השרת המרחפים בחדר. הנה שעות אחדות אחרי ארוחת הצהרים, האב קם משנתו. נוטל פניו וידיו. שותה כוס חמין. וביחד עם יעקב שם פעמיו לבית המדרש. יד ביד נכנסו האב והבן. יעקב עומד על בהונות רגליו ליד ארון הספרים הגדול ובקושי מוציא גמרא כבדה כשאביו רואה ומחיך. ואחר שחפשו להם פנה שקטה בבית המדרש נטלו שני עמודים והחלו ללמד. מה נעים היה המחזה, אב ובן כפופים על הגמרה מנעימים קולם בשיר ומתפלפלים בהלכה.

כך בלו את השבת והחגים באוירה של קדושה וטהרה. אבל לא לעולם חוסן. נטלה השמחה בביתם ונחשול של צרות תקף אותם וגזל את מנוחתם.

בקר אחד שב יעקב הביתה לפני תם הלמודים. אמו חרדה אליו, הוא ספר לה שבחדר חש בראשו ורבו פטרו ויצוהו ללכת הביתה. לכתחילה חשבה אמו כי רק חלי הוא ויעבר. אולם תקותה לא נתקיימה. סחרחרת עזה אחזתהו ויעקב צנח על המטה. מיד הבהילה אמו את הרופא. הוא בדק אותו אבל להמציא תרופה לא הצליח. ההורים השתדלו בכל יכלתם. הביאו רופאים מומחים ונסעו ל„רביים" ולמלחשים. אבל כל עמלם היה מאפע. עצבות שררה מאז בבית. נדמו קולות השמחה. האב הזניח את עסקיו. יחד האב והאם, התהלכו על בהונות רגליהם, וישתדלו להקל את מכאובי יעקב. הם לא התיאשו. הם צפו לחסד ה'. חלקו צדקה לעניים ויִשתטחו על הקברות.

אבל אהה! כבר נגזרה הגזרה ואין בכח אנוש להשיב את רע הגזרה. בקרב הימים התגברה מחלתו ונשמתו רחפה בין החיים והמות. והנהו מוטל לפניהם גוסס והם קצרי יד מהושיע לו. במבטי עיניו של הרופא הכירו כי אפסה כל תקוה. כמאובנים הם יושבים ליד מטתו. אנחותיו של החולה הגוסס קורעות את נפשם.

קמעא, קמעא חלפו קרני הפז והשמש חזרה לנרתיקה. ועם ביאת הנשמה היתרה פרחה נשמתו של יעקב. האב פרש סדין על המת. כבר יבש בו מקור הדמעה. רק בלבו הרגיש מועקה, וזרם העצבות התגבר עליו. לבו חשב להתפקע מרב תוגת נפש. רק חלל מלא את מחו . . .ריק . . . מחשבות . . . מיתה . . .

פתאום התחלחל ומחשבה מבהילה עברה במוחו, „הלא שבת היום לה' — והוא שקוע בעצבות. אבותיו, ואבות אבותיו שמרו את השבת ומסרו את נפשם עליה. והוא יחללנה ביגונו. הכברוריה לא יוכל להתגבר על רגשותיו ולומר כמוה „ה' נתן וה' לקח", הככה יקבל את פני שבת המלכה, דומם ועוטה שפם?"

הוא יצא לחדר השני, רחץ את פניו, לבש בגדי שבת ונכנס שוב.

ברחמים וברכות נגע בכתף אשתו. היא הפנתה את ראשה — לתמהונה הגדול ראתה את שמואל הדור בבגדי שבת, ופניו לא הביעו עוד עצבות כמקדם. מבט עיניה התמהות דבק בשמואל. „היצא מדעתו, הלא בנו רק מת?" אבל הוא המשיך להביט אליה במבט של רחמים ואהבה כאחד „קומי" אמר לה, וקולו הרוטט התגבר. „קומי והדליקי נרות שבת גם נשמתו של בננו לא תנוח אם נעליב את שבת המלכה."

רגע קט הביטה רחל בפניו, מבט מטומטם וחסר הבנה. לא יכלה לקלט את

דבריו. אבל לפתע הבינה ללבו. רגש הדת, רגש האמונה עבר מלבו ללבה. היא קמה, ובידים רועדות לקחה את הנרות, הדליקה אותם כששפתיה מדובבות תפלה חרישית לאלקי מרום. רגע לא יכלה להתגבר על רגשותיה. היא הסתכלה בנרות הדולקים ולבה צרח במר נפש. „למה ה׳ עשית לנו את זאת? למה לקחת מאתנו את פרי חיינו, את מחמד נפשנו? למה כבית את אורנו?"

אבל שוב עמד שמואל לימינה ובקול רב ומשעבד כאחד אמר לה, „חדלי רחל, שבת היום לה׳ ואסור לנו להתעצב. ערכי את השלחן כמדי שבת בשבתו והקב"ה יסלח לי אם לא אלך להתפלל בצבור, אבל לחלל את כבוד השבת אסור לנו". ובנגון עצב ורך התחיל להתפלל „לכו נרננה", נגונו לטף אותה, עודד אותה, וגם הוכיח אותה. ובידים רועדות כשלבה מפרפר בין כאב לרגש של חובה, בין עצבות לקדושה, התחילה לערך את השלחן.

דב לובינסקי

שני פליטים ממחנות ההסגר מספרים

•

הדברים האלה שמעתי מפי שני פליטים גרמנים, הראשון מר מ. נ. כהן, והשני מר מ. פ. וייסברג, באמסטרדם, בספטמבר 1937.

הדבר היה בחצות הלילה, תרדמה גדולה נפלה עלי, ופתאום נתעוררתי ע"י קולי קולות. הבטתי וראיתי נאצים בעלי פנים אכזרים שודדים את נכסי, ומשמידים את רהיטי, לבי נעשה רפה, ונמס כדנג לפני האש.

ברגע הראשון נדהמתי, כיצד נכנסו לביתי? ומדוע המר שדי לי? ואנחה היתה שוברת את גופי. כאשר קרבו אלי דברתי אליהם בצר רוחי: למה ומשום מה, אתם משמידים את הוני שרכשתי לי כולו בדמי ובזעת אפי, את החיל הזה, אשר עשיתי בחלבי ובדמי?

הם לא שמו לב לדברי ותפשו אותי באכזריות נוראה. „מהר, יהודי, מה אתה מחכה?" ועל גבי עבר שוט שנדלף ביד אכזריה, בשרי נעשה חדודים, באותו רגע הכאב היה נורא. „אלו הם היהודים הבטלנים שבעצלתים יבלו ימיהם. קום! רוץ!" „לאן תביאו אותי?" שאלתי אותם בקול של בכיה, אבל הם צחקו, בפה מלא: „גורלך יהיה כגורל יתר אחיך".

ההתנפלות הפתאומית הזאת גזלה את בינתי, הם נקרו את לבי באכזריותם והמטירו עלי חבטה מכאיבה אחרי חבטה, ובלי רחמים דחפו אותי למכונית שהיתה עומדת בחוץ. על פי הרחובות הכרתי שמביאים אותי למשטרה, ואבן מעמסה התגוללה מעל לבי, כי לא הביאו אותי למחנה הסגר.

מכיון שאני הייתי סוחר בסמרטוטים האשימו אותי ששמתי את רכושי בסמרטוטים וע"י כך הצלתי את הוני ב„טרנספורט" לחוץ לארץ. והייתי ממש נתון בין הסדן והפטיש, משום שזה לא היה נכון.

באותו הלילה הייתי לן במשטרה ולא נפלה תנומה על עפעפי, הייתי נבהל באותה שעה ומחשבותי היו מרות מאד. ולכן זכרתי מה עשו עם יתר חברי. ועכשיו הייתי דומה למי שנשכו הנחש ויירא מפני החבל ואני לא הייתי דואג לחנם.

בבקר בשעה מוקדמת שמעתי דפיקות על הדלת, לבי היה הולם ודמי רותח. שמעתי דלדול המפתחות והנה הדלת נפתחה, ולפני עמדו שני נאצים עם קני רובה בידיהם, ואמרו לי שמביאים אותי למחנה ההסגר, משום שלא רציתי להודות על פשעי.

כאשר נכנסתי למחנה ההסגר, לא יכלתי להסתיר את יגון נפשי, כאשר ראיתי איך הכלבים הנאצים ערלי הלב, ערלי הבשר, ועזי הנפש לא ידעו שובע באכזרותם לענות ולהציק לאחינו היהודים, שהיו בלא נר ובלא מרחץ, ולא יכלתי להבין מדוע הצדיקים לא נחלצים מהצרה הזאת. ומדוע כולם צריכים לעבוד עבודת הפרך, וראיתי נאצי אחד עם שוט בידו, בעל נפש שבעה, וכרס מלאה עומד ומזרז את אחי, האומללים. ולבי דפק ורתח ברגש של מחאה כנגד אי־צדק זה.

ראשי היה נתון באותה שעה למטה, ולבי לאבינו שבשמים ושפתי היו מדובבות תפלה קצרה, „שקלני במאזני צדק ומיד רשע פלטני".

רציתי לקרא בקול גדול ולנחם את אחי, ששלטון הזדון רק לזמן מועט יהיה, אבל כח הדבור הלך ממני, ולא יכלתי להוציא הגה מפי.

האויר היה מכוסה בענן וערפל, ופתאום ירדו טפות דקות של גשם על ראשינו, וחשבתי שהשמים בוכים והארץ אבלה, וטפות הגשם האלה, הן דמעות של כביכול שבוכה על בניו.

ביום הבא בבקר הביאו אותי שוב לפני המנהיג של ה ס' א', מפלגת הנאצים. והרי שטן מקטרג בשעת סכנה, ולכן הביאו עוד אנוש בן שלומי, וענו את גופו. כדי שיגיד על „מזימותי" אבל הרי היהודים דומים לשורת אבנים, אם מוציאים אבן אחת נפלטות ונופלות כל האבנים. לכן עמד ביסורים בשביל האמת, ולא עמד לי לאבן נגף ולצור מכשול. ולא הלשין עלי. ואלוקי צורי לא התעלם ממני. ונתן לי אמץ לסבול בשביל שאני יהודי ביתר שאת וביתר עז. לא שמתי לב למכות שקבלתי, ואיך בשרי עלי כאב. וכך סבלתי ולא נכנעתי להם. וביום 14 באוגוסט 1937 ספרו לי שמשפחתי אשר בהולנדיה, נתנה סכום הגון לממשלה הגרמנית שישחררו אותי. וכן נצלתי מידיהם— מר כהן הביט לפניו מתוך רגש של מברך ברכת הגומל.

והוא המשיך לדבר ולספר על הגורל האכזרי שבא על חברו הבנקאי מ. נ. סימון. מר סימון היה בנקאי מפורסם בעירנו, מקודם היה זקוף כשעורה ובמחנה ההסגר היה נמוך כעדשה. והוא לא היה יכול לעמוד כנגד הנסיונות האלו, ואנקותיו בלבד היו משברות את גופו. מראה פניו נעשה חוור, מיום ליום, ומר וייסברג ספר: הייתי עובד אתו עבודת הפרך, ופתאום הוא נחלש, הבאתי

מים, והשתדלתי להקים אותו, אבל הוא היה נאבק כבר עם המות. אני הנחתי את ידי על ראשו, ורציתי לנחם אותו, ולקנח את דמעותיו, וברגע זה קראתי את פשר מצוקת נפשו, וחשבון עולמו.

היהודים אשר מעירי אשר עמדו מסביבנו היו לשבורי לב, ומדוכאי רוח. היה לו כליון עינים בשעה זו לראות את אשתו ואת בניו, ואת בנותיו הקטנים. אבל ההשגחה העליונה לא רצתה בכך, והנה הוא שוכב על האבנים הקרות ועיניו מביטות למעלה, אל השמים. הוא גמגם וספר לנו את תולדות חייו וזכרונותיו שהיו חרותים על לוח לבו, והצטער על אשר לא יוכל להקבר בעיר א. והוא בקש אותנו, „נא ונא מכם רבותי" שתשגיחו על אשתי וילדי, שהם יתומים בלא אב", כלנו הבטחנו לו את בקשתו האהרונה. כלנו עמדנו דומם, אף אחד לא העיז להוציא הגה מפיו, שמענו רשרוש בגופו, והאיש הזה שפיו היה תמיד מדבר גדולות, דבורו באמצע נפסק וראינו שהוא היה גוסס, ומתאבק ומפרכס בין החיים ובין המות. ובאותו רגע נשמתו יצאה באחד. ואמרתי בלבי „מה לך פה, ומי לך פה כי חצבת לך כאן קבר במחנה ההסגר?" ואם כחול ארבה ימים לא אשכח את זאת.

מכיון שהיו מדברים על נושא זה בבית דודי, גם הפליט השני מר וייסברג, שהיה ראש של מפלגה קומוניסטית בעיר „מ" ספר איך היטלר הגיע לשלטון. הוא טייל ברחוב, ולא ידע, ולא הרגיש בסכנה הגדולה שמרחפת עליו. והנה פגשתי חברים מאגודתי וכאשר ראו אותי נבעתו לאחור ולא יכלו להוציא הגה מפיהם. מה קרה? שאלתי אותם והם ספרו לי ששמעו שמועה שהנאצים מבקשים להרגני.

כאשר שמעתי זאת — הוא ספר — השתדלתי לברח, ולעבור את גבול גרמניה. ללכת הביתה לא העזתי כי הנאצים בודאי היו מקבלים את פני בשלשלאות ברזל בביתי, ולכן נסתי לנפשי, התחלתי לרוץ להשמליה כדי לבוא לתחנת הרכבת. הדרך לתחנת הרכבת היתה הצי שעה, אבל כל רגע ורגע, היה דומה לשעות. הורדתי את כובעי על מצחי, שלא יכירו בי. ומה אעשה אם ימצאו אותי פה? וכן היה לבי דופק ומוחי דואג.

פתאום נכנסו שני נאצים צעירים בכתנות חומות, חשבתי אוי למזלי, הם בודאי באו הנה לתפש אותי. אבל כאלו קרה נס, ושני הנאצים לא תפשו אותי, והייתי כאוד מוצל מאש בשעה זו. אבל כאשר חשבתי שנצלתי הייתי דומה למי שנשכו הנחש ופגעו הדב כי כאשר יצאתי האיש שהיה יושב ממולי יצא אתי להתודע אלי שהוא בלש חרש. מכיון שידעתי מה יהי גורלי אם אתמסר לידיו, עבר עלי פתאום רוח גבורה ועוז וחשבתי הרי סוף כל אדם למות, ולכן אמרתי לו בערמה שאלך אתו, הוא הלך עם רובה בידו, ופתאום נצנצה מחשבה במוחי, האם אוכל לברוח או לא? באותה שעה הייתי נאבק עם שני יצרי, לברח או לא.

לעולם לא הייתי מתעמל וקל התנועה ביותר, אבל בשעה זו, שהרב חדה היתה מונחת על צוארי תפשתי את המזל בידי והתחלתי לרוץ, הנה והנה, בדרך זיג־זג והנה יריה, ועוד יריה. אבל הנסיון עלה בידי לברח.

ידעתי שכל ה . . . תלו . . . ברגעים של זריזותי. „הלהיות או לחדול — זו היא השאלה". ונצלתי. וכן נצלתי מידיהם האכזריות, ואודה לאל אשר הציל אותי מידם.

דוד פפר

רבי אברהם
(ציור)

עירה קטנה בגליציה. שם עומד בית מדרש עוד מימי רבי מאיר'ל מפרמישלן.

דממה בבית המדרש. רק נר דולק בפנה. שם יושב רבי אברהם ולומד גמרא. כלם עזבו כבר את בית המדרש והוא היחידי שנשאר אחרי תפלת מעריב וממשיך בלמודו עד חצות הלילה.

הבקר אור והוא מתגבר לעמד לעבודת הבורא ושוב הוא הולך לבית המדרש ולומד דף יומי. תמיד הוא הראשון במנין. אחרי תפלת השחר הוא נכנס לחנותו. הוא סוחר במיני ארג. כל אחד בעירה מכיר אותו בתור איש תמים וישר. אם שני חברים רבים זה עם זה, באים תמיד אל רבי אברהם שישפט ביניהם. הוא מפשר ומשתדל להביא לידי שלום את הצדדים הנצים, כי מצוה גדולה היא „הבאת שלום בין אדם לחברו". גם האכרים האוקרינים שבאים מן הסביבה כדי לקנות סחורה בחנותו, מכבדים אותו. ידוע הוא בתמימותו ובענותנותו והם קוראים לו „סוויאטי אברמקא" (אברהם הקדוש).

כשמגיע לחנותו כבר מחכה לו אשתו הכשרה והצנועה. היא יודעת שעוד לא אכל ארוחת הבקר. היא פותחת את החנות עוד לפני שהוא בא ובימי החרף היא מסיקה את התנור. אם אין קונים נמצאים בחנות, הוא יושב בפנה שקוע בספרו. כך עובר היום והשבוע. . . .

באה שבת — באה מנוחה ! כל השבוע עובד היהודי בעד השבת שהיא מרכז החיים הדתיים של היהודים במזרח אירופה. ביום הששי שב רבי אברהם עוד בצהרים מחנותו, הולך למקוה ומתלבש בבגדי שבת, בקפטן המשי ובשטרמיל. לפני קבלת שבת הוא עובר על פרשת השבוע, בשובו מבית הכנסת הוא שר בהתלהבות ובנגון נעלה „שלום עליכם". כל הבית מתמלא מקדושת השבת. אז מתאספת כל המשפחה מסביב לשלחן ואוכלים את סעודת הערב. שרים את הזמירות בנגון החסידי וכלם שמחים. גם נכדיו הקטנים באים אליו כי הם גרים באותו הבית. כל אחד מן הנכדים רוצה לשבת על ברכי הסבא. רבי אברהם אוהב ביחוד ילדים קטנים. הוא צוחק וקורא לכל אחד בשמו. „השי חביבי, בא הנה" הוא שואל את השי מה שלמד בשבוע שעבר ב„חדר". הוא מספר לו ורבי אברהם מתענג ושמח לשמע מפי הילד את ספורי התורה.

ביום השבת בבקר רגיל רבי אברהם לאחר קצת בבית הכנסת כדרך החסידים הוא עובר לפני התיבה ומתפלל. מכשהגיע ל„נשמת כל חי" הוא משמיע את הנגון הידוע של חסידי בלז, „נהלך ונשבחך" . . . אין זה כי אם איזו קדושה של מעלה נשמעת בנגון הזה.

רבי אברהם הוא אשר יסד את בית תלמוד התורה. בו לומדים בני העניים וגם מאכילים ומלבישים אותם. הלא תשאל: „מאין הכסף?" אגיד לך: אנשי פרמישלן שעזבו את העירה ונסעו למקומות אחרים בתפוצות הגולה אוספים ושולחים כסף לעיר מולדתם למי לשלח את הכסף אם לא לרבי אברהם? תחת השגחתו בנו את בית תלמוד התורה. אליו באים הילדים בשבת אחרי הצהרים. והוא בוחן אותם מפרשת השבוע. אשתו נותנת להם תפוחים ואגוזים. כי הם ידעו לבאר את הפסוקים. הילדים שמחים וגם רבי אברהם מלא שמחה והוא צוחק ואומר: „ילדי חביבי" . . .

מנחם בן שמחה בלוך

„שיר האבדון"

●

חצות הלילה. אפל מכסה את פני היקום. הרוח נושב בחזקה, השמים מתקדרים בעבים. גשם מתחיל לשטף, ומתגבר מרגע לרגע. הקרקע מכוסה טיט ורפש. אין בריה נראית לעין. דומיה.

והנה השקט הופרע. חלל האויר נתמלא רגע שריקת הפעמון שעל בנין התיאטרון. והנה בעקבותיו של הצלצול המדהים הזה, נשמע פתאום הד בכי תמרורים, יללה עמוקה ומחרידה, החודרת אל הלב.

על הבימה שבאמצע האולם הריק מלא צללי הערב, כרעה אשה צעירה. ידיה הרועדות, גופה הרצוץ והנדכא, ופניה הכבושים יגון העידו על האסון הנורא שאירע לה: על הארץ לרגליה, השתרע גוף צעיר, והגוף נטול נשמה . . .

מחוץ הרוח מתגבר. הגשם יורד בזעם עז, ודופק על חלונות האולם, כאלו להזכיר את האשה שהיא מתעכבת שם יותר מדי. אך אין היא מטה את אזנה לשמע . . . השעות חולפות ועוברות ועדיין היא שוהה שם, אצל הגוף, אבלה וחפויית ראש, ועיניה זולגות דמעות . . .

מי היא האשה? מיהו הגוף המת שעל הבימה? ואיזו חשיבות יש לכנור שלמראשותיו? מה מעשיהם כאן? ומאין מוצאם?

הלשכה חדישה ביותר. הכל נקי ומסודר. כל דבר עומד על מקומו. על הקירות תלויות תמונות אישים מפורסמים בשדה המוסיקה. באמצע החדר מכתבה, ולפניה אדם צעיר לימים, הדור במלבושו, ויפה תואר. פניו העדינים מפיקים שמחה וניל. יושב הוא ומעין בגליון מוסיקה, וקם מדי פעם לנסות את הכנור שלפניו. נשמעה דפיקה קלה בדלת. —„בבקשה להכנס". אשה יפה מאד פתחה את הדלת. — „מרים! האין זו הפתעה! מה את עושה כאן בלשכתי? אה, שכחתי, הא לך כסא, שבי"!

והוא הניף לקראת כורסה, וחכה עד שהיא תפתח בדבור. אך עברו רגעים והיא לא פצתה פה. —„מה לך יקירתי?"

—„דבר לי אליך, ליאופולד", — „נו?"

—„הנדת לי בבוקר שתאחר לשוב הערב".

—„נכון. הזמינו אותי לשחק בבית הגבירה, כפי שאמרתי לך, מרים".

—„אמנם אמרת לי זאת, אבל לא הזכרת שתנגן גם את „שיר האבדון".

—„האם שוב עלינו להתוכח אודות זה. ידוע תדעי שרק אמונה תפלה היא מה שלוחשים הבריות. כלום מוסיקה יכולה לגרום מות לאדם? הבל הבלים!"

—„בעלי, האם אתה כופר בדברי הגאון רובינסקי? הלא הוא מחבר „שיר האבדון", ואין לסתר את דבריו. בבקשה ליאופולד, הטה אזן קשבת לקול תחנוני למעני. אל נא תנגן את השיר המאורר. יודע אתה שהנך יקר לי מכל . . . ואם, חס וחלילה, יקרה מה אתך, אבדתי".

—„מרים, גמרתי אמר להציג לפני קהל הנאספים את השיר החדש . . . וכל בקשותיך לא תפתינה אותי. מה שהבטחתי אמלא! אין ברעתי לאכזב את המוזמנים. הרפי נא ממני!"

—„נו, אם תתעקש ותקשיח את לבך, אין ביכלתי להכריחך להכנע לי. אך ראה, ליאופולד, הזהרתיך!"

—„לא אשנה את דעתי".

—„אם כן עלי ללכת. אל תאחר יותר מדי הערב. הצלח!"

הזמן הצפון הגיע. האולם היה מלא מפה לפה אורחים, גבירי העיר ונכבדיה. כולם דברו בבת אחת, כדרך כל אספה. הגבירה רצה לכל פנה ופנה, ושרתה את האורחים, ותסדר את המאכלים על השלחן. ובמשך שעה ישבו האנשים לסעוד.

כטוב לב האורחים במאכל ומשתה, קמה הגבירה ותציג לפני המסובים את מר ריזניר, המנגן . . . אורחנו הנכבד, המנגן המהולל והמפורסם, מר ריזניר עתה ינגן לפנינו משיריו הנבחרים. מובטחני שכולכם תתענגו לשמע מנגינותיו היפות. מר ריזניר!"

המנגן קם לפני הקהל, החוה קידה לנאספים, ויכריז את שם המנגינה הראשונה שישחק. ועלתה יפה, והאורחים לא קמצו במחיאות כפים ותשואות חן. השיר השני והשלישי גם הם, מצאו חן באזני הנאספים. אך, בטרם שפנה לסיים בשיר האחרון, הקדים ליאופולד:

—„עלי להעיר שהשיר האחרון שאנגן לפניכם הערב הוא אחד מהמנגינות הכי יפות שבאו לידי מעודי. שמו „שיר האבדון". ואם לא חובר על ידי כי אם נוצר על ידי הגאון הנגינה רובינסקי. כדאי שתשימו לב לשיר, מפני שיש לו מין הסטוריה מיוחדה בפני עצמה. אם יש את נפשכם אשנה לפניכם את ספור לטובת אי אלו מכם שאינם עדיין בקיאים בו".

—„ספר! ספר!" — פצחו פה כל קהל השומעים.

אם כן, שמעו נא מה שקרה: אני ישבתי לי בביתי לפני שבוע ימים עם אשתי, והנה הטלפון צלצל. הזדרזתי אני לענותו, מפני שתאותי לדעת מי יצלצל אלי בשעה מאוחרה כזו. כבר היה חצות. והנה הגיע אלי קול שמיד הכרתיו . . . קולו של רובינסקי, שכבר לא ראיתיו, זה תריסר חדש. חשתי מיד מאופן דבורו שמהלך הדברים לא היה כשורה אצלו, ודבריו הראשונים הוכיחו לי אמתת החשד:

—„האתה הוא זה, ליאופולד?" שאלני הקול „הלא תכיר את קולי".

—„כן, מר רובינסקי. מה אתך? מה שלומך?"

—„אין זו העת לשאלות! אל ביתי . . . מיד. אחכה לך, יודע אתה את הכתבת?"

—„כן".

—„אם כן . . . בבקשה ממך . . . מהר".

ברגעים אחדים הגעתי לדירתו . . . בית רעוע ושומם. עליתי על המדרגות ודפקתי! אין קול וקשב. והנה אני עדיין שוהה ומתמהמה, ופתאם יריות אקדח פלחו את חלל האויר. התפרצתי אל הדלת, והנה אנכי באמצע חדר קטן, ואצל לפסנתר מוטל רובינסקי על הקרקע, ובגדיו מכוסים דם. רצתי אליו . . . והוא פקח את עיניו. עדיין לא מת, הרהרתי, אנסה נא להחיותו, ולחבוש את פצעיו. אך הוא אמר לי בקול חלוש: „אבדתי, מר ריזניר . . . לא תוכל להטיב לי . . . אני משאיר לך הכל . . . רק . . . את השיר על הפסנתר שרפהו . . . אל תנגן עליו . . . כי מלאך המות נוכח בזמן שמנגנים אותו . . . הוא באמת שיר של

אברון . . . השמעת שרפהו . . . אויה . . . "

כך, חברי, באה לידי המנגינה הזו אמנם, עדיין לא נגנתיה, אך רפרפתי בה ועברתי עליה באופן שטחי ואפשר לי להכיר שהיא יצירה נפלאה, ובאמת כדאית להכרה מיוחדה . . . ועכשיו, אם אינכם חוששים למיתה, אמר ליאופולד בחיוך, אחל לנגנה.

הנאספים חייכו גם הם, וישבו לשמע את השיר. מר ריזניר החל לנגן. הקולות יצאו מנימי כנורו באפן נפלא. יפה עד בלי שעור, מנגינת עצב נפלאה ומקסימה. לבות השומעים נתמלאו נעימות עדנים וגעגועים סתומים.

השיר נגמר. מר ריזניר הביט מסביבו קצת בחרדה ובאימה, לראות . . . אם יתקיימו דברי רובינסקי אם לאו. אף אחד לא ניזוק, לא נפטר, חס וחלילה.

הגבירה קמה צהלה ושמחה, ותפנה אל אורחים: כולנו מכירים תודה למר ריזניר על . . .

פני הגבירה חורו, ריסי עיניה רעדו ותסגרנה, וקולה רטט: מה זה, פני כה כך קודחים . . . עיני . . . איני רואה . . . אוי . . . כל גופי . . . כאלו הולך ממני . . . אויה . . . אויה . . , אני מרגישה — — ותצנח ארצה,

כל הנאספים נרעשו: —„מהר! הבהילו נא רופא! מדוע עומדים אתם כאלמים?" אחד מההמון נגש, זהה את עצמו לרופא, ויבדק אותה. מר ריזניר עמד מן הצד וחכה, כעל מסמרים, לשמע את פסק הרופא. —„נו" . . . „אינה" . . .

מר ריזניר ישב לו בטרקלין . . . פניו החורים העידו שהרהו שרוי בצער גדול, אבל השתדל לבל יכירו. אצלו ישבה מרים, אשתו.

רגעי מספר לא דברו זה לזה. אחר כך, אמרה מרים: „האם לא הזהרתיך? ליאופולד, בעלי, מה זה עשית? כמעט באשמתך תלוי הדבר".

—„הסי! הסי! אל נא תעיזי לדבר כך".

—„אבל לולא היית דוקא מתעקש להכעיסני ולמרות את דברי לא היה קורה כדבר הזה. סוף סוף יודע הנך מה שאמר רובינסקי! כלום תוכל עכשיו לפקפק באמתת דבריו?!"

—„אי, נא, אשתי, אל תפטפטי כפעוטה. היה היה זה רק מקרה סתם. אין בזה הוכחה".

—„אין בזה הוכחה? וכי דבר אחר יוכיח יותר ממקרה זה?" — לא אתקוטט אתך, מרים אך מוכרח אני להוכח לגמרי. אני אומר לשחק את „שיר האבדון" מחר בערב שוב" . . .

הקהל בתיאטרון הקסם מהשיר. מר ריזניר נגן, לכאורה, בכל כח יכלתו וכשרונו. המילודיה יפתה עד מאד. והנה פתאם המולה. מר ריזניר חדל מלנגן! מה זה? ההמון קם כאחד לראות מה שקרה. מר ריזניר עמד תקוע במקומו.

הודיעו לו פשר הדבר: בנאי אחד, שתקן את הקיר, נפל מעל הסולם, וירוצץ את גלגלתו.

כששמעה מרים באותו הלילה מאת בעלה את הקורות אותו, נתחלחלה. אחר כך, כששבה רוחה, פנתה אליו: „כבר אין לי מה להגיד. רואה אתה בעצמך ששיר זה אמנם מקולל הוא".

—„כן, כבר הנני מודה לך, יקירתי . . . אך, סוף סוף, הנני רק בשר־ודם וסקרני אני מאד לדעת מה יסוד יש לדבר. מורכח אני לדעת איך זה שבכל פעם שמנגנים את „שיר האבדון" מי הוא נפטר. ולכן — הערב — ואל נא תתנגדי — אעשה נסיון. אלך אני לבדי אל התיאטרון בחצות ואנגן את השיר — יקרה מה שיקרה!"

—„מה? ההשתגעת? אינך יודע מה שפיך מדבר — — „ידע ידעתי היטב. השמעת? הערב אני הולך — אבל אל תדאגי — לוקח אני אקדח.

—„ליאופולד, איזה מין חכמה תקפתך? הנח את השגעון הזה. הלא יקר אתה לי מכל. אל תסכן את נפשך לשוא.

לא, לא!! מוכרח אני לדעת מה ענין יש לשיר ולמות. הערב אני הולך, ונגמר!"

ליאופולד התעטף באדרתו. קריר היה בחוץ. אין נפש חיה נראית. הנה הגיע עד לתיאטרון. גשם מתחיל לרדת. עדיין יכול הוא לשנות דעתו ולשוב. אך לא — מרגיש הוא את האקדח בחיקו, וזה מאמצו ומעודדו שוב. הוא נכנס, ונמצא באולם גדול, רחב וריק. צללים על הקירות. חשך.

אך מר ריזניר אינו חוזר מדעתו. עובר הוא עד לבימה מדליק נרות אחדים, ומוציא את כנורו.

—„הה! נראה נא אם מי שהוא ינסה לקחת את נפשי". ובדברו הוציא את האקדח והניחו לפניו. — ועתה — „שיר האבדון".

האולם הריק נמלא רגע קולות הכנור. השיר נגמר. מר ריזניר, כולו רועד, למרות חשקו הגדול לשלט ברוחו, פנה לצדדיו. אין איש. אך לפתע פתאם נשמעה מחיאת כפיים . . .

—„יפה מאד", נשמע קול משונה.

—„מי שם?" קפץ ליאופולד ממקומו בחרדה גדולה.

—„אני! הלא קראתני".

—„מי אתה?" פרץ ליאופולד בצעקה ועיניו נפתחות לרוחה מפחד.

—„אני? הא, אני נקרא בשמות רבים, ידידי". והקול בא כאלו מאמצע האויר— אבל רב בני אדם כנו אותי בשם, „מאלך המות".

—„מלאך המות? אויה נא לי! מה עשיתי! אויה לי! מדוע לא שמעתי לעצת אשתי? אוי . . . ארור השיר!"

—„בן אדם טפש, השיר הזה לא גרם לך מיתה — ולא גרש לשום איש מות!"

—„מה? ואיך מתו (מרת) הגבירה והבנאי?"

—„דבר פשוט הוא, בר־נש (הגבירה) היתה אשה חולנית, ההתרגזויות וכל התכונות למשתה גרמו שלבה יכשל. והבנאי גם זה דבר פשוט, הוא לא נזהר היטב, ידו נשמטה ונפל. אך אסון היה, והשיר לא השפיע כלל".

—„אם כן, מדוע אתה בא אלי?"

—„לבך, מר ריזניר, אינו חזק. האם לא כן? האם אינו כואב לעתים?"

—„אמנם היה כואב לפעמים, אבל זה כבר הרבה זמן שלא הרגשתי כאב."

—„אבל, מר ריזניר, גם אצלך, אותו הדבר. בשבועות האחרונים התרגזת עד מאד, ולבך אינו יכל כבר לסבל. השיר לא גרם אלא אתה בזה, שהתרגזת ודאגת אודותיו יותר מדיי, ועתה הביטה נא בעיני, והושיט לי את ידך".

—„לא! לא אעשה!" צעק האיש בבכי מספד. „סור מעלי! אויה נא לי, מה עשיתי. איני חפץ למות! אני, הלא עדיין צעיר לימים! לך ממני! חפץ אני לחיות" —

—„הא, כסיל, וכי יש גבר שאינו חפץ לחיות? אך זה טיב כל אדם ואדם. ושעתך באה עתה, ואם כן ידך."

—„לא", קפץ ליאופולד, ויאחז ויניע בראשו כמקיץ מחלום, „אין זה אמת! אני חולם! באמת אין איש כאן, אתה אינך כאן! הכל רק חזון שוא! הנה אני אמשיך בנגינתי. אין דבר." אמר כמשוגע וינגן בכל כחו, ואצבעותיו הדקות רועדות . . .

מפתח הדלת, נראתה דמות מרים.

—„ליאופולד — הכל טוב?" צעקה.

מר ריזניר נסה לענות לה, להטות את ראשו אליה אך לא יכל. מלאך המות כבר לא המתין . . .

וכשהגיעה מרים לצדו, כבר לא חי, וקול בכי, קול יללה עמוקה פרצה מפי המסכנה . . .

רשפים

הצב"י שאול י. קצין

שאלות לחידוד

●

אמרתי אלקטה נא חידות אחדות כדי לחדד את שכל הקורא. חידות אלה העתקתים מספר „פרי עץ הגן" למר אבי הרב הגאון יעקב ש. קצין נ"י.

א. עוף עף בלי כנף, ובא על אילן בלי ענף, ובא אחד בלי רגלים ואכל בלי שניים. מהו?

ב. ראיתי מת חי בתוך קבר חי, הקבר מתגלגל והמת מתפלל. מיהו?

ג. ארבעה הלכו על הים, צר, צאן, ציר, וצור. הצר הציק לצאן, הצאן צעק לציר, הציר אמר לצור, והצור השיב לציר לך ותציל הצאן מיד הצר! מי הם?

ד. אביך אבי, זקנך בעלי, אני אחותך, ואתה בני. מי אני?

ה. ראיתי ר' חיים עושה קמח. מה אני סח?

ו. שליח שלחתי להביא לי מאכל, הביא לי השליח מאכל והוא לא בא. מה כוונתי?

ז. שני בני אדם הרויחו שמונה לוגי יין ורוצים לחלקם ביניהם. אבל הם נמצאים בשדה ואין עמהם מדה רק שתי חביות קטנות, אחת מחזקת ה' לוגים ואחת ג' לוגים. מה יעשו?

ח. בעיר אחת יש להם מנהג שאם יבא אורח לעיר וישאל לתושבי העיר איפא ביתו של פלוני? אין להם רשות להראות ולהודיע לו. פעם אחת בא אורח לאותה העיר ורצה להכנס לבית אחד מתושבי העיר ואע"פ שלא שאל נכנס אצלו תיכף ומיד. כיצד?

ט. אב אמר לבנו, בני! אם נחסר מארבעה שנים כמה ישאר? אמר לו שנים. גער בו אביו ואמר: טעית ולא כוונתה לאמת. אתה הקורא אמור! הלא כן הוא, האם לא?

הפתרונים יבאו בדף 77.

דוד שלמה וויסנטאווסקי

הגדה בנוסח חדש

●

אמרי אינשי: „טוב שבסוסים צריך לרסן". מהד סטרא התבוננתי במאמר זה ומסטרא אחרא נסתכלתי בממשלת אנגליה, והנה מקבילות הלולאות. צא ולמד מה בקשה אנגליה לעשות! כמה כרכורים כרכרו היהודים, וכמה הפכו בחררה זו, (ארץ ישראל) ונתן המנדט לבריטניה ולסוף קמה הלזו ונטלה את הכל. ומה בפיה של לילית זו? „איכם עזי פנים, יהודים נבערים הלא תלויים אתם בנימה קלושה של כנור החיים, וזה היהיר והזד היטלר שמו, מוכן לכרתו, מוכן ומזומן הוא, ומי מצדד בזכותכם, אם לא אני, אנגליה?"

מצרה לצרה, באותה הצרה. ואראה בחזון ואני הקטן הנני בבי טבחא הגדול הנקרא „תבל". רואה אני גדי קטן (ישראל) מוטל על הארץ, והטבח (הממשלה האנגליה) עומד על ידו ומעופף כנגדו את סכינו (ניר הלבן). לפתע הגיח חזיר מיער (גרמניה) שאכל והשמיד את כל מה שהיה על דרכו, ועלע את דמם (ארצות אירופא) ולטבח פשט את טלפיו, כאילו מראה, ראו שאני טהור ונקי מכל חטא; עד שהגיע לטבח עצמו, ופתח לקראתו את מתלעותיו החדות והשוחרות לטרף.

כל מי שעלה במחשבה לפניו, שברצון אנגליה להתיר בנין בית לאומי לעם הישראלי בארצנו הקדושה אינו אלא טועה. אין אנגליה מרוצה, לא היתה מעולם מרוצה, ולעולם לא תתרצה לכבוש ארץ ולהגן עליה בשביל אחרים, ואף לנו ליהודים לא תתן להשתתף בכבושה בתור קבוץ מיוחד. שישראל יחרש בשבילה, כלומר יכנס לארץ קמעא קמעא, לעבד את אדמתה הדשנה, יטאטא את האבק התפל של הדורות ויסלל כבישים דרך השממה, ישלם המסים וארנוניות, מזה היא מרוצה, אבל שישגשג ויפרה מזה בנין לאומי לישראל לעולם לא תסכים לכך. ואילו לא היתה אנגליה ארץ ערמומית היתה מודה על כל בגלוי ובהדיא.

אמר המהבר: כל שלא אמר שלשה דברים אלו בערב שעת הרת אסון ופגעים זו לא יצא ידי חובתו. ואלו הן: בעור המנדט מידי אנגליה ונתינתה לארצות הברית, לגיון עברי, ונצחון הדמוקרטיות. מנדט זה על שום מה? על שום שלא מלאה אנגליה את תפקידה ולא קיימה אותו כהלכתו, ומררה את חיי היהודים באמתלאות שוא.

לגיון עברי על שום מה? על שום שהעולם עודו שקוע בחמריות גסה ומגושמה ועדיין לא השיג הכשרון הרוחני. אנו היהודים צריכים לקום ולארגן לגיון עברי, לזיינו בכלי נשק חמריים, ולשכללו ע"י תוספת הרוחניות: כלומר אין עלינו להזניח את הדתיות מפני הלאומיות כלל וכלל. (ר"ל כל דבר גשמי שאנו עושים לפי מצות התורה נעשה לרוחני). מן ההכרח הוא לקיים את לגיוננו זה כחקות התורה ומצוותיה. שהרי הללו נוזלים חיוניים בעורקי הלגיון ובלעדיהם אין ללגיון חיים. כמה מעלות טובות ללגיון עברי. שאילו לא היה קיים, ידם של הערביים עלינו על העליונה, וכצאן לטבח יובל, נחשב. ועתה אנו מקוים בעזרת הלגיון ובעזרת המקום ברוך הוא שנוכל להדף את הערביים אחור ולהתיצב לפני השלחן העגל לתבוע את זכויותינו בארץ ישראל.

חסל סדור חבורי כהלכתו, ככל משפטו וחוקתו, וכאשר זכינו לסדר אותו, כן נזכה לעשותו, זך שוכן מעונה, קומם קהל עדת מי מנה, והביאנו לציון פדויים ברינה.

הצב״י שאול י. קצין

תשובות לשאלות החידוד

לשאלת התלמוד: תרץ מהרש״א ז״ל, כי השועל קודם שירד הניח אבן גדולה בדלי האחד, ומשקלה יעלה כפלים על משקלו ויותר. עוד הביא אבן אחרת גדולה שתעלה כפלים על משקל אותה האבן ומשקלו. והוא ישב בזה הדלי וירד ונשאר למעלה אותו הדלי שיש בו האבן שהיא כפלים על משקל השועל, וחשב אם לא ירצה האזב לשבת אז הוא ישליך האבן הגדולה יותר מן הדלי שלו ויישאר הוא לבדו בתוך הדלי ואז מוכרח שהדלי שבו האבן לרדת למטה, ודלי שלו יעלה למעלה, כי האבן שבתוך אותו הדלי היא כבדה כפלים על משקל השועל עצמו.

א. השלג על הארץ וחם השמש ונמס.

ב. יונה במעי הדגה.

ג. פרעה, ישראל, משה, והקב״ה.

ד. בנות לוט לבניהם.

ה. רחיים.

ו. היא החטה הנזרעת להביא לאדם מאכל, וכן כל הזרעים.

ז. קדם כל ימלאו חבית של ה׳ לוגים, ויערו ממנה שלשה לתוך חבית השלושה. הרי שנים בחבית החמשה ושלושה בחבית השלושה. יחזרו ויריקו השלושה למקום הראשון וישפכו השנים מחבית החמשה לחבית השלושה, ושוב ימלאו חבית החמשה ויריקו ממנה לוג אחד להשלים חבית השלושה. נמצא שנשארו ארבעה לוגים בחבית החמשה. יקחם אחד והשני לוקח השאר.

ח. מה עשה? הלך וקנה משא של עשבים (מאכל בהמה) ואמר לכתף אחד מתושבי העיר להוביל המשא לבית פלוני ויתן לו שכרו. האורח הלך אחריו וכשראה שזה הכניס משא העשבים לבית, ידע שזה הבית, ונכנס שם.

ט. כוונת האב לא היתה כמו שחשב בנו, מפני ששאלה זו לא נתנה להשאל ונגאי לשאל אותה משום פשטותה. אבל כוונת האב היתה לשאל אם יחסר מאותיות „ארבעה״ שתים דהיינו אות ב׳ כמה ישאר במספר האותיות? וצריך לומר שישאר מספר „רעו״.

חנוך

דוד פרנקל

החנוך אצל היהודים האשכנזים ממאה הי"ג עד זמן מנדלזון מלבר.

●

המסה הזאת דנה בשאלות החנוך אצל היהודים האשכנזים. מונח זה מתיחס לא רק ליהודים שדרו בתחומי אשכנז גופה אלא לכל אלה שהושפעו ממרכזי התורה אשר באשכנז ובצרפת הצפונית. — היהודים שישבו בצפון צרפת, בהולנדיה, צפון־אנגליה, ופולניה המערבית.

הספר שסמכתי עליו הוא קבוץ המקורות על החנוך היהודים מאוסף ע"י ד"ר מ. גידמן. החמר הנמצא בספר זה מציג לפנינו קושי גדול בנסיוננו לעבדו ולעכלו והקושי הוא בזה, שאין במציאות מקורות אי־אמצעים הנותנים לנו תמונה ישרה ומפורטת על החנוך בתקופה הנדונה. כולם מדברים על החנוך מאיזו מטרה צדדית. בקצרה, הם יכולים להחלק לשני חלקים. א. דוקומנטים מוסרניים, ז. א. ספרי מוסר צוואות וגו'. — ב. קונטרסי הרבנים שקראו תגר על המצב הנמצא בחנוך. ז.א. דוקומנטים וכחניים.

אמנם יש ללמד חשובות מן התעודות האלו אבל כמובן שצריכים לקרא בין הטורים ויש לחשש לחד צדדיות וגוזמא. מ"מ מורגש קשה חסר של מקורות ישרים הדנים בחנוך מנקודת השקפה הסטורית.

מהלך מסתנו הוא שראשית נתוכח על הנטיות העקריות במטרה ובאפי החנוך, אחר כך נתאר את הסדר והארגון והאמצעים ע"י משל אחד הנמצא בין המקורות. לעצם הגוף של המסה נקדים עוד הערה אחת שתלמדנו קו אופייני עד מאד בתאור החיים של היהודים באשכנז, והוא, שחנוכם היה סטאטי בתכלית מזמן הרבנים הראשונים עד הזמן של הרב יהודה לייב מפרג אנו שומעים שוב ושוב אותן התוכחות וההתראות בלי שנוי וחדוש. מובן שהקפאון בחנוך ובקלקולו לא היה אלא בעבור סטאטיות החיים הדתים והרוחניים וחסר כל התקדמות רוחנית שהיא במשך הזמן המדובר.

ועכשיו אל גוף ענינגו: מגמת החנוך באשכנז היתה מסוג מגמת חנוך היהודי בכל הזמנים ובכל המקומות, היינו, לנהג את בני הנוער להיות יהודים טובים. אבל השאלה היא: מה זה יהודי טוב ובאיזה אמצעים יש להשתמש להכשיר את הנוער להשיג את המטרה הדרושה.

אצל היהודים האשכנזים התפתחו רעיונות אחדים על מהות היהודי וחמר החנוך שהם אופייניים עד מאד ושתמכו בהם בעקשנות פלאית.

א. הם חשדו בלמודים החלוניים ולא הרשו ללמוד הפלוסופיה דריסת רגל.

יחידי סגולה שעמדו וקנו להם ידיעה הגונה בלמודים אלו היו היוצאים שמאמתים את הכלל. תולדת קצר ראיה זה היה שאפקי היהדות בכלל הצטמצמו ובמשך הזמן לא נמצא כח שיכל להרחיב את האפקים ולפעל נגד ההשפעה המזיקה של הפלפול. לו לא היו מתנרגים לפלוסופיה ולמטמטיקה, היו מוצאים במקצועות אלה תרופה נגד משחק הריק של החלוקים. אבל מכיון שאסרו כל למוד חילוני הצטמצמו המחות ולא ידעו להבדיל בין זהב לסיגים, בין יין לחמץ.

ב. הקו השני — במדה ידועה תוצאת הקו הראשון — היה אהבת הפלפול והכבוד שנתנו לחריפים בפלפול באשכנז. למרות כל הכרזות וההתראות מצד הגאונים והרבנים האשכנזים הניחו התלמידים וגם הרבנים את למוד התורה, המשנה ופשט הגמרא והשתעשעו בפלפולים וחדושים של פסידו־חריפות. רעי רוח והתעסקו בדקדוקי עניות דמוחין בו בשעה שהתורה בכתה בזוית באין שומעים לה. נוסף על זה האציל כבוד רב לידיעות הפלפול ובעקבות ההתפתחות הזאת נשתכחה ידיעה מדויקת של מצוות ועקרים מישראל. התפשטות השטה הזאת גרמה לריקנות הרוחניות ומוסרית של היהדות האשכנזית.

שני הקוים האלה הם המציינים את החנוך הדתי בנוגע למגמתו ולאפיו. מה שנוגע לארגון הלמודים אין במציאות אפילו תאור חיובי אחד, אלא יש ללמד על החסרונות מכתבי התוכחה הנמצאים למדי ומעט גם מפנקסי הקהלות.

כנראה שהוכנסו הבחורים לחדרים בגיל חמש או שש שנים. אז היו לומדים חומש עם רש"י עם באור אשכנזי. הרבה היו התקלות שנפלו בלמודים אלו כגון שישבו כפופים קבוצה רבה של בחורים גדולים וקטנים בחדר אחד, פסחו מענין לענין, למדו בלי סדר, וכמעט כל היום, וחסרונות הדומים לאלה ושנודעים לנו מהחדרים בפולניה וברוסיה אף בזמננו.

אחרי זמן קצר של למוד החומש מתחילים בלמוד הגמרא. המורה היה שר את המלים ותרגומם והתלמידים חזרו אחריו במקהלה וכך נהגו עד זמן הבר־מצוה, ואחרי כן פסקו רב התלמידים מללמוד ותורתם נשתכחה מהם. אלה שרצו להמשיך בלמודים עברו לישיבה מפורסמת. כאמור, אין לנו ידיעות מדוקדקות בענין זה, אבל כנראה בלו רב זמנם בפלפול ושמיעת החלוקים מן הרב והתלמידים עצמם. רב הבחורים משכו ידיהם מלמוד הגמרא לגמרי אחרי חתונתם, לכל הפחות כך נראה מקונטרסי הרבנים. במשך הזמן הלכה ונשתכחה תורתם מהם לגמרי עד שרב האנשים הבוגרים היו עמי הארצות ולא ידעו דת ודין, אלא יראה מפחד וקצר־השגה. בזה אני רוצה למסר תכנית של יום טפוסי בחיי בחור החדר, שאנו מוצאים בפנקס הקהלה בוורמיזא.

אחרי תפלת שחרית הלכו הנערים אל בית המורה. שם למד עמהם שעור היום. לא כתוב במקור זה מהו השעור, אבל כנראה התעסקו בלמוד הגמרא. אם התלמידים אינם זריזים בלמודם מצוה להכותם. ביום החמשי יום החזרה — ויום למוד חומש עם רש"י היה רגיל מנהג מכות משנה.

הבחורים לומדים בבית המורה מתפלת שחרית עד שעה עשר וחצי, אז שבים הביתה לאכל פת שחרית. מאחת עשרה עד שתים לומדים שוב ואחרי כן יש הפסקה קטנה לאכילה. מכאן לומדים שוב עד תפלת המנחה. בערב הם פטורים מן הלמוד.

מכתבי הרבנים אנו לומדים ע"ד הרבה תקלות שנתקיימו עד היום בבתי־ת"ת ובחדרים, דהיינו, הרעש הפתגמי של בתי הספר הישראלים חסר ספר — למוד, ארגון הלמודים, הדרגה השפלה של המורה, וההתנכרות המהירה של המסימים לבתי־הספר.

בנוגע לחנוך הבנות נראה שהלכו אחרי המאמר של ר' אליער הגדול „שכל המלמד בתו תורה כאילו מלמדה תיפלות", ברם היו יוצאות מן הכלל, קהלות אחדות, שבהן למדו הבנות לקרא את התפלות בתרגום עברי־טייטש.

אם נסקר סקירה כללית את החנוך באשכנז משך כל הזמן הזה, נוכל לאמר שהצליח ולא הצליח. הצליח בזה שכל ישראל ידע לקרא ולכתב בזמן שאפילו הפריצים והאצילים שבאומות לא ידעו ספר. מאידך גיסא נפלו הרבה מהשגה החנוך הספרדי, הפולני, והלטאי, שרב בניו היו למודי ה' מפני שהתעמקו בפלפול וסגרו את הדלתות בפני תרבות יפת. נהיו ריקים ברוח, קצרים בידיעות ודלים בנפש.

אמנם אנו החיים כיום יכולים ללמד לקח טוב מתולדות החנוך וקלקולו באשכנז. ועכשיו רוצה לסכם את המסה הזאת במשפטים אחדים.

א. חשיבות הארגון בסדור המורים למשל: בגיל ומספר התלמידים, ארגון של תכנית, הספקת ספרים, וכדומה.

ב. חשיבות הכשרת המורים להוראה.

ג. הרמת מעמד המורה.

ד. חשיבות הסנתיזה של למודי חול עם למודי קדש, השמטת האחד סופה להביא צמצום ודלות רוחנית בחברו.

ה. חשיבות של חנוך הבוגרים, שצריך להתחיל תיכף אחרי סיום בית־הספר ושיתנהג על ידי חוגי דף יומי וכדומה לזה.

בית המדרש למורים

פעולות

בבית

המדרש

למורים

שע"י

ישיבת

רבנו

יצחק

אלחנן

פעולות

ועד הפועל של הסתדרות התלמידים
מערכת ה„ניר", עורך ה„ניר", מנהל
הספריה וחדר הספרים, מביעים בזה
את תודתם הרבה למזכיר בימ"ל
מר יוסף ש. נוביל
בעד התענינותו ועזרתו הרבה לכל
פעולות התלמידים במוסד זה.

ועד הפועל של הסתדרות תלמידי בית המדרש

(שנת השב"ת)

●

משה ווינגרט, נשיא
צבי סורכין, סגן נשיא
שאול י. קצין, ראש הפעולות
מרדכי גרפיל, מזכיר וגזבר

צירי המחלקות

●

מחלקה א.
י. שטרסברג, נשיא
א. פרופס, סגן נשיא

מחלקה בא.
א. ברנשטיין, נשיא
י. מטשיק, סגן נשיא

מחלקה בב.
מ. רוזן, נשיא
י. גודמן, סגן נשיא

מחלקה ג.
י. ציון, נשיא
צ. שולוויים, סגן נשיא

מחלקה ד.
מ. סיגל, נשיא
מ. שיפנבויר, סגן נשיא

מחלקה ה.
י. סוקולוב, נשיא
ד. פרנקל, סגן נשיא

שאול י. קצין
עורך „ניר" השב"ת

נחום סטפנסקי
ספרן ראשי

באספות התלמידים

משמאל לימין: שאול י. קצין, עורך „ניר" השב"ת, הרב ש. ווינד, מר. י. נוביל, הרב ש. ק. מירסקי, ד"ר. נ. קלויז, ד"ר. פ. חורגין, מנהל ביהמ"ל, ד"ר. נ. חורנין, מר ל. א. אריאלי, ד"ר ש. ב. הוניג, מר. צ. רבל, משה ווינגרט, נשיא הסתדרות התלמידים.

חבר המתוכחים

מימין לשמאל: — שורה א. — ד. וויסנטווסקי, ש. מרגלית, א. ברנשטיין,
י. המניק, א. חמסקי.
שורה ב. — ד. פפר, מ. פלצקר, ש. י. קצין, מ. גרפיל
שורה ג. — א. קנבסקי, מ. סיגל, א. מנדלבוים, י. מטשיק.

אחרי הפסק של כמה שנים הומשכה השנה ההתחרות בווכוחים בין רב המחלקות. על ידי פעלה זו, אנו נותנים האפשרות לתלמידי המחלקות להראות את כחם בווכוח. הנושאים היו מענינים, ועל שאלות העומדות ברומו של עולם מן הנושאים היו: „החלט שיש צרך בלגיון עברי", „החלט שעם מפלת היטלר תכלה האנטישמיות מן העולם".

הווכוחים היו במחלקות התלמידים, ואחרי כל ווכוח סכם המורה את דברי הנואמים.

הבה נקוה שבזמן החדש שיבוא ימשיכו את המפעל החשוב הזה.

הצב"י שאול י. קצין,
מנהל הווכוחים.

ועד החוג העברי

מימין לשמאל: — שורה א. — ב. טשרני, מר. י. נוביל, ד. פפר, הרב ש. ווינר.
שורה ב. — מ. סיגל, ש. י. קצין, נ. סטפנסקי, א. מנדלבוים.

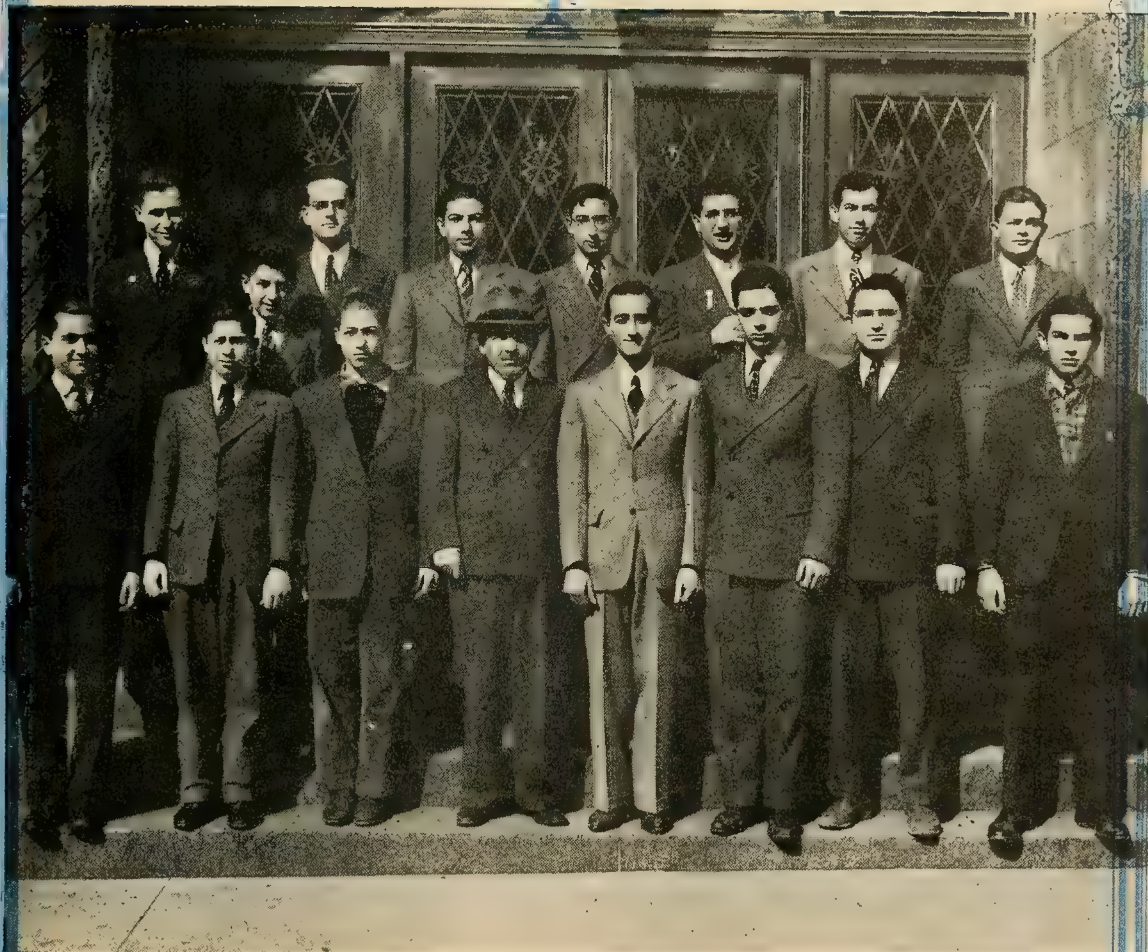
בכל שנה ושנה חוג העברי עורך נשפים, חגיגות, ומחזות, ובפרט חגיגת פורים ופסח.

אמנם, בשנה זו, בשעה שכל העולם לוחם, בתקופה שאחינו היהודים אשר מעבר לים סובלים נורא, ובזמן ששמועות מדאיבות לב באות אלינו, אשר כל שמעם תצילנה אזניו משמע, החליט חוג העברי להמעיט מספר הנשפים והחגיגות כדי להשתתף בצערם של אחינו.

אבל אנו תקוה שלשנה הבאה ישתנה המצב לגמרי, ותשועה תבא לעם ישראל, ואז חוג העברי יפעל פי שנים, אמן!

הצב"י שאול י. קצין
יושב ראש של חוג העברי.

ועד הפועל

מימין לשמאל: —
שורה א:— י. גודמן, צ. סורכין, מ. ווינגרט, ש. י. קצין, ד"ר. פ. חורגין, א. פרוטוס, ש. שטרסברג, מ. שיפנבויר.
שורה ב:— מ. רוזן, מ. סיגל, צ. שולוויים, צ. פרנקל, י. סוקולוב, י. ציון, י. מטשיק.

מעודי בבית המדרש, זוכר אני שנושא זה של הסתדרות התלמידים ופעולותיה, הוא דומה כילד יתום שאין מי שישגיח עליו, ושהוא כסוחה בקרב חוצות. וכאשר מישהו מזכיר הנושא ומדבר עליו, הוא נעשה חיש מהר למקור סכסוך ומחלוקת, ואין תוצאות חיוביות יוצאות מהשיחה היוצאת. וכשהוא נעשה למקור סכסוך שמח המעורר. לעתים יותר קרובות נעשה קול המעורר כקול קורא במדבר ואין מענה. האדישות וחסר האיניציאטיבה פוגשת אותו על כל צד ועבר ואין מי שיכנס עמו אפילו בדברים בעלמא.

מובן מאליו שאיני חפץ להעשות עוד פעם לאחד מאלה הקולות הקוראים במדבר. אולם הופעת ה„ניר" בשנה זו שהונהלה ע"י מר שאול י. קצין, היא ראיה חיה וברורה שבחפצה יכולה הסתדרות התלמידים להוציא לפעל את חלומותינו היותר נשגבים אלא שלפום צערא אגרא, כדי להוציא לפעל חלומות אלו, עלינו להשקיע עבודה, עמל ומרץ. אבל אם נשב בחבוק ידים ונחכה לביאת הגואל לא יעשה דבר.

השנה התקיימו פעולות שונות של הסתדרות התלמידים. לעתים קרובות היו לנו אספות מלבבות שבהן חגגנו את החגים השונים ושבהן למדנו הרבה מנאומי האורחים הנכבדים וממורינו אנו שהוצגו לפנינו במסיבה הדדית וחברותית. הפצנו את הדאר בין תלמידי ביה"ל והישיבה, הנהלנו את הספריה באופן נעלה, גם ערכנו וכוחים בין המחלקות. אבל זהו השלב הראשון ביסוד סולם הסתדרות התלמידים החזק ורב הערך. אנחנו מסיימים, עליכם הנשארים מוטל החוב לבנותו הלאה, עלו והצליחו!

משה ווינגרט, נשיא הסתדרות התלמידים

מימין לשמאל: — יושבים: ד. פפר, ד"ר. פ. חורגין, נ. סטפנסקי, ספרן הראשי.
שורה ב: ב. סטפנסקי, ש. אלכסנדר, ב. אקסנהנדלר, ש. י. קצין, ג. גורדון, י. סוקולוב, ח. פישמן, מ. שנייער.
שורה ג: צ. סורכין, י. פרידמן, מ. גרפיל, מ. ווינגרט, מ. קברע.

התקדמות גדולה נראתה בספרית בית המדרש למורים בזה שצעדה קדימה בפסיעה גדולה יותר משנים קדמוניות, תחת הנהלתו של מר נחום סטפנסקי. במשך שתי השנים שעברו תפסה הספריה מקום מרכזי בחיי תלמידי בית המדרש. מספר הוצאת ספרים רבו פי שנים. והספריה משמשת לעזר מסיע לכל תלמיד ותלמיד.

אחרי השתדלות מרובה השיגו אצטבות בעד לשכת הספריה החדשה ואצטבות בעד הספריה גופא, מכשירים חדשים, שולחנות וכסאות בכללם.

במשך השנה שעברה התעשרה הספריה ממכירו של ד"ר פ. חורגין, מר שלום יפה ז"ל, מחנך ידוע שהנחיל לספריה את אוצר ספריו. ספריו כוללים כמעט 700 ספרים נבחרים ויקרי המציאות מכל ענפי הידיעות. הספרים האלה דנים בפלוסופיה, תנ"ך ומפרשיו, ספרות תלמודית, קורי העתים מכורכים, דקדוק, ספרי שמוש חשובים, אנתולוגיות, קונקורדציות, ספרות רפואה בעברית, וספרים כללים בעברית. גם קובץ גדול מהספרות העברית החדשה.

במשך השנה קבלנו נ"ב ספרים שנקנו בעזרת סכום קבוע שנתקבל בעזרת ד"ר. חורגין בעד הספריה. בין אלה נכללים ספרים בשדה החנוך העברי, וספרי שמוש בכלל.

ספרים, חוברות, ועתונים מתקבלים בקביעות מכל תפוצות העולם, מארץ ישראל, ואפילו מדרום אפריקא והודו.

הצלחת הספריה בשנה שעברה נתגשמה רק ע"י עבודתם המרצית של הספרנים שארגנו את הספריה ועשו תעמולה בין התלמידים לשמוש הספריה. נכון להזכיר שרבים מתלמידי הישיבה השתמשו בספריה כדי להסתייע ללמודיהם בתנ"ך ועברית.

אנו מקוים שבעתיד תמשך עבודתנו, והספריה תמשיך למלא את תפקידה החשוב.

נחום סטפנסקי, ספרן הראשי.

תלמידי מחלקה א.

תלמידי מחלקה בא.

תלמידי מחלקה ב׳ב.

תלמידי מחלקה ג.

תלמידי מחלקה ד.

תלמידי מחלקה המסיימת

ברכות ומודעות

COMPLIMENTS

and

ADVERTISEMENTS

אסירי תודה אנו לכל אלו שעזרו לנו
בהוצאת „ניר" זה, ע"י מודעותיהם
שפרסמו בקובץ זה. הקורא מתבקש
לתמוך בבתי מסחר אלו.

מערכת „ניר" השב"ת

● We wish to express our gratitude to those individuals and concerns who have placed their compliments and ads in this issue of The NIR. The readers are asked to examine carefully and patronize the products of these concerns.

THE NIR, 1942.

אשא דעי בקול תודה ותהלה לקהל קדוש

מגן דוד, לועד הפועל, לועד החנוך,

לחבר המורים דת״ת, ולארגון הנוער

בעד עזרתם וברכותיהם לחוברת „ניר״ זו.

ישלם ה׳ שכרם ותהי משכורתם שלמה מעם ה׳, ויהי רצון שיזכו לעזור

תמיד לכל מוסדות התורה והחנוך, אָמן.

מאת עורך „ניר״ השב״ת

שאול י. קצין

I wish to express my gratitude to

MAGEN DAVID CONGREGATION, ITS EXECUTIVE COMMITTEE, EDUCATIONAL COMMITTEE, THE FACULTY, AND THE JUNIOR LEAGUE

for their compliments to the 'NIR' issue of 1942.

SAUL J. KASSIN, Editor

מאת הרב „זקן הרבנים" דק"ק „מגן-דוד", נר"ו

שש אנוכי בהאברך הנעים שאול הי"ו, בן לחברנו מעלת הרה"ג חר"י קצין נר"ו, לסיומו את חנוך הישיבה הרוממה, ישיבת הרב רבי יצחק אלחנן ז"ל. ואברכהו בברכה הערוכה בש"ם יהי רצון שיהיו הנטיעות דומות לשרשים, ויגדל ויעשה פרי למעלה וענף למטה.

ואסיים ברכתי בברכת כהן הדיוט ואומר לו „יברכך ה' וישמרך וכו' וישם לך שלום".

כה דברי עבד האל ומכהן,

משה דוד דוויך הכהן הי"ו

מאת הרב הכולל לעדת הספרדים נר"ו.

לכבוד האברך המשכיל נ"ו **שאול י. קצין** יצ"ו.

לרגלי גמר חק למודיך בבית מדרש למורים של ישיבת רבנו יצחק אלחנן, הרשה נא להשתתף בשמחתך ולהביע רגשי לבבי בראותי צעיר בעל כשרונות, מתמכר חייו בעבודת הקודש. כי לצערנו הגדול „ראיתי בני עליה והנם מועטים", מובטחני שעלה יעלה בידך להפיח רוח חיים בנוער הספרדי, להדריכם ולחנכם ע"פ תורתנו הקדושה, ותלמדם לשאת את שם עמם בגאון ובתפארת.

והנני מסיים באחלי לך שתתאמת ברכת נביאנו במשפחתך המפוארת בשלשלת רבנים „ואני זאת בריתי אותם וכו', ומפי זרע זרעך מעתה ועד עולם".

מוקירך,

הצעיר **נסים יוסף עובדיה** ס"ט.

ברכות ואחולים לבביים למסיימי בהמ"ל

של

ישיבת רבנו יצחק אלחנן

לשנת השב"ת, ובענג רב מיוחד להמצטיין שביניהם

בן **רבנן הגאון**, המתמיד החו"ב **שאול י. קצין** נ"י.

ההצלחה והאשר נר לדרכיכם

ועד הפועל דק"ק מגן דוד יכב"ץ

BEST WISHES

from

EXECUTIVE COMMITTEE OF

Magen David Congregation

Brooklyn, New York

בכל לב הננו משתתפים בשמחת מנהלנו החביב הרה״ג

יעקב ש. קצין, נ״י

לראות את בנו הנחמד, תלמיד בית ספרנו לשעבר,

שאול בחיר ה׳

מסיים עתה את ביהמ״ד למורים שע״י

ישיבת ר״י אלחנן

מיטב ברכותנו אנו מגישים לכבוד האב, גם לבן הממשיך

מסרת המשפחה התורנית המהוללה, ומאחלים לאברך

המצוין עתיד מזהיר בחמר וברוח. יה״ר שעוד

יוסיף להשתלם ולהעמיק בחכמת ישראל.

וכשם שזכה ללמוד בחשק ובשקידה

רבה, כך יזכה ללמד ולהרביץ

תורה במסירות ובהצלחה

ותמיד תתגאה בו,

בצדק, העדה

הספרדית

פה.

חבר המורים דת״ת „מגן דוד״, ברוקלין, נ. י.

ברכת החנוך העברי מלוה למסיימי בהמ"ל

של

ישיבת רבנו יצחק אלחנן

לשנת השב"ת, יחד כלכם עם העלוי שביניכם בן הרב מנהלנו החביב,

התלמיד השקדן

שאול י. קצין נ"י.

ועד החנוך של **תלמוד תורה מגן דוד**, יכב"ץ.

●

BEST WISHES

from

EDUCATIONAL COMMITTEE OF

Magen David Hebrew Institute

Brooklyn, New York

WE take pride in cogratulating SAUL J. KASSIN for being the first Yeshiva College graduate from our organization and from our entire community. We hope that many will follow your example; thus strengthening Judaism and bringing to us a better understanding of our Torah.

We pray that you will richly succeed in the wonderful yet exceedingly difficult career that you have chosen for yourself; and we await the day when you will assume duties as one of our spiritual and religious leaders.

THE COMMUNITY JUNIOR LEAGUE

ABRAHAM SHAMAH,
President

לזכר מורנו החביב ומחנכנו הותיק

שנקטף מאתנו בקצור ימים ושנים

מר שבתי טורבוף

ז כ ר ו י ה י ה ב ר ו ך

בהערצה עמוקה

— מאת —

תלמידי מחלקה א׳ | תלמידי מחלקה בב׳ | תלמידי מחלקה ד״

תלמידי מחלקה בא׳ | תלמידי מחלקה ג׳ | תלמידי מחלקה המסיימת

BEST WISHES

from

Mr. & Mrs.

ABRAHAM HUSNEY

Compliments of

ABADY BROS., Inc.

Compliments of

CHARLOTTE

&

KASSIN BROS.

COMPLIMENTS

of

Mr. & Mrs.

JOSEPH SULTAN

AND SONS

S. M. LEVY & SONS

—HANDKERCHIEFS—

14 EAST 38th STREET

New York City

Mr. & Mrs.	**Mr. & Mrs,**
MORRIS S. LEVY	**ABRAHAM BERT LEVY**

ברכות לבביות

מאדון

שלמה סתהון ורעיתו

COMPLIMENTS

of

Mr. & Mrs.

SAM B. SCHWEKY

COMPLIMENTS

of

Mr. & Mrs.

Samuel A. Franco

COMPLIMENTS

of

Mr. & Mrs.

Joe M. Ashear

Compliments of

MR. & MRS.

ABRAHAM A. ESSES

Compliments of

MR. & MRS.

JOSEPH A. TAWIL

In Memory of

Our Beloved Father

SAUL HADDAD

ELI HADDAD & BROS.

Best Wishes from

MR. & MRS.

JOSEPH A. SHABOT LEVY

LINE CUTS — HALF TONES — COLOR PLATES

MIRSKY ART ENGRAVING CO.

Commercial artists

ENGRAVERS OF THE 1942 NIR

203 BROOME STREET
New York City
ORchard 4-3766

מעמק לבנו

ברכותינו הלבביות

למסיימים של שנת השב״ת

מ א ת

חבר המורים

של

בית המדרש למורים

Compliments of

Mr. & Mrs.

LEON ESSES

Compliments of

Mr. & Mrs.

NISSIM HARAH

לזכר חברנו ששבק חיים לכל חי

מר שבתי טורבוף

תהה נשמתו צרורה בצרור החיים

אנו המתאבלים עליו

חבר המורים

לזכר מורי היקר והחביב

מר שבתי טורבוף

שנפטר בקצור ימים ושנים

תנצב״ה

מאת

שאול י. קצין

Compliments

from the makers of

Zion Kosher Meat Products

Zion National Kosher Bronx

Sausage Factory, Inc., New York

Compliments of

Mr. & Mrs.

ISAAC R. DWECK

COMPLIMENTS FROM FRIENDS

MARBORO PHOTO STUDIO
14 years of satisfied customers
on Bay Parkway

6808 Bay Parkway Brooklyn

B. Gordon Integrity Clothes

makers of fine quality
NON-SHATNES
SUITS and TOPCOATS

11 Allen Street New York

MME ROSE BEAUTY SALON

6704 Bay Parkway Brooklyn

Mr. & Mrs.

ISAAC N. MIZRAHI

Tel. WA 7-3088
WEISBERGER'S
Strictly
Kosher Meat & Poultry Market
704 W. 177th St. New York

My Children and Grandchildren
MRS. M. GLUCKMAN

Bay Parkway Stationers, Inc
6816 Bay Parkway Brooklyn

DR. MAX I. ROUEN, M.D.

SCHWARTZ & ZUCKERMAN

MR. SELIM S. COHEN

REV. LOUIS MASHIOFF

MRS. SIEGEL

BIBI & CO.

Manufacturing of Criptal Lamps

1709—65th Street Brooklyn

לזכר אחי
המשנו"ה יוסף עזרא דוויך הכהן
תנצב"ה

מאיר עזרא דוויך הכהן

YESHIVATH OHEL MOSHE

7802 Bay Parkway Brooklyn

Mr. & Mrs.

MOSES F. PARDESS

MR. CHARLIE HUSNEY

Stein's Ethical Pharmacy
6824 Bay Parkway Brooklyn

Mr. Ralph Edelstein
6507 Bay Parkway Brooklyn

Mr. & Mrs. Ezra S. Cohen

ISAAC J. KASSIN

Mr. & Mrs. ISAAC SEMAH

HODA'S MEAT MARKET

MR. SINZKER